

Zeitschrift für Katalanistik

Revista d'Estudis Catalans

Begründet von / Fundada per
Tilbert Dídac Stegmann

Herausgegeben von / Editada per
Brigitte Schlieben-Lange, Tilbert Dídac Stegmann,
Johannes Kabatek

Publiziert unter der Schirmherrschaft von
Publicada sota el patrocini de
Deutscher Katalanistenverband (DKV)
Eberhard-Karls-Universität Tübingen
(Romanisches Seminar)
Land Baden-Württemberg
Centre UNESCO de Catalunya
Generalitat de Catalunya

Vol. 13 (2000)

Tübingen 2000
ISSN 0932-2221

Aufsätze sowie Rezensionsexemplare werden an die Redaktionsadresse (*Zeitschrift für Katalanistik*, Romanisches Seminar der Eberhard-Karls-Universität Tübingen, Wilhelmstr. 50, D-72074 Tübingen) erbeten. Bitte beachten Sie die «Hinweise zur Texteinrichtung» auf den letzten Seiten dieses Bandes.

Els textos i els exemplars de recensió s'han d'enviar a la redacció (*Zeitschrift für Katalanistik*, Romanisches Seminar der Eberhard-Karls-Universität Tübingen, Wilhelmstr. 50, D-72074 Tübingen). Vegeu les «Normes per a la preparació dels textos» a les darreres pàgines de la revista.

Zeitschrift für Katalanistik 13

ISSN 0932-2221

© Romanisches Seminar der Universität Tübingen
Tübingen 2000

Alle Rechte vorbehalten.

Sie finden den vollständigen Text der *ZfK* 13 im Internet unter folgender Adresse /
Podeu trobar el text complet de la *ZfK* 13 a internet a l'adreça següent:
<http://www.uni-tuebingen.de/romanistik/zfk.html>

Redaktion: Johannes Kabatek
Redaktionsassistentin: Christina Grassmann
Vertrieb / Distribució: TFM-Teo Ferrer de Mesquita,
Postfach 10 08 39, D-60008 Frankfurt am Main.
Bestellungen bitte an den Verlag / Dirigiui les comandes de subscripció a l'editorial.
Druck: Gulde-Druck Tübingen

Aufsätze / Articles

- Glòria Sabaté (Barcelona):
La concepció de l'heroi al *Curial e Güelfa* 7
- Christina Meissner (Bamberg):
Gott im Exil – alttestamentarische Metaphorik im Werk von
Joan Oliver [i.e. Pere Quart] 21
- Andreas Wesch (Freiburg im Breisgau):
Algunes divergències entre el català parlat (o col·loquial)
i el català escrit..... 32
- Anna Oller, Núria Alturo, Òscar Bladas, Marta Payà, Marta Torres,
Lluís Payrató (Barcelona):
El COC del CUB: un corpus per a l'estudi de la conversa
col·loquial 58
- Elke Grab-Kempff (Casablanca):
Einige Notizen zur Etymologie von kat. *borratja*, *borraina*..... 92

Dokumentation / Documentació

- Alexander Fidora (Frankfurt am Main)
Die Beschäftigung mit katalanistischen Themen in
romanistischen Sammelpublikationen und Zeitschriften
aus dem deutschsprachigen Raum 109

Buchbesprechungen / Recensions

- Ferran Ferrando Melià: *Die «Horacianes» von Vicent Andrés Estellés. Literatur und Politik im València der 60er Jahre*, Frankfurt am Main: Vervuert 1999 (Editionen der Iberoamericana, Serie A, 21), [Johannes Hösle, Regensburg] 121
- Vicent Salvador /Heike van Lawick (Hrsg.): *VALORIANA. Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I (Estudis Filològics, No. 1) [Jordi Jané i Lligé, Tübingen] 126
- Petra Neumann: *Untersuchungen zu Werk und Rezeption des katalanischen Dramatikers Àngel Guimerà*, Frankfurt am Main: Peter Lang 1999 [Michael Ebmeyer, Tübingen] 130

Miscellen / Miscel·lània

- Ester Fernàndez i Marquès (Frankfurt am Main):
 Lehrveranstaltungen katalanischer Thematik an den Hochschulen des deutschen Sprachbereichs im Sommersemester 1999 und Wintersemester 1999/2000 134
- Zusammenfassungen / Resums 146
- Anschriften der Autorinnen und Autoren /
 Adreces de les autores i dels autors 149
- Hinweise zur Texteinrichtung /
 Normes per a la preparació dels textos 150

La concepció de l'heroi al *Curial e Güelfa*

1 Un nou tipus d'heroi

Ja assenyalava Manuel de Montoliu (1961, 65) que la intenció que guià la ploma de l'anònim autor del *Curial e Güelfa*¹ en la construcció del seu protagonista masculí era la de presentar un heroi que encarnés totes les qualitats del cortesà ideal del seu temps, sense perdre, però, la seva dimensió humana. Curial és perfecte en tant que cavaller però té defectes com a home; li agraden els plaers i les riqueses, i aquestes inclinacions afectaran la seva existència, entesa com a història d'una ascensió social (Bohigas, 1976).

Per valorar quina imatge de cavaller ens ofereix la novel·la, per tant, hem de tenir present com Curial va evolucionant al llarg d'aquesta ascensió. En aquest sentit l'origen del nostre protagonista és d'una importància cabdal perquè sens dubte marcarà la seva trajectòria, el seu comportament, i, el més important, configurarà un nou tipus d'heroi. Curial és un dels pocs personatges que neixen en el text (Cortés i Cañagueral, 1993, 414). La primera informació que ens dona la novel·la sobre ell és el seu origen humil i la seva extraordinària bellesa², gràcies a la qual podrà entrar al servei del marquès de Monferrat i iniciar d'aquesta manera el seu camí de perfeccionament.

La relació que uneix Curial al marquès, però, es deteriora quan aquest últim s'enamora. Llavors oblida el seu protegit de manera que «do dit minyó, qui notable entrada en casa d'aquell senyor havia haüda [...] no anava axí favorit, ornat, ne apunt, com fahia d'abans que l'Andrea

¹ Segueixo l'edició d'Aramon i Serra, Barcelona, Editorial Barcino, 1931 (Els Nostres Clàssics), 3 vols. (núms. 30, 35-36 i 39-40).

² (I, pàgs. 20-21): «[...] un gentil hom [...] apellat, lo qual fonch dotat més de seny e de gràcia de les gents que no de aquells béns que als homes a ús comun la fortuna comana, car solament era senyor d'una casa baixa. E havent una molt bellíssima dona per muller, appellada Honorada, desenvolupats dels tràfechs mundanals, pobrement e honesta vivien [...] E jatsia en lo seu jovent no haguessen haüts fills, nostre senyor Déu los en volgué consolar en la sua vellesa, e sí'ls donà un fill, lo qual appellaren Curial, creatura segons la sua massa tendra edat pus bella que altre...».

vengués» (I, pàg. 26). Malgrat tot, el nostre heroi no abandona la seva formació intel·lectual i «durant lo temps de la desfavor, per no perdre temps, après gramàtica, lògica, rectòrica e philosophia, e fonch valent home en aquestes sciències, e axí mateix poeta molt gran [...]» (I, pàg. 26). Montserrat Piera (1996, 212-213) ha indicat la novetat d'aquesta imatge intel·lectual de l'heroi quan la realitat era ben diferent: un cavaller només necessitava mostrar la seva capacitat en el maneig de les armes, prescindint totalment de les lletres... però no serà la Güelfa la qui imposi a Curial una educació basada en les armes i les lletres, com indica aquesta estudiosa, el nostre heroi es preocupa per la seva formació cultural abans d'esdevenir el protegit de la Güelfa, la qual cosa manifesta la voluntat per part de l'autor de presentar un heroi diferent. Ho assenyala Lola Badia (1993, 82) quan afirma que «l'autor d'aquesta [...] obra mostra des de bon començament una preocupació explícita per la dimensió cultural del seu heroi, que es manifesta en termes diguem-ne escolars i filològics; només cal veure com atribueix d'entrada al jove Curial un curriculum que el posa en contacte amb les ciències del trivi, la filosofia i la poesia [...]».

Ja hem vist, per tant, que durant «lo temps de desfavor» el nostre protagonista es dedica a l'estudi, i l'única cosa que necessita són diners, per això «...no anava axí favorit, ornat ne a punt» (I, pàg. 26). No oblidem tampoc que el diner és important per arribar a ser un cavaller, segons exposa el *Tractat de cavalleria de Pere III* (Bohigas, 1947, 97-154) quan recomana que no «sia fet cavaller hom pobre, si donchs que l'à a fer cavaller primerament no li dóna cosa ab què puga viure e tenir estament de cavalleria», (pàg. 128) o *L'Arbre d'Honor* de Gabriel Turell (edició a cura de Cecília Burgaya, 1947) quan indica que «aquesta orda de cavalleria no poder ésser a ningú dada sinó dos coses conexas en aquell qui rebra-la spera. La primera, virtut de proesa; segona, riquesa a conservació d'ella, car segons husatya de Catalunya és feta disposició los de la orda de jentileza en art deguna no poder-sa metra qui de ses mans hobar se dega, com en tal cas seg[u]esca lo for d'ella» (pàg. 143).

Curial té la «virtut de proesa» però li manca la «riquesa». És per això que la Güelfa decideix ajudar-lo econòmicament car «no havent esguart a claretat de sanch ne a multitud de riqueses, entre'ls altres li plagué molt Curial, car veent-lo molt gentil [de] la persona, e assats gentil de cor, e molt savi segons la sua edat, pensà que seria valent home si hagués ab que, per què ymaginà avançar-lo...» (I, pàg. 27). El nostre protagonista millora amb

els diners de la seva senyora, però en cap moment veiem que es mencioni el seu perfeccionament cultural, com caldria esperar si fos el que la Güelfa li volia imposar. A partir d'ara l'heroi es podrà formar dins l'ambient de la cort, com els joves de bon llinatge que s'eduquen des de molt petits com a futurs cavallers practicant la caça, aprenent equitació i el maneig de les armes (I, pàg. 30).

2 Curial, perfecte cortesà

El nostre heroi esdevé un perfecte cortesà, pot gaudir dels grans espectacles de la cort: festes, recepcions, torneigs, balls, i, sobretot, amb els diners de la seva senyora pot accedir a la cavalleria, i, en darrer terme, a la noblesa, ja que en aquest moment, segons Jacques Heers³ (1976, 245), «El oficio de las armas era un lujo; la caballería costaba cara y atestiguaba muy bien la existencia de cierto nivel de fortuna. El acto de armar caballero ayudaba indiscutiblemente al reconocimiento de la nobleza [...]» (pàg. 245). En efecte. Des del segle XIV la noblesa ja no formava part d'una casta o d'un grup tancat, s'anava enriquint constantment amb noves aportacions i hom podia accedir-hi de manera molt diversa: amb el servei militar o jurídic, o simplement per l'adquisició de certs signes externs, un senyoriu, l'acció d'armar cavaller, un escut d'armes o un matrimoni ben escollit.

La cavalleria, per tant, esdevé un camí per millorar socialment, estretament vinculada a la noblesa. Amb la seva pràctica es pot aconseguir honor, fama i privilegis, tal com ens indiquen els tractats de cavalleria: Gabriel Turell en el ja mencionat *Arbre d'Honor* assegura que la vida militar

³ L'antic noble, però, donava una importància cabdal al llinatge i a la sang, i aviat «la sangre se afirma como criterio determinante, y la importancia del principio hereditario invade todo el orde nobiliario; hasta el punto que el ennoblecimiento conseguido por privilegio regio se convierte en una especie de lastre para el beneficiario, obsesionado por convertirse en 'noble de sangre'» (Mª Concepción Quintanilla, *Nobleza y caballería en la Edad Media*, Madrid, 1996, Arco/Libros, Cuadernos de Historia, n° 17, 60). D'altra banda, els tractats de cavalleria donen prioritat a la noblesa derivada del llinatge: El *Tractat de cavalleria de Pere III* (op. cit., pàg. 115) diu al respecte que «...aquesta gentilesa ve en tres maneres: la primera per llinatge; la segona per saber; la terça, per bonea de costumes. E jassia que aquells qui la guanyen per lur bon saber o per lur bonea, són per dret appellats 'nobles', e 'gentils hòmens', emperò majorment o són aquells qui o han per llinatge antigament, e fan bona vida per tal com los ve de lunny, axí com per heretat».

aporta honor i privilegis, i la mateixa afirmació la trobem en l'anònim *Llibro de la guerra* (editat per Lucas de Torre, 1916 a la *Revue Hispanique*), un tractat de cavalleria de caire més militar de la meitat del segle XV, conservat a la Biblioteca Nacional de Madrid (ms. 6503): «[...] cuidando en las batallas de saber offender i defender, ganando premio, honra i gloria» (pàg. 498).

A la Güelfa, responsable de l'educació de Curial, no li basta la bellesa, la cultura i les qualitats morals del seu enamorat, ha d'assolir el prestigi social i el reconeixement necessari per a poder ser digne d'ella; necessita l'honor i la fama que proporciona la cavalleria, per això decideix que Curial marxi a França per defensar l'honor de la duquesa d'Àustria:

(I, pàg. 52): «per què jo, no veent altra via per la qual tu millor avançar te pusques sinó aquesta d'armes a la qual nostre senyor Déu t'a aportat, he sostengut ab paciència, no emperò sens gran dolor de mon cor, que a fer aquesta batalla lliberament te sies ofert. E tant com és major lo perill, la pahor, tant és major la honor que te'n seguirà [...]».⁴

A banda del reconeixement social, amb aquesta acció aconsegueix amb una de les obligacions que el *Tractat de Cavalleria de Pere III* assenyala com a obligatòries per a tot cavaller: han de defensar «al cavaller e a dona que veessen en affany de pobrea e de tort que haguessen reebut e que no'n poguessen haver dret, que punyassen ab tot son poder d'ajudar-los en manera que exissen d'aquell affany...» (pàg. 114).

És a partir d'aquest moment que comença la dependència de l'heroi respecte de la Güelfa, la qual pot actuar amb plena llibertat gràcies a la seva condició de dona vídua (Piera – Rogers, 1992, 330-331). En aquesta relació amorosa, com bé ha indicat Montserrat Piera (1996, 212), la dama és el personatge actiu i controlarà el cavaller gràcies a la seva situació privilegiada de poder. Les proeses de l'heroi, la finalitat de les quals és l'adopció del codi de comportament dels cavallers, venen com una imposició per part de la Güelfa; és el que cal fer per convertir Curial en un home digne de casar-se amb ella.

El camí d'ascensió social a través de la cavalleria durà el nostre protagonista a practicar totes les manifestacions cavalleresques que serveixen per a llüiment personal i per entrenament de cara a la guerra. Per

⁴ La mateixa afirmació trobem al Tirant lo Blanch (1990) en boca del mestre de Rodes: «[...] com per sperència se mostre que en lo orde de cavalleria, lla hon és major perill es lo major honor [...]».

mitjà d'aquestes manifestacions bèl·liques Curial assoleix un reconeixement social, el prestigi com a «millor cavaller del món», però el jove cavaller es deixa seduir pels plaers, les riqueses i la vanaglòria que ha obtingut de la cavalleria, oblidant-se dels seus orígens: Monferrat i la Güelfa. Peca d'un excés de *cupiditas* i això dificulta el seu procés de perfeccionament (Piera, 1996, 213 i Badia, 1985, 15-18). No ha estat infidel a la seva senyora però es deixa seduir per Làquesis (l'autèntic amor?). Quan la Güelfa ho sap el deixa de protegir i, paral·lelament la fortuna, lligada a la nostra heroïna (Piera, 1996, 215-216; Butinyà, 1993, 211 i ss.), gira l'esquena a Curial, qui perd tot el que havia aconseguit.

El captiveri (poc abans veiem l'única batalla naval de la novel·la) significa tornar a començar, simbolitza una mena de purgatori que marca la reeixida del protagonista recuperat com a cavaller (recuperarà la seva humilitat) i com a home (serà fidel a la Güelfa, esdevenint una rèplica superada de l'Eneas temptat per Dido⁵). Després de set anys torna a Monferrat i com no aconsegueix el perdó de la seva senyora (encara no ha assolit la perfecció volguda per la Güelfa) es deixa temptar de nou per la vida fàcil i pels plaers de la carn. La segona recuperació, la definitiva, vindrà després del somni del déu Baco (Badia, 1987, 270-272); a partir d'aquest moment Curial esdevé modèlic, i torna a interessar-se per la ciència i per la cultura, com a l'inici, recuperant-se definitivament com a home. La guerra contra el turc serà el moment de posar en pràctica tot el que ha après en els combats anteriors, i podrà, alhora, recuperar el prestigi de bon cavaller, la fama i l'honor que el portaran a casar-se amb la Güelfa i esdevenir príncep d'Oluge.

3 Dues dimensions

Tot aquest procés de perfeccionament ens ve contínuament matisat per l'opinió que la resta de personatges ens donen de l'heroi i que permeten perfilar la seva personalitat, alhora que preparen i justifiquen el desenllaç feliç de la novel·la. En aquest sentit, podríem diferenciar dues dimensions que afecten el nostre heroi:

⁵ Per a l'episodi africà de la novel·la tenir present Ferrer (1993, pàgs. 47-77); Espadaler (1984); Bastardas (1987, pàgs. 255-263); Turró i Torrent (1991, pàgs. 149-169); Alemany (1997, pàgs. 219-228).

- Una dimensió pública, primordialment positiva, que ens mostra Curial com a perfecte cavaller i home de cort.
- Una dimensió privada que ens deixa veure l'home amb les seves debilitats i les seves passions. Els lectors la coneixem a través del comportament privat de Curial i a través també de Melchior de Pando.

Si ens centrem en la dimensió pública de l'heroi, hem de destacar que les referències al físic de Curial són nombroses i demostren que al llarg de tota la novel·la hi ha una utilització meditada de la bellesa de l'heroi. L'autor la remarca quan convé a la narració dels fets, conscient de les connotacions que aquest atribut té en la mentalitat dels lectors de la seva novel·la. Cal destacar que per a l'home medieval la bellesa és llum, tranquil·litza, i és signe de noblesa. El culte a la força física i a la bellesa es dona amb major intensitat entre els membres de l'aristocràcia militar, entre els cavallers que entenen la guerra com una passió (Eco, 1987, 72-82; Le Goff, 1969, 450) sobretot a partir del segle XII, quan la cultura laica adopta una actitud nova en relació al cos humà, reivindicant la bellesa física associada a la sexualitat i als plaers dels sentits. Gràcies als refinaments i als mitjans de vida i de les mentalitats, la bellesa anirà assolint una importància cabdal entre els nobles i burgesos fins a esdevenir una qualitat que indica l'origen noble de qui la posseeix, en oposició a la lletjor (Fumagalli, 1990, 69-75). La blancor dels cavallers, signe evident de bellesa, s'oposarà al rostre dels pastors i camperols.

De la mateixa manera, per esdevenir un heroi artúric hom no ha de tenir únicament les adequades aptituds militars, ha de tenir també unes qualitats espirituals determinades i ha de gaudir d'aquesta bellesa física que faci del personatge un ésser digne de pertànyer a l'estament cavalleresc. Aquest heroi artúric el que busca és la recerca de la perfecció, per tant, és impossible que un personatge imperfecte físicament pugui ésser un autèntic heroi, sobretot si tenim present que a l'Edat Mitjana una deformitat física era indicadora d'una «ànima terbolenca». En definitiva, com indica Ana Maria Morales (1995, 416) «la literatura artúrica eludió el permanecer fiel al ideal viril y bárbaro, pero también ascético y espiritual, de la primera caballería; transformó, merced a los brillos que le prestaron los modos y paradigmas de la cortesía, este modelo en otro mucho más mundano y carnal, lúdico y privado, un ideal para el cual era necesario que

su héroe espejo de la nueva caballería fuese, además de un nuevo guerrero y leal vasallo, el más hermoso caballero del mundo».

La novetat que presenta la bellesa de Curial és que no prové de la noblesa de sang ni manifesta l'antic llinatge de qui la posseeix. La bellesa física del nostre heroi és un reflex de les seves virtuts morals i intel·lectuals; hi ha una reivindicació d'un nou tipus d'home. Amb aquesta qualitat física l'heroi assoleix un increïble poder de seducció⁶, el seu atractiu substitueix el llinatge de cavallers com Tirant. No oblidem, però, que en la novel·la de Martorell tan sols es menciona la bellesa de Tirant quan naufraga a les costes de Barberia i l'heroi, desposseït de totes les seves qualitats militars, ha d'amagar la seva autèntica personalitat. Quan esdevé únicament Blanc, desvinculant-se del seu llinatge, és la seva bellesa com a símbol de les seves qualitats morals la que ressalta. Gràcies a la seva bellesa Tirant es salva⁷. A Curial li proporcionarà la possibilitat d'entrar al servei del marquès de Monferrat i la Güelfa s'enamorarà d'ell. Al llarg del seu camí de consolidació com a millor cavaller del món veiem com és constant destacar aquesta qualitat de l'heroi⁸, però significativament, un cop al cim de la seva carrera militar, totes les característiques que els altres personatges ens donen del nostre protagonista fan referència a les seves qualitats com a cavaller, estretament lligades a la imatge proposada pels tractats de cavalleria. No tornarem a llegir descripcions sobre la seva bellesa fins que hagi de tornar a començar el camí que ha perdut pels plaers i la vanaglòria: amb Càmar es dona la mateixa circumstància que s'havia produït amb la Güelfa⁹; atreta pel bon físic de Curial i per les seves qualitats personals decideix ajudar-lo amb la seva protecció i riqueses. De nou, després de la recuperació definitiva com a home, cavaller i intel·lectual, quan ja és digne de la Güelfa, desapareix qualsevol referència a la seva bellesa i el que destaca és la seva destresa i valor cavalleresc.

⁶ (I, pàg. 22): «E axí mateix com nostre senyor Déu li havia donada corporal bellesa, ab aquella ensemps li donà gràcia de quants hulls lo veyen, axí que no'l veyia persona que d'ell no s'enamoràs».

⁷ Sobre la bellesa de Tirant en relació a la interpretació del seu nom vegeu Espadaler (1995, pàgs. 111-149); Lida de Malkiel (1983, pàgs. 267-269).

⁸ Referències a la bellesa de Curial les trobem a: I, pàg. 22; I, pàg. 27; I, pàg. 63; I, pàg. 69; I, pàg. 73; I, pàg. 98; I, pàg. 148; II, pàgs. 40-46; II, pàg. 96; II, pàg. 112; II, pàg. 155; etc.

⁹ III, pàgs. 110-111.

Tot i que les cites que fan referència a la bellesa del nostre heroi són nombroses, posats a imaginar, no podem fer-nos una imatge mental de Curial. Com bé ha indicat Anton M. Espadaler (1984, 136), Curial és un personatge «que al llarg de l'obra va acumulant sabers i adjectius, però al final, mentre tothom recorda com era el Sanglier, Boca de Far o Dalmau d'Oluja, ningú no sap amb certesa com era aproximadament Curial, l'heroi, des del punt de vista físic». El que sabem del seu físic és que és bell, per tant, ben proporcionat, i el que destaca són els seus ulls, la seva brillantor, la qual la podem relacionar amb l'estètica de la llum, de molta importància durant el segle XIII i posteriors perquè traspassa les fronteres de les arts plàstiques i envaeix altres esferes culturals com la literatura, on sovint s'utilitza en la concepció de la bellesa femenina. Ja a finals del XII trobem aquesta estètica en Robert Grossatesta quan afirma que la bellesa visual consisteix essencialment en la llum i el color. Considera que dels cossos, la llum física és el millor, allò més delitós, la llum és la que configura la perfecció i la bellesa de les coses corporals. D'altra banda, l'objecte bell agrada als ulls, impressiona l'observador i provoca admiració, lloança (Eco, 1987, 79-82). És la mateixa reacció que la contemplació de Curial provoca en la resta de personatges. Com passarà amb la bellesa de Tirant, l'anònim autor parla del físic de Curial en termes d'estètica.

Centrem-nos ara en l'opinió que la resta de personatges ens donen respecte l'aptitud cavalleresca del nostre heroi, la qual té com a finalitat justificar el desenllaç de la novel·la. Si Curial es casa amb la Güelfa i arriba a ser príncep és perquè ha lluitat per aconseguir-ho i ha demostrat que s'ho mereix. Mentre que les cites referents a la seva bellesa representen les qualitats morals i físiques de l'heroi en contraposició al llinatge i a l'origen noble, els comentaris de la gent que envolta el nostre protagonista durant el seu procés de perfeccionament garantiran l'acceptació definitiva d'aquest nou tipus d'heroi.

Malgrat que d'una manera més atenuada, l'anònim autor, com Martorell, mostra una important preocupació per la fama del seu protagonista¹⁰, necessària d'altra banda per garantir l'èxit de la seva ascensió social. No oblidem que aconseguir aquest premi gràcies al reconeixement públic de ser considerat el millor és un dels objectius dels

¹⁰ Ho veiem a I, pàg. 81; I, pàg. 88; I, pàgs. 88-89; I, pàg. 117; II, pàg. 249; II, pàg. 256; II, pàg. 260, etc.

cavallers. El que cal ressaltar és que Curial ha assumit a la perfecció el codi cavalleresc i compleix amb els requisits necessaris per a esdevenir un bon cavaller. A l'anònim autor li preocupa més demostrar que el seu protagonista assoleix els seus objectius que recrear-se en el procés d'aprenentatge d'aquests valors cavallerescos.

Com passarà amb el Tirant, una de les principals característiques de Curial és la seva resistència (II, pàg. 65; III, pàg. 190). L'heroi ja no ha d'estar emparentat amb forces superiors que li venen d'un naixement excepcional, ara ha de tenir qualitats que remetin a una realitat mesurable. Ser destre i resistir l'atac de l'enemic esdevindrà la millor qualitat del nostre protagonista. També destacarà la seva habilitat amb les armes (II, pàg. 93; II, pàg. 142) i, el que és més important, el seu sentit de la justícia (II, pàg. 214). Curial mai es deixarà endur per la violència; sempre guiat per un elevat grau de responsabilitat, l'orgull o la crueltat que a vegades es desprenen de les accions de Tirant en el nostre protagonista no tindran cabuda perquè representen tot el que rebutja l'anònim autor de la cavalleria. Curial esdevindrà, per tant, el perfecte home de cort, destre en les armes, savi i refinat en el seu comportament.

Si ara analitzem la dimensió privada de l'heroi, hem de destacar que de la mateixa manera que la novel·la neix amb la privacitat, és a dir, amb el relat d'allò que les cròniques o les biografies cavalleresques no contenen, el cavaller aprofitarà aquest àmbit abans inexistent per abandonar la seva armadura i esdevenir un home amb debilitats i passions. Els nostres autors jugaran amb aquesta doble perspectiva i en el *Tirant* arribarà a ser una exquisida manera de demostrar que la distància entre les aparences i la realitat pot ser colpidora.

D'aquesta manera, ens hem d'afanyar a dir que qualsevol referència a l'esfera privada de Curial la trobem en relació als sentiments amorosos i està estretament lligada a l'humor. Curial com a home enamorat és ridícul, i ha de ser contínuament recriminat pel vell conseller de la Güelfa, únic personatge que, juntament amb els lectors, coneixerà les intimitats del protagonista. La primera reacció de l'heroi davant el tresor de la seva senyora ja indica el tarannà d'aquests moments d'intimitat:

(I, pàg. 30): «Curial, tot empeguit, que anvides trobava la porta per on se'n anà a la sua posada...»

No podem evitar somriure davant escenes com la següent, on el nostre heroi, anomenat públicament «cavaller, ans llamp de cavalleria» és tractat per la Güelfa com un nen petit:

(I, pàg. 38): «e, prenent-lo per les galtes, lo besà, manant-li que a la sua casa se'n tornàs. Curial, alegre sens mesura, a la sua casa se'n anà, e anvides aquella nit pogué dormir, tant fonch ocupat de inextimable plaer...».

Igualment, quan rep una carta de la seva estimada reacciona de manera impròpia per a un cavaller. Davant el seu comportament Melchior de Pando li diu el següent:

(I, pàg. 91)¹¹: «Curial, ¿per què fets continença e diets paraules de fembra?. Exugats les làgremes, que massa les havets promtes e no és obra de cavaller...».

Amb aquesta visió humorística l'anònim autor no es limita a ridiculitzar l'heroi, vol anar més enllà: si Curial és equiparat a les dones és perquè vol donar a entendre que, de la mateixa manera que no s'ha de donar crèdit a les paraules femenines, tampoc haurem de prendre seriosament els sentiments de Curial respecte de la Güelfa. Hi ha una especial connotació teatral en totes les manifestacions amoroses de l'heroi, no molt allunyades dels discursos que Martorell posarà en boca de la pomposa Ricomana o de la virtuosa comtessa de Vároic. Així, quan Curial és conscient de l'atracció que sent per Làquesis «se tengué per culpable; e ficant los genolls devant l'altar ab veu baixa dix: - A catiu de mi! E on són yo? ¿Quiny vent és estat aquell qui m ha transportat de una terra en altra? O, desaventurat! O, home de pobre seny! E què he fet? ¿E qual penitència serà bastant a purgar tan gran crim com és aquest que he comès? A, cor desleal! E que has pensat? [...] E, mesclant ab aquestes paraules sospirs e sanglots infinits, recordant-se de la gran falta que a la Güelfa havia feta en mirar Laquesis ab ulls desijosos, havia desig de plànyer-se greument...». Aquest sentiment de culpa desapareix onze línies més avall, quan el nostre protagonista contempla la cambra i les joies de Làquesis i «se començà a meravellar molt, no solament de la bellesa de Laquesis, mas encara de la sua obtesa, ajustant a açò que ell no creya que pus abta donzella ne pus bella hagués en

¹¹ també a II, pàg. 173.

lo món. E mentre ell axí pensava, oblidats los sospirs, alargant los ulls viu una recambra...» (I, pàg. 103).

Quan el lector deixa Curial dormint plàcidament en el llit de Làquesis no pot evitar aturar-se per un moment i pensar que ha caigut en un parany... i si l'heroi ens enganya? Realment estima la Güelfa?... a Monferrat no hi havia conflictes sentimentals perquè la nostra heroïna era i controlava la vida pública i privada de Curial. El problema apareix amb la distància i amb Làquesis; el problema és la seducció. Curial es deixa seduir per la fama, les riqueses i la perspectiva d'un matrimoni públicament acceptat i avantatjós (II, pàg. 109), oblidant la seva vida privada, és a dir, la Güelfa i els seus orígens. És a partir d'aquest moment quan l'autor introduirà elements de controvèrsia en la personalitat de l'heroi; mentre llegim les darreres pàgines del segon volum de la novel·la, arribem a una conclusió: Curial és un egoista i des de l'inici s'ha aprofitat de l'amor de la Güelfa... com s'ha d'entendre sinó el seu comportament? Curial coneix el rebuig de la seva senyora únicament en el moment en què «tramès a Melchior de Pando per argent per a son despens...» (II, pàg. 270) i el vell conseller li comunica la decisió de la Güelfa: ja no el vol protegir. Davant la negativa, «se tench per dit que de tot havia perduda la Güelfa; per què, no volent perdre Laquesis, deliberà en tot cas partir de Monferrat per anar en Paris [...]» (II, pàg. 283). En aquest moment, l'opinió de l'heroïna i la nostra coincideixen: «- No és tan curial, ne li escau tan bé lo nom com ell pensa...» (II, pàg. 271). A partir d'aquest moment la caiguda de l'heroi és total. Davant seu s'ha esfondrat la seva vida pública¹² i ha vist com desapareixia la seva vida privada¹³; tothom li ha girat l'esquena... fins i tot el lector. Ja hem vist que l'única salvació possible per a Curial és el captiveri, el qual té una clara funció regeneradora: el protagonista de nou es veu sotmès a una prova de resistència davant els atractius de l'amor.

¹² (II, pàg. 284): «E ab açò, ensems perdé menjar e dormir, e tornà tan trist que no trobava plaer en cosa del món, ans parlava a soles com a foll, e feya gests molt terribles e signes de les mans, passejava continuament per la cambra, e responia moltes vegades que no'l cridava algú, e com era cridat no responia, ans com persona insensada e fora de tot arbitre...».

¹³ No pot convèncer la Güelfa (II, pàg. 289): «e, si tot era molt eloqüent e gran orador, certes ací havia perduda e perdé la sciència e tot lo saber, que, com més treballava en excusar-se, paria que pus fort ell mateix s'acusàs...». Vegeu també la intervenció que l'autor fa a la pàg. 292 del mateix volum adreçant-se a Curial.

Després de set anys recuperarà la solidesa moral. La recuperació definitiva vindrà amb l'estudi, llavors esdevindrà modèlic i podrà ser digne de la Güelfa.

El camí d'ascensió social és difícil, sobretot quan hom ha de lluitar contra els obstacles que proporciona la pròpia debilitat humana. Curial aconseguirà triomfar perquè, malgrat tot, amb les seves qualitats morals ha estat capaç de superar els errors. L'han ajudat una ferma voluntat i la cultura... la nova figura de l'heroi és possible.

4 Bibliografia

- Alemaný, Rafael (1997): «Al voltant dels episodis africans del *Tirant lo Blanc* i del *Curial e Güelfa*», dins: *Actes del Col·loqui Internacional Tirant lo Blanc. Estudis crítics sobre Tirant lo Blanc i el seu context*, a cura de Jean Marie Barberà, Barcelona: Centre Aixois de Recherches Hispaniques / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Abat Oliba 182), pàgs. 219-228.
- Badia, Lola (1985): «De la reverenda letradura en el *Curial e Güelfa*», dins: *Caplletra*, II, pàgs. 5-18.
- Badia, Lola (1987): «La segona visió mitològica de Curial. Notes per a una interpretació de l'anònim català del segle XV *Curial e Güelfa*», dins: *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*, VI, *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, 14, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 265-292.
- Badia, Lola (1993): «El Tirant en la tardor medieval catalana», dins: *Actes del Simposion «Tirant lo Blanc»*, Barcelona: Quaderns Crema, («Assaig», 14), pàgs. 35-99.
- Bastardas, Joan (1987): «El suïcidi literari de Càmar. Una nota sobre el primer humanisme català en la novel·la *Curial e Güelfa*», dins: *Miscel·lània Antoni Badia i Margarit*, VI, *Estudis de Llengua i Literatura*, 14, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 255-263.
- Bohigas, Pere (1947): *Tractats de cavalleria*, Barcelona: Barcino (Els Nostres Clàssics, vol. 57), pàgs. 97-154.
- Bohigas, Pere (1976): «*Curial e Güelfa*», dins: *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Cambridge, 9-4 abril 1973)*, Oxford: The Dolphin Book, pàgs. 219-234.

- Butinyà, Julia (1993): «El paso de fortuna por la península durante la Baja Edad Media», dins: *Medievalismo. Boletín de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, núm. 3, Madrid, pàgs. 209-229.
- Cortés i Cañagueral, Matildè (1993): «La infantesa de Curial i una font literària», dins: *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Alcant-Elx, 9-14 setembre 1991)*, I, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Universitat d'Alacant, de València i Jaume I de Castelló, pàgs. 413-424.
- Eco, Umberto (1987): *Art i bellesa en l'estètica medieval*, Barcelona: Destino.
- Espadaler, Anton M. (1984): *Una Reina per a Curial*, Barcelona: Quaderns Crema («Assaig»).
- Espadaler, Anton M. (1995): «Piezas para construir Tirant», dins: *Estudios sobre el Tirant lo Blanc*, eds. Juan Paredes, Enrique Nogueras, Lourdes Sánchez, Granada: Universidad de Granada, pàgs. 111-149.
- Ferrer, Vicent (1993): «Captius i enamorats. Originalitat, convenció i interpretació de l'episodi africà del *Curial e Güelfa*», dins: *Miscel·lània Joan Fuster*, VI, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / departament de Filologia Catalana, Universitat de València, pàgs. 47-77.
- Fumagalli, Vito (1990): *Solitud carnis. El cuerpo en la Edad Media*, Madrid: Nerea.
- Heers, Jacques (1976): *Occidente durante los siglos XIV y XV. Aspectos económicos y sociales*, Barcelona: Labor.
- Le Goff, Jacques (1969): *La civilización del Occidente Medieval*, Barcelona: Juventud.
- Libro de la guerra* (1916), editat per Lucas de Torre, *Revue Hispanique*, XXXVIII, pàgs. 497-531.
- Lida de Malkiel, Mª Rosa (1983): *La idea de la fama en la Edad Media Castellana*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- Montoliu, Manuel de (1961): *Un escorç en la poesia i novel·lística dels segles XIV i XV*, Barcelona: Alpha.
- Morales, Ana Maria (1995): «El más hermoso caballero del mundo: un acercamiento al héroe artúrico», dins: *Palabra e Imagen en la Edad Media. Actas de las IV Jornadas Medievales*, eds. Aurelio González, Lillian von der Walde Moheno i Concepción Company, Mèxic: Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, pàgs. 407-417.

- Piera, Montserrat / Rogers, Donna M. (1992): «The Widow as heroine: The fifteenth-century catalan chivalresque novel *Curial e Güelfa*», dins: *Upon My Husband's Death: Widows in the Literatures & Histories of Medieval Europe*, ed. Louise Mirrer, Ann Arbor: The Michigan University Press, pàgs. 321–342.
- Piera, Montserrat (1996): «L'elaboració de conceptes humanistes a *Curial e Güelfa*», dins: *Actes del Setè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Berkeley, 1993)*, eds. A. Bover, J. Martí Olivella, Mary Ann Newmann, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 211–220.
- Quintanilla, Mª Concepción (1996): *Nobleza y caballería en la Edad Media*, Madrid: Arco, 1996 (Cuadernos de Historia, 17).
- Tirant lo Blanch* (1990), 2 vols., edició a cura d'Albert Hauf i Vicent Josep Escartí, València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.
- Turell, Gabriel (1947): *Arbre d'Honor*, edició a cura de Cecília Burgaya, Barcelona: Barcino, 1947 (Els Nostres Clàssics, vol. 57).
- Turró i Torrent, Jaume (1991): «Sobre Curial, Virgili i Petrarca», dins: *Miscel·lània Joan Fuster, III*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Departament de Filologia Catalana, Universitat de València, pàgs. 149–168.

Gott im Exil – alttestamentarische Metaphorik im Werk
von Joan Oliver [i.e. Pere Quart]

*Fremd sind mir und ein Spott die Gegenwärtigen,
zu denen mich jüngst das Herz trieb;
und vertrieben bin ich aus Vater- und Mutterländern.*

Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra*

Bilder aus dem Alten Testament, Namen und Symbole aus der jüdischen Geschichte und Kultur als Vergleichsmomente für Katalonien und seine Rolle im spanischen Staat, das sind spätestens seit Salvador Espriu¹ in der katalanischen Literatur allseits bekannte Topoi. Doch eine derartige Bildsprache bleibt innerhalb des katalanischen Kulturraumes nicht auf Espriu beschränkt: Wir begegnen ihr parallel zu dem großen katalanischen Nationaldichter auch in den Werken anderer Autoren antifranquistischer Prägung², wie ich im Folgenden am Beispiel Olivers aufzeigen möchte.

Joan Oliver (1899-1986) gehört der Generation des katalanischen Exils an. In seinem Werk, das sowohl Lyrik als auch Dramen, Prosa und essayistische Texte umfaßt, die er seit 1934 unter dem Pseudonym Pere Quart³ veröffentlichte, trat er bereits während der Jahre der Republik und der Bürgerkrieges engagiert für die Freiheit Kataloniens und die Idee des Sozialismus ein, weshalb er nach Kriegsende 1939 nach Frankreich fliehen mußte. Die Jahre von 1940-1948 verbrachte er im Exil in Santiago de Chile, kehrte dann jedoch recht früh nach Katalonien zurück, wo er sein literarisches Schaffen erneut ganz in den Dienst des antifaschistischen Kampfes gegen den Franquismus stellte⁴ – ein Engagement, aufgrund dessen er 1949 vorübergehend inhaftiert wurde. Diejenigen seiner Texte, die ich nun eingehend beleuchten will, entstammen jener Epoche nach der Rückkehr des Autors aus dem Exil, und setzen sich vor allem mit der

¹ Espriu, *Primera història d'Esther* (Drama, 1947) und *La pell del brau* (Gedichte, 1960).

² Cf. Duarte i Montserrat (1998), 252-253.

³ Dieses Pseudonym leitet sich ab aus Olivers zweitem Vornamen Pere und der Tatsache, das vierte Kind seiner Eltern gewesen zu sein; cf. Oliver (1993), 27.

⁴ Cf. Oliver (1993), 30-33.

Situation der katalanischen Gesellschaft unter der faschistischen Diktatur auseinander, wobei Oliver zuweilen auch die eigene Exilserfahrung evoziert. Die jüdische Metapher für Katalonien, wie Salvador Espriu sie geprägt hat, kommt bei Oliver in abgewandelter Form zum Ausdruck.

1 Alttestamentarische Vorlagen im Lyrikzyklus *Terra de naufragis*

In seinem 1956 bereits wieder in Katalonien erschienenen Gedichtband *Terra de naufragis*⁵ prangert Oliver verschlüsselt die politische und soziale Situation in seiner Heimat an. Besonders deutlich wird dies am Beispiel des Gedichtes *Noè*, in dem der Mythos von Noah und der Sintflut⁶ zu neuem Leben erweckt wird. Der Text schildert das Leben Noahs, der gemeinsam mit seiner Familie durch Gott vor der Sintflut gewarnt wurde und nun auf seiner Arche durch das überflutete Land dahinfährt. Es handelt sich dabei um die Textgattung des Wechsels⁷: Ein neutraler Erzähler und die an den Gott Jahvè gerichteten Klagerufe Noès alternieren. Das von der Sintflut zerstörte Land wird zum Symbol für die Lähmung Kataloniens unter dem Franquismus, eine Metaphorik, welche insbesondere durch den Anachronismus deutlich wird, daß Noe von «seinem Land» spricht: «que aquest país no és per a tanta pluja» (Vers 44). Auch Noès Klage über die unerträgliche Situation an Bord der Arche, der «Nische» in der er zu «überwintern» sucht, erscheint als ein Spiegelbild der katalanischen Gesellschaft: Da ist vom Streit zwischen den auf der Arche zusammengedrängten Menschen und Tieren die Rede (Verse 20-25), von einer Situation, von der einzig die «Fische» profitieren, die sich dem «Element Wasser» am besten angepaßt haben (Verse 11-12). Der Sprecher Noè selbst sieht sich von Alter und Hinfälligkeit bedroht (Verse 26-30), ein Zustand, der sich durch die anhaltende Feuchtigkeit noch verschärft. Das Schiff leckt bereits (Verse 13-16) und steht kurz davor zu zerbersten (Verse 31-35), die Gefahr des Schiffbruchs ist unübersehbar.

Daher mag auch der Titel des gesamten Bandes rühren: *Terra de naufragis* – «Land des Schiffbruchs», eine mögliche Metapher für die

⁵ Oliver, (1993), 115ff.

⁶ Im biblischen Original: Gen. 6-9.

⁷ Der Wechsel in der Lieddichtung ist bereits im MA eine beliebte Textgattung: zwei unterschiedliche Sprecher ergreifen abwechselnd das Wort, stehen dabei aber nicht-wie im Dialoglied – in einem gegenseitigen Dialog, sondern sprechen sozusagen «aneinander vorbei» bzw. übereinander. Dies ist auch hier der Fall – Noè und der Erzähler kommunizieren nicht miteinander.

katalanische Gesellschaft nach dem Untergang, dem «Schiffbruch» der Spanischen Republik. Doch sollte in diesem Kontext auch nicht vergessen werden, daß es sich bei der Wendung «Terra de naufragis» um den Refrain der katalanischen Version des international bekannten Liedes *Die Moorsoldaten* handelt, das 1933 von Gefangenen im Konzentrationslager Oranienburg komponiert und in der Folgezeit europaweit zu einer Hymne der Antifaschisten wurde⁸. Olivers Noah-Poem ist daher auf jedem Fall in unmittelbarem Zusammenhang mit dem antifaschistischen Engagement des Autors gegen den Franquismus zu sehen. Insgesamt, so läßt sich festhalten, beschreibt Oliver darin eine in sich zerrissene Gesellschaft, die vom Verfall bedroht ist, deren «Schiffsrumpf», deren Gebäude einzustürzen droht; der Untergang von katalanischer Gesellschaft, Sprache und Kultur durch das allzu lange Anhalten der Repression und die damit verbundenen Gleichschaltungs- und Vereinheitlichungsbestrebungen des Spanischen Zentralstaates werden als unmittelbare Gefahren beschworen: Der Franquismus erscheint als kosmische Katastrophe für Katalonien. Durch das Auftreten der Taube («Vingué aleshores un tudó tot blanc», Vers 50) als Kündlerin vom Ende der Sintflut, und den Schlußvers «Vegeu la Bíblia» («Seht nach in der Bibel»; Vers 58), der auf Gottes Bund mit Noah verweist, ist jedoch eine gewisse Möglichkeit der Hoffnung – selbst in Zeiten der «Sintflut» – angedeutet.

Durch diese Wahl von Texten und Bildern aus dem Alten Testament und ihre Übertragung auf die katalanische Gegenwart erhält Olivers Lyrik und somit auch sein primär über sein literarisches Schaffen zum Ausdruck kommendes politisches Engagement eine mythologisch-theologische Komponente. Zu bedenken ist, daß es sich im Falle der Noah-Geschichte um ein Thema handelt, das gleichermaßen in der jüdischen wie auch in der christlichen Tradition von Bedeutung ist (wie etwa auch die Erschaffung der Welt oder die Vertreibung aus dem Paradies), das obendrein in der biblischen Chronologie zeitlich vor den Bund Gottes mit Abraham und somit vor die Begründung der jüdischen Religion⁹ fällt. Es handelt sich somit bei Noah nicht um eine genuin jüdische Figur, wie dies etwa bei Espriu Esther der Fall ist. Zudem ist in diesem Zusammenhang festzuhalten, daß die Wahl von Motiven aus der jüdisch-christlichen Tradition des Alten Testaments als Vergleichsmoment für die eigene

⁸ Das Lied wurde in zahlreiche Sprachen übersetzt; die katalanische Version des Refrains lautet: «Oh terra de naufragi, / on sense pausa ens fan / picar»; cf. Telstar (1977), 72-73.

⁹ Im biblischen Original: Gen 17.

Lebenswirklichkeit keineswegs ein genuin katalanisches Phänomen ist. Vielmehr dient die Befreiung des jüdischen Volkes aus seiner Unterdrückung (beispielsweise aus der Knechtschaft in Ägypten oder aus der Babylonischen Gefangenschaft) als beliebte Projektionsfläche für den eigenen Freiheitskampf, wie sie uns etwa in den Gospels der Schwarzen Bürgerrechtsbewegung Nordamerikas, in der Theologie der Befreiung oder auch im Marxismus lateinamerikanischer Prägung – insbesondere im nicaraguanischen Sandinismus¹⁰ – begegnet.

2 Alttestamentarische Rhetorik und Symbolik im Lyrikzyklus

Vacances pagades

Deutlicher noch wird die jüdisch-theologische Symbolik für Katalonien in dem vier Jahre später, also 1960 erschienenen Gedichtband *Vacances pagades*¹¹. In dem Gedicht *Abans de callar*, einem «Testament» des Sprechers vor dem «Schweigen» evoziert der Autor Glaubenssätze aus der christlichen und jüdischen Tradition, etwa den zentralen Kohelet-Vers¹² «Tot és vanitat» – «Alles ist eitel» (V. 44) oder das erste Gebot des Christentums «Ama el teu proïsme / com a tu mateix» (V. 31-32). Gott wird erneut mit dem althebräischen Namen Jahvè angerufen¹³.

Am augenscheinlichsten jedoch wird die Übertragung alttestamentarischer Bilder auf die katalanische Realität in der biblischen Rhetorik des gleichnamigen Gedichtes *Vacances pagades*¹⁴. Der Text stellt den inneren Kampf eines leidenden Sprecher-Ichs dar, das zwischen dem endgültigen Abschied von einem Euch und seiner stets erneuerten Rückkehr schwankt: «He decidit d'anar-me'n per sempre. / Amén. /

¹⁰ Cf. Cardenal (1980), Bd I: 2, 53: «– Israel war ein armes und unterdrücktes Volk. Es war so etwas wie ein Elendsviertel, wie heute Acahualinca in Managua. Aber ein Befreier, der die Leute aus den Elendsvierteln befreit, muß danach notwendigerweise das ganze Land befreien, nicht nur diese Elendsviertel. [...] – [...] So war es auch mit Israel. Gott wählte dieses unterdrückte Volk aus, um später durch dieses Volk auch alle anderen Völker der Erde zu befreien.»

¹¹ Oliver (1993), 123ff.

¹² «Tot és vanitat i encalçar el vent» – «Alles ist eitel und ein Haschen nach Wind», dieser Gedanke zieht sich als zentrales Motiv durch das gesamte Buch Kohelet (Koh. 1,2/ 1,14 / 2,11 etc.).

¹³ Etwa in dem Gedicht *Aquella bèstia*, das sich vom philosophischen Standpunkt aus mit der Evolutionsgeschichte auseinandersetzt (V. 36).

¹⁴ Der Text ist im Original sowie in deutscher Übersetzung dem Anhang dieser Untersuchung beigelegt (cf. Anhang, S. 30/31).

L'endemà tornaré / perquè sóc vell [...]» (V. 1-3). Dabei ist das Gedicht in Gebetform gehalten, denn um seiner Aussage Deutlichkeit zu verleihen, schließt der Sprecher mehrfach sein «Amén» an (vgl. V. 2; V. 9). Bei diesem Abschied handelt es sich leicht erkennbar um den Abschied von einem konkreten Land, einer Gesellschaft, von welcher der Sprecher offensichtlich abgestoßen ist, wenn er «verjüngt durch den Abscheu» sich von ihr abwendet («Però m'en tornaré demà passat, / rejoventit pel fàstic», V. 7-8), der er sich jedoch offenbar geradezu zwanghaft verbunden fühlt, wofür seine stete Wiederkehr der Beweis ist. Sehr deutlich ist hier die Parallele zum katalanischen Exil und zur Rückkehr vieler Exilanten, wie sie in den späten 50er und während der 60er Jahre aufgrund der langsamen Liberalisierung des Regimes immer häufiger gewagt wurde – wie ja auch die Biographie des Autors selbst zeigt. Eine Rückkehr in jener Zeit blieb jedoch stets eine «Heimkehr auf Widerruf».

Das Leben in der Heimat, in Gesellschaft des Euch gestaltet sich als Alptraum: «fàstic», Ekel vor der Gegenwart erfüllt den Sprecher (V. 8). Sein Land, das für ihn sein wesentliches Erbe war, über das er sich auch definiert, dieses Land entzieht sich ihm («La terra que va ser la nostra herència / fuig de mi», V. 24-25). Diese Betonung der Bedeutung des «Landes» macht abermals den Bezug zu Katalonien deutlich: Seine körperlichen Leiden gehen einher mit der Demütigung als Mann und als Mensch, mit dem vollständigen Verlust der eigenen Identität, durch Verlust der Träume, der Männlichkeit und der Zunge, der Sprache («príncep desposseït fins del meu somni, / [...] / llenguatallat, sanat [...]», V. 18-20). Der Sprecher sieht sich dabei in Figuren des Alten Testaments verkörpert: Als weiße Brieftaube («Colom de raça missatgera», V. 11), die dem Noah-Mythos entlehnt ist, wird er zum Übermittler neuer – besserer? – Nachrichten. Leidend wie Hiob – ein Hiob «auf kleiner Stufe» (V. 19) –, wird auch er wie Hiob in seiner Prüfung durch Gott von Lepra geschlagen («Tot sol, gairebé cec de tanta lepra», V. 33). Wie er seiner Sprache beraubt wurde, so wird sein Land des Himmels, seines metaphysischen Überbaus beraubt: «Oh terra sense cell» (V. 30). Der Verlust der eigenen katalanischen Identitätsfaktoren wie Sprache und Kultur, aber auch die völlige Zukunftslosigkeit unter dem herrschenden Regime kommen dadurch zum Ausdruck. Dennoch findet der Sprecher wie auch Hiob am Ende seine «Rettung», seinen einzigen Ausweg in der völligen Hingabe an Gott, jenen verbannten «Gott im Exil» (V. 43-44), den Gott Sprache, den Gott Kultur, dem er am Ende in einer letzten verzweifelten Flucht gegenübersteht (V. 40-43) – jenem Gott, den zu nennen, ihm nur die

jüdische Tradition des Alten Testaments Worte verleiht: dem «alten Gott der Väter» (V. 4).

3 Lot als Metapher für die katalanische Nachkriegsgesellschaft in *Biografia de Lot*

Die 1963 entstandene Novelle *Biografia de Lot*¹⁵ verarbeitet die biblische Abrahamsgeschichte (Gen. 12-19) in 18 Kapiteln, wobei die Ereignisse nicht aus der Sicht des Stammvaters Abraham, sondern aus der Sicht seines Neffen Lot dargestellt werden.

3.1 Inhalt

Im Lande Ur, im Zweistromland, lebt der Stamm des wohlhabenden Hirten Tare. Bei einem Angriff der feindlichen Kassiten flieht Tare mit seinem Sohn Abram (später Abraham), dessen Frau Sarai (später Sara) und seinem Enkel Lot außer Landes. Bei Haran verliebt sich Lot in die Tochter eines Nomadenführers und heiratet sie gegen die ausdrückliche Empfehlung Abrams und Sarais; diese Frau, die anonym bleibt, wird charakterisiert als «una donzella graciosa, [...] molt inquieta, [...] xafardera i mofaire» (S. 73). Als der Schöpfergott Jahvè Abram das Land Kanaan als Siedlungsgebiet für seine Nachkommen verspricht, macht Lots Frau sich über Abrams Glauben lustig.

Nach der Ankunft in Kanaan trennen sich Abram und sein Neffe Lot; Abram bleibt Nomade, Lot läßt sich mit Frau und Töchtern in der Ebene von Sodom, später direkt in der Stadt nieder. In Sodom verheiratet er seine beiden Töchter mit ortsansässigen Männern; die Doppelhochzeit endet in einer sexuellen Orgie. Während Lot von den sexuellen Ausschweifungen der Stadt entsetzt ist, scheint seine Frau dem orgiastischen Leben eher zugeneigt, es kommt zum Ehestreit zwischen beiden, wegen der jährlichen «Pflichtbesuche» bei Abram, auf welchen Lot besteht, wohingegen seine Frau die Tempelorgien in Sodom vorzieht («[...] amb aquest viatge ens perdem l'apat de demà al temple»; S. 85)

Jahvè beschließt, Sodom für seine Ausschweifung zu strafen und die Stadt zu vernichten. Er schickt Lot drei Engel, die ihn warnen, so daß er mit Frau und Töchtern aus der Stadt fliehen kann. Lots Frau bleibt jedoch unterwegs zurück und kommt durch die Schwefeldämpfe, die bei der

¹⁵ Oliver (1984), 63-122.

Vernichtung der Stadt freiwerden, ums Leben¹⁶. Mit seinen beiden Töchtern flieht Lot in eine Höhle in den Bergen, wo beide in Ermangelung anderer Männer und zur Sicherung eigener Nachkommen ihren Vater verführen und mit ihm jeweils einen Sohn zeugen; Lots Enkel Moab und Ammon werden zu Stammvätern der Moabiter und Ammoniter. Seinen Epilog widmet Oliver der Wertung Lots.

3.2 Lot im katalanischen Kontext

Bei Olivers Verarbeitung der Lot-Thematik treten zunächst die starken Unterschiede zur ursprünglichen Abrahamsgeschichte der Genesis ins Auge: Während dort vor allem die Figur des Abraham und seine Begegnungen mit Gott von Bedeutung sind, wird in der katalanischen Adaptation der zum Teil komische «Antiheld» Lot dem Patriarchen Abraham gegenübergestellt. Dabei werden zahlreiche Episoden im Umfeld Lots stark ausgemalt – so wird etwa Lots Ehefrau (S. 73-74) oder die Hochzeit der Töchter (S. 91-94) in zahlreichen Details geschildert, während das biblische Original sie nur knapp erwähnt. Andere Episoden – wie z.B. der Ehestreit zwischen Lot und seiner Frau (S. 84-85) – sind freie Fiktion des Autors. Derartig anekdotenhafte Details, bei denen Lot oft eine ins Groteske spielende Rolle abgibt, etwa wenn er in der Auseinandersetzung mit seiner Frau in der Rolle des Unterlegenen bzw. gar des betrogenen Ehemannes erscheint, erzeugen Komik, wodurch eine Überhöhung der biblischen Figuren verhindert wird.

Das komische Moment wird zusätzlich noch verstärkt durch das stark umgangssprachlich gefärbte Katalanisch, in welchem die Figuren miteinander kommunizieren. Durch diesen sprachlichen Anachronismus, ebenso jedoch wie durch die Gedankenwelt der Personen wird die biblische Vorlage in einen katalanischen Kontext transponiert; Lot handelt und denkt mit dem angepaßten Pragmatismus eines katalanischen

¹⁶ Interessant ist, daß Oliver in diesem Zusammenhang die biblische Version, Lots Frau habe zu sehr an Sodom und ihren dortigen Besitztümern gehangen, habe sich unterwegs umgewandt und sei deshalb in eine Salzsäule verwandelt worden, zwar erwähnt, sie jedoch als «parença», als historisch nicht nachweisbare Legende einstuft (S. 111). Der in seiner Bibelinterpretation vorherrschende Thesenpluralismus (cf. S. 111) ebenso wie der Versuch einer wissenschaftlichen Erklärung biblisch überlieferter Phänomene sind im Zusammenhang mit der Tradition der historisch-kritischen Methodik der Biblexegese zu sehen, welche insbesondere durch die kirchliche Liberalisierung im Umfeld des Zweiten Vatikanischen Konzils – das ja in die Entstehungszeit der Novelle fällt – an Bedeutung gewann.

Kleinbürgers der Nachkriegszeit, wenn er beispielsweise von Abraham vor die Entscheidung gestellt wird, sein Siedlungsgebiet zu wählen:

Decideix-te! Tria! Pensa que l'oncle se'n pot penedir! ¿I no t'adones del paperet que faràs si ara surts amb la cançó que n'has de parlar amb la dona? ¿No saps que aquest sempre li ha tingut una certa tírria? Apa, no badis! (S. 81)

Oliver stellt diesen Bezug zur katalanischen Nachkriegsgesellschaft mit ihrer Repression und ihren Antihelden selbst her, die nicht durch heroische Taten, sondern eben durch ihren Pragmatismus mit allen Fehlern und Schwächen ihr eigenes Überleben und das Überleben ihrer Kultur zu sichern suchen. Dabei urteilt der Autor nicht, noch verurteilt er, er stellt den «Helden» lediglich in seiner Menschlichkeit dar, als repräsentativ für seine Zeit ebenso wie für die katalanische Gegenwart zur Entstehungszeit der Novelle:

Amb tot i a despit de tanta grisor, la seva persona esdevé simpàtica; i ens sembla molt representativa i digna d'esment. En realitat Lot es fa estimar, no pas per les qualitats, sinó per les tares. [...] Lot fou, en efecte, covard, egoista, malfiat, impietós i embriac. Si hi afegim la vanitat, de la qual el nostre home tampoc no estigué exempt, tindrem, si fa no fa, la fitxa d'alguns dels nostres pervinguts de postguerra. (S. 121)

Das Alte Testament erhält hier somit einen a-theologischen überzeitlichen Stellenwert, fern seiner ursprünglichen Symbolik. Das Alte Testament ebenso wie seine Figuren wird zugleich auch «katalanisch», es dient als Spiegel für die katalanische Gegenwart, in der Oliver durch sein Werk in engagierter Weise Stellung bezieht.

4 Literaturverzeichnis

- Oliver, Joan (1993): *Antologia*, hrsg. v. Lluís Busquets i Grabulosa, Barcelona: Barcanova.
- Oliver, Joan [i.e. Pere Quart] (1984): *Poesia i Prosa*, Barcelona: Edicions 62.
- Cardenal, Ernesto (1980): *Das Evangelium der Bauern von Solentiname*, 4 Bände, Gütersloher Verlagshaus Mohn (GTB Siebenstern).
- Delor i Muns, Rosa M. (1989): *Salvador Espriu o 'el cercle obsessiu de les coses'*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Die Heilige Schrift*, Einheitsübersetzung, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk 1981.
- Duarte i Montserrat, Carles (1998): «La influència bíblica dins la poesia catalana del segle XX», in: *Revista de l'Alguer*, Nr. 9 (Dezember 1998), S. 251-255.
- Pijoan i Picas, Maria Isabel (1993): «El món jueu de Sepharad a l'obra de Salvador Espriu», in: *Anuari de Filologia*, Vol. XVI, 1993, S. 133-143.
- Espriu, Salvador, (1989): *La pell del brau*, Barcelona: Edicions 62: Els llibres de L'Escorpí (7).
- Espriu, Salvador (1995): *Primera història d'Esther. Edició crítica i anotada*, Arenys de Mar / Barcelona: Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu / Edicions 62.
- Equip Telstar (Hrsg.) (1977): *Cançons per a un Mítinq*, Barcelona: Climent.

5 Anhang

Pere Quart: *Vacances pagades*

He decidit d'anar-me'n per sempre.
Amén.

L'endemà tornaré
perquè sóc vell
i tinc els peus molt consentits,
amb inflors de poagre.

Però me'n tornaré demà passat,
rejovent pel fàstic.
Per sempre més. Amén.

L'endemà passat l'altre tornaré,
colom de raça missatgera,
com ell estúpid,
no pas tant dreturer,
ni blanc tampoc.

Emmetzinat de mites,
amb les sàrries curulles de
blasfèmies,
ossut i rebegut, i llenganyós,
príncep desposseït fins del seu
somni,

Pere Quart: *Bezahlter Urlaub*¹⁷

Ich habe beschlossen, für immer zu
gehen. Amen.

Tags darauf werde ich
zurückkehren,
denn ich bin alt,
und meine Füße sind ganz
zerschunden,
und geschwollen von der Gicht.

Doch übermorgen gehe ich wieder,
verjüngt durch den Abscheu.
Auf immerdar. Amen.

Wieder einen Tag später werde ich
zurückkehren,
als Taube von der Rasse der
Botschaftenüberbringer,
einfältig wie sie,
nicht ganz so rechtschaffen,
und auch nicht weiß.

Vergiftet von Mythen,
die Lastkörbe überquellend von
Blasphemien,
knochig und ausgemergelt, und
triefäugig auch,
ein Fürst, selbst seines Traumes
beraubt.

Job d'escaleta;
llenguatallat, sanat,
pastura de menjança.

Prendré el tren de vacances pagades.
Arrapat al topall.
La terra que va ser la nostra herència
fuig de mi.
És un doll entre cames
que em rebutja.
Herbei, pedram:
senyals d'amor dissolts en la
vergonya.

Oh terra sense cell

Però mireu-me:
He retornat encara.
Tot sol, gairebé cec de tanta lepra.

Demà m'en vaig
– no us enganyo aquest cop –.
Sí, sí: me'n vaig de quatre grapes
com el rebesavi,
per la drecera dels contrabandistes
fins a la ratlla negra de la mort.

Salto llavors dins la tenebra encesa
on tot és estranger.
On viu, exiliat,
el Déu antic dels pares.

Hiob auf kleiner Stufe;
die Zunge herausgeschnitten,
entmannt,
den Flöhen eine Weide.

Ich nehme den Zug in den
bezahlten Urlaub.
Festgeklammert an der
Schlußleuchte.
Das Land, das unser Erbe war,
flieht vor mir.
Es ist ein Strahl zwischen den
Beinen,
der mich ausstößt.
Das Gras, die Steine:
Liebeszeichen, aufgelöst in Schande.

Oh, Land ohne Himmel!

Doch seht mich an:
Ich bin noch einmal zurückgekehrt.
Ganz allein, fast blind vor lauter
Lepra.

Morgen gehe ich
– diesmal täusche ich euch nicht –,
ja, ja, ich werde gehen auf allen
Vieren
wie der Ururgroßvater,
auf Schmugglerpfaden
bis an die schwarze Grenze des
Todes.

Dann springe ich hinein in die
flammende Finsternis,
wo alles Ausland ist.
Wo lebt, in der Verbannung,
der alte Gott der Väter.

¹⁷ Übersetzung der Verfasserin

Algunes divergències entre el català parlat (o col·loquial) i el català escrit *

1 Llengua parlada i llengua escrita

1.1 Mitjà i concepció

«Es diu, però no s'escriu...», això és un avís típic de la part de l'ensenyant als alumnes. Tanmateix, a vegades, aquest avís s'ha de precisar, ja que és important considerar en quines condicions s'expressa un parlat. 'Escrit' vs. 'parlat' no afecta només la qüestió de la realització d'un enunciat perquè en el fons tot es pot enunciar tant en l'oral com en l'escrit. 'Escrit' vs. 'parlat' també afecta la qüestió de la concepció de l'enunciat. Ludwig Söll va ser el primer a formular, l'any 1974, la distinció entre el mitjà (codi fònic vs. codi gràfic) i la concepció (codi parlat o oral – o, afegeixo, *col·loquial* – vs. codi escrit o escriptural) en el marc dels seus estudis sobre el francès parlat en contrast amb el francès escrit.¹ Il·lustrem aquesta distinció mitjançant un exemple català. Després d'haver dit o escrit, per exemple, «aquest senyor no ens ha vist mai...», un parlat pot continuar – tant fònicament com gràficament – «...no pot conèixe'ns» o «...no pot conèixer-nos». Ara bé, el segon sintagma, tot i ser realitzat fònicament, no serà mai res que es consideri català parlat o col·loquial² En l'altre sentit, el primer sintagma segueix essent català parlat malgrat una realització gràfica.

* Aquest article es basa en la meua contribució a l'homenatge a Dietrich Briesemeister (WESCH 1994), però hi he afegit moltes ampliacions i actualitzacions. Agraïco als dos editors de llavors – a Axel Schönberger i a Klaus Zimmermann – que em deixessin reelaborar i tornar a publicar el meu treball en una llengua més accessible per als col·legues catalanistes no-germanòfons. Gràcies també a Eva Centellas i Oller (Friburg de Brisgòvia), la qual ha permès que m'aprofités de la seva competència de catalanoparlant.

¹ Cf. Söll (1985), 17-25 (sobre tot el diagrama a la pàgina 24). Cf. també Payrató (1990), 41-64 i Wesch (1996).

² Un amic meu barceloní em va dir una vegada que «així no ho diu ningú, ni tan sols els acadèmics».

1.2 La llengua com a diasistema

Totes les llengües reconegudes com a tals són diasistemes³ amb les tres dimensions de la variació: la diatòpica (dialectes), la diastràtica (sociolectes, etc.) i la diafàsica (registres). Eugenio Coseriu parla de l'arquitectura de la llengua. Ara bé, en el seu model està implicada una idea important: la relació entre les dimensions de la variació no és arbitrària, sinó que les dimensions funcionen en l'ordre irreversible *diatòpica* > *diastràtica* > *diafàsica*, citant el mateix Coseriu: «un dialecto puede funcionar como nivel y como estilo de lengua, y un nivel también como estilo de lengua, pero no al revés».⁴ En altres paraules: hi ha fenòmens marcats diatòpicament que poden portar una marca diastràtica secundària i n'hi ha de marcats diastràticament que poden dur una marca diafàsica secundària. Peter Koch i Wulf Oesterreicher han anomenat aquesta dinàmica en el diasistema *cadena de varietats* (en alemany *Varietätenkette*).⁵

1.3 Llengua de la proximitat i llengua de la distància

La dinàmica de l'arquitectura d'una llengua s'ha de posar en relació amb la diferència entre la llengua parlada i la llengua escrita que s'ha de comprendre, en el sentit que acabo d'esbossar, en la perspectiva de la concepció i no en la perspectiva del mitjà. Quan s'analitzen les relacions de les varietats entre sí, s'observa que la cadena variacional depèn finalment de tots els graus que són el resultat de les diferents condicions de comunicació i de les estratègies d'expressió que hi corresponen, és a dir, del *continuum conceptual* que té la seva expansió entre l'immediat comunicatiu i la distància comunicativa. Les estratègies d'expressió se situen en una escala entre la *llengua de la proximitat* (o *llengua de l'immediat*, en alemany *Nahesprache*) i la *llengua de la distància* (*Distanzsprache*), en la terminologia de Koch i Oesterreicher.⁶ Les escales de les diferents marques en les tres dimensions diasistemàtiques de la variació s'ajusten al *continuum* entre la proximitat i la

³ Cf. per a la llengua catalana Turelli i Julia (1988).

⁴ Cf. Coseriu (1981), 21.

⁵ Cf. Koch/Oesterreicher (1990), 14. La cadena de varietats s'ha d'entendre com a fenomen sincrònic, tot i que els seus efectes també puguin causar canvi lingüístic i manifestar-se així diacrònicament. Cf. també Payrató 1990: 41-64 i Payrató (1998b).

⁶ Cf. Koch/Oesterreicher (1990), 10 i Payrató (1990), 21-40.

distància que resulta ser així, fins i tot, la dimensió variacional fonamental en relació amb les tres altres dimensions.

Es podria objectar que són només fenòmens de les tres dimensions diasistemàtiques els que constitueixen la llengua de la proximitat. Però tornem a considerar l'exemple català *conèixer-nos* per argumentar en contra d'aquesta objecció. L'exemple ens mostra que, entre d'altres fenòmens, en el domini dels pronoms catalans existeixen diferències variacionals que solament es caracteritzen pels trets 'parlat' o 'escrit' respectivament, i exclusivament per aquests trets. Com que aquest tipus de fenomen no té cap motivació universal, s'ha de partir d'una dimensió 'parlat'/'escrit' idiomàtica autònoma per a totes les llengües.

A primer cop d'ull sembla que una variació segons les condicions de la comunicació és simplement una variació diafàsica. Però això també és un problema, ja que, amb els arguments (convincents) d'Oesterreicher, les marques de registre no es troben «enganxades» als fenòmens lingüístics, sinó que es desplacen en correspondència a la posició en el *continuum*: en francès, la parella *bagnole/voiture* es pot caracteritzar de 'familier'/'neutre' en la llengua de la distància però 'neutre'/'soutenu' en la llengua de la proximitat.⁷ Postulo, doncs, seguint Koch i Oesterreicher, l'existència d'una dimensió 'parlat'/'escrit' autònoma idiomàtica.⁸ La distinció entre les dimensions diafàsica i conceptual no vol suggerir que la classificació dels fenòmens en una de les dues dimensions sigui fàcil en tots els casos, al contrari: la qüestió de saber si un fenomen està marcat diafàsicament o si forma part, senzillament, de la llengua de la proximitat a nivell de la concepció és sovint molt difícil, o fins i tot impossible de resoldre.

1.4 La llengua catalana com a diasistema i les seves particularitats

Quan Söll va introduir la distinció entre el mitjà i la concepció, la seva argumentació es referia a la llengua francesa. Amb raó: el francès és, precisament, una llengua en la qual les divergències entre l'oral i l'escriptural són considerables, molt més marcades que en castellà, per exemple. I són considerables també en català, com es pot veure clarament en el llibre de

⁷ Cf. Oesterreicher (1995), passim.

⁸ Cf. Koch/Oesterreicher (1990), 14-16.

Lluís Payrató sobre el català col·loquial i com intentaré de mostrar-ho en l'apartat número 3 d'aquest article.⁹ Per dir-ho de manera general: el diasistema de qualsevol llengua històrica és tant idiosincràtic, històric i contingent com la seva fonologia, morfologia i semàntica, perquè en cada llengua, les dimensions de la variació tenen un paper i un pes diferents. Però mentre que en francès les divergències entre llengua parlada i llengua escrita es deuen abans que res a la norma prescriptiva particularment rígida i conservadora i al mateix temps particularment poderosa, que caracteritza aquest idioma, en català hem de buscar altres respostes a la qüestió de determinar les possibles causes de les divergències, ja que, com sabem, la força reguladora de la norma prescriptiva del català no és la mateixa.

Una de les probables causes de les divergències marcades entre català parlat i català escrit és la convivència del català i del castellà en les terres de parla catalana, més precisament, el fet que, avui encara, per moltíssimes persones – sense entrar aquí en detalls –, tant de llengua materna catalana com de llengua materna castellana, l'ús del català es limita a la llengua parlada, mentre que per la majoria dels usos escripturals fan servir el castellà. Es troben així tallats els enllaços més estrets entre l'oralitat i escripturalitat de la llengua, enllaços que en altres llengües garanteixen una certa facilitat pel canvi lingüístic també al nivell escriptural: per una llengua que s'utilitza equilibradament tant a l'oral com a l'escriptural, el canvi al pla escriptural és més fàcil, ja que en un moment determinat, moltes innovacions, ja ben establertes en la llengua parlada, s'oimposen també en la llengua escrita. Així, no sorprèn que si la llengua que s'escriu no és el català, la concepció oral i la concepció escriptural divergeixen cada cop més. La situació particular del català afecta, doncs, el perfil específic del seu espai variacional.

1.5 Els corpus

La base de la meua anàlisi de 1994 eren tres corpus diferents. En primer lloc es tractava de les cinc entrevistes transcrits que constitueixen l'annex de la tesi doctoral de Gabriele Berkenbusch. Un altre corpus utilitzat era el que forma part dels *Bielefelder Text-Corpora Romanischer Sprachen*, els debats

⁹ Cf. Payrató (1990), 65-120.

radiofònics transcrits per Roser Guàrdia.¹⁰ A més a més, disposava d'un enregistrament fet a una festa entre amics a Barcelona, transcrit, però no publicat. Un corpus que l'any 1994 encara no existia, però del qual disposem avui per internet, és el *Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona* (CUB).¹¹

Els corpus s'examinen amb la perspectiva de treure'n ocurrencies d'elements típics del català parlat,¹² perquè hi hagi una raó menys per dir el que va afirmar Lluís Payrató encara 1990: «l'ús de la llengua a casa, al carrer, o en aquell bar de la cantonada en què ens trobem tantes vegades i on matem tantes hores, no ha rebut fins fa poc temps l'atenció que mereixia».¹³ És clar que és abans que res gràcies a les investigacions del mateix Payrató que aquestes paraules sobre l'estat de la qüestió ja no es poden mantenir de la mateixa forma. Tanmateix, encara ens queda molta feina en el domini dels estudis sobre el català parlat. Amb el CUB disposem d'una base excel·lent pel futur – ara es tractarà d'utilitzar-lo adequadament.¹⁴

¹⁰ Cf. Berkenbusch (1988), 332-456 i Guàrdia (1985). Berkenbusch va fer les seves entrevistes al principi dels anys 80. A causa de l'edat molt avançada de tots els seus informants, no és un corpus representatiu, fet que no redueix de cap manera el seu valor.

¹¹ El *Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona* (CUB) és un arxiu de dades textuals i morfològiques representatives de diverses varietats de la llengua catalana actual. L'arxiu està estructurat en set subcorpus independents i alhora interrelacionats: un de varietats geogràfiques (*Corpus Oral Dialectal*, COD), un de varietats socials (*Corpus Oral Social*, COS) i cinc de varietats funcionals (*Corpus Oral de Conversa Col·loquial*, COC; *Corpus Oral de Registres*, COR; *Corpus Oral de Publicitat*, COP; *Corpus d'Informatius Orals*, CIO; *Corpus Escrit de Català Actual*, CECA). És accessible sota la direcció <http://www.ub.es/filling/cub.htm>. Cf. també Tomàs (1998) i l'article de Oller et alii en aquest volum.

¹² Els extractes de Berkenbusch 1988 i de Guàrdia 1985 s'indiquen segons l'esquema B: xx / G: xx (pàgines). Els extractes del meu propi enregistrament els marco solament amb *www*. Dono tots els exemples en transcripció ortogràfica. La barra obliqua representa una ruptura i el punt una pausa.

¹³ Payrató (1990), 13. Cf. tanmateix el treball de Wagner 1924 (!). Cf. també Viana (1986), Lüdtke (1984), 115-126 i Grossmann (1991), 174. Les bibliografies de Briesemeister 1978 i de von Brunn 1978 confirmen les paraules de Payrató pel que fa a les contribucions alemanyes i suïsses fins al final dels anys 70.

¹⁴ Encara no he tingut l'oportunitat de treure gaires exemples del CUB. Ja que aquest article és només una versió actualitzada i ampliada de Wesch (1994), m'he servit del nou corpus solament per veure uns quants exemples més (que no cito aquí) que em confirmen que les meves observacions de l'any (1994) no es referien a fenòmens aïllats (i n'he trobat).

2 Exemples catalans dels trets universals de la llengua parlada

Els fenòmens discutits aquí són universals perquè es troben en correlació amb les condicions de la comunicació i les estratègies lingüístiques corresponents que són característiques de la llengua de la proximitat: una emocionalitat considerable, una presència física, un alt grau de dialogicitat i una certa espontaneïtat, amb, tanmateix, prou poca llibertat pel que fa a la selecció del tema. Malgrat això, els elements universals de la llengua de la proximitat solament es poden manifestar sota la forma d'elements d'una llengua històrica determinada, i l'existència d'un fenomen universal pot dependre de l'existència de la categoria corresponent en la llengua en qüestió.

2.1 El domini textual i pragmàtic¹⁵

2.1.1 Senyals d'estructuració

El domini pragmàtic es constitueix d'elements, els quals es refereixen als factors de la comunicació. És típic de la llengua de la proximitat que els senyals d'estructuració no indiquin més que l'inici d'una nova secció del discurs, però sense precisar quina secció. L'estructuració en la llengua de la distància és normalment més precisa, amb elements com *primerament, en segon lloc, a més a més, en conclusió*, etc., mentre que els exemples següents il·lustren l'estructuració menys precisa de l'oral. L'exemple (1) és un senyal inicial típic en un diàleg:

- (1) A: em va dir que va anar-hi per pura casualitat <no>? B: sí bueno es donava el cas. vivíem fora de la vila (B: 335)

Els senyals en els extractes següents indiquen una nova divisió del discurs però sense precisar quina:

- (2) va venir aquest professor que era castellà i és clar llavors tot l'ensenyament a la classe es feia/ tothom parlava en castellà (B: 337)

– El que sí és segur, és que faré servir el CUB, que és, de debò, un corpus excel·lent, en el futur!

¹⁵ Cf. Payrató (1990), 21-40 així com González (1998) pel que fa als marcadors discursius.

- (3) aleshores hi vaig anar de totes maneres l'Escola del Bosc era una escola com les altres (B: 439)

Considerem també un exemple de senyal final en un diàleg que mostra a més a més que les funcions d'estructurar el discurs no estan limitades a les paraules senzilles sinó que hi ha també formes més complexes, aquí una frase sencera:

- (4) ensenyament oficial que es donava a les escoles públiques de l'Estat o de l'Ajuntament [...] <comprends ben bé això>? (B: 348)

2.1.2 Senyals que marquen el canvi de torn en el diàleg

Els *turn-taking-signals* i els *turn-giving-signals* – són els noms d'aquests elements en l'àmbit de l'anàlisi conversacional nord-americana – resulten ser elements que assenyalen o bé la presa de la paraula en el diàleg o bé la fi del torn, assenyalant implícitament l'interlocutor que està esperant el seu torn.¹⁶ Una estratègia freqüent és l'ús de l'entonació, però no hi ha solament elements suprasegmentals. Evidentment, no sempre és possible distingir exactament els *turn-taking-signals* i els *turn-giving-signals* dels senyals d'estructuració i dels senyals de contacte (dels quals parlaré en el proper paràgraf):

- (5) A: <els aspirants a la policia autonòmica havien d'haver actuat com ho van fer>? <que vol començar>? B: bueno A: Alay endavant B: bé . eeh jo no sé com van actuar els aspirants a mossos d'esquadra (G: 60)
- (6) A: queda molt maco això <oi>? B: sí molt maco molt maco (aww)

2.1.3 Senyals de contacte

Una de les funcions del llenguatge humà és la funció fàtica, i en les circumstàncies de la comunicació oral pot arribar a ser, fins i tot, una funció fonamental.¹⁷ L'ús de senyals per establir o per mantenir el contacte és, doncs, fonamental també. Una bona part d'aquests senyals és extralín-

¹⁶ Cf. Payrató (1990), 179-210.

¹⁷ Cf. Payrató (1990), 22 ss.

güística o paralingüística (la mímica, els gestos), però les llengües disposen també d'una sèrie d'elements amb aquest efecte. Els fenòmens que, per dir-ho així, salten a la vista, són els senyals del locutor:

- (7) i sense càstigs o reprimetes molt fluixetes <eh>? més aviat de tipo moral (B: 339)
- (8) els donaven 3 o 4 pessetes a la setmana/ la setmana heh i és clar a l'escola allí anaven ells d'una casa (B: 397)

Però els senyals de l'interlocutor no són menys importants, elements del tipus *ah*, *mhm*, *ah sí*, *és veritat?* etc., que serveixen sobretot per assenyalar al locutor que se l'escolta.

2.1.4 Fenòmens de vacil·lació

Els elements comentats fins ara poden complir secundàriament la funció de connector entre dues parts del discurs. Però també existeixen fenòmens de vacil·lació que de debò tenen aquesta funció de formar un pont o d'omplir un silenci i cap altra més. El locutor pot fer servir l'element per a pensar breument la continuació del seu discurs. Tothom coneix l'articulació, sovint prolongada, d'una vocal (en català i en castellà *eeh*, en francès *euh*, en alemany *ääh*). Però hi ha altres mitjans per establir una connexió entre les dues parts d'un torn de paraula:

- (9) un estava a classe diguem-ne superior (B: 337)
- (10) tenia aquest contacte més o menos / bueno quan feien passeig i la relació que tenia amb els altres alumnes (B: 342)

2.1.5 Correccions i precisions

En la comunicació oral és típic que els enunciats en comptes d'estar elaborats i ben construïts siguin més aviat «incorrectes» (només des d'un punt de vista normatiu, és clar, no es tracta pas aquí de cap valoració!) o imprecisos i de caràcter provisional. Els lapsus, els errors i les imprecisions demanen correccions i precisions que poden o no tenir èxit. Per a corregir lapsus i errors i per a especificar enunciats semànticament massa vagues o inadequats, s'utilitzen elements que es poden anomenar senyals de correcció, com en l'exemple (12). En l'exemple (11), el locutor utilitza primer el

castellanisme *ensenyança* i es corregeix de seguida, afegint la forma catalana correcta:

- (11) la qüestió d'ensenyança, d'ensenyament (B: 356)
- (12) al final doncs era una espècie de/ com/ com si diguéssim/ però al principi del batxillerat (B: 336)

2.1.6 Interjeccions¹⁸

L'ús de les interjeccions és un altre tret característic del discurs oral, però és necessari que hi hagi un cert grau de familiaritat entre els interlocutors per tal que aquest ús sigui acceptable. La forta expressivitat de les interjeccions permet una comunicació molt espontània:

- (13) sí sí pegava portava unes palmetes com una espècie de regles i deia «para la mà!» i paff fotien un cop de regla a la mà i fffhhh . feia mal allò eh (B: 361)
- (14) parlant-nos ens hem d'entendre parlar és per entendre'ns és pas per barrallar-se collons (B: 390)

2.1.7 Fenòmens «matisadors»

Quan un locutor utilitza un element «matisador», fa al·lusió a un contingut que podria haver expressat de manera clarament més explícita. En lloc de dir, molt explícitament, «t'asseguro que t'ho diré, pots estar tranquil», el locutor de l'exemple (15) dona un petit matis assegurant el seu enunciat amb la partícula *ja*. De manera semblant, *de fet* «substitueix», en l'exemple (16), un sintagma més complex:

- (15) ja t'ho diré (B: 366)
- (16) de manera que de fet l'escola moderna era una escola política (B: 348)

Una altra tècnica típica de «matisació» és la construcció <unitat nominal o pronominal + *sí que* + verb>, és a dir el tipus de construcció *això sí que no funciona*:

- (17) aquesta sí que no la sabia jo ... (B: 377)
- (18) doncs mira <la Remei sí que no en sap gens ni mica>! (aww)

¹⁸ Cf. Payrató (1990), 140-142.

2.2 El domini de les macroestructures de la narració oral¹⁹

En aquest context, es pot citar el cas freqüent d'ús del present com a temps narratiu. Aquest ús va acompanyat sovint d'un canvi del temps gramatical:

- (19) pregunto «quan valen aquests tomàquets?» diu «no sé me parece» digo «<que no sabe>?» no/ no li vaig contestar/ li dic «<no ho sap>?» vaig dir «guarda-se aquests tomàquets» (B: 387/388)

2.3 El domini sintàctic

Existeix un gran nombre de fenòmens sintàctics que formen part dels trets característics del discurs de la proximitat, els quals són normals i acceptables en aquest marc.²⁰

2.3.1.1 Anacoluts (en el sentit estricte)

En el moment de corregir un error/lapsus o d'especificar una imprecisió, a vegades trenquem amb la construcció prevista. La conseqüència n'és un anacolut sintàctic, típic de la llengua parlada i senzillament inevitable:²¹

- (20) tot l'ensenyament a la classe es feia/ tothom parlava en castellà (B: 337)

2.3.1.2 Contaminacions (anacoluts en un sentit més ampli)

Quan el canvi del pla previst no és acompanyat d'una correcció explícita, sinó que, al contrari, es canvia «patinant» d'una construcció a l'altra, es parla de *contaminació*. Aquest canvi «patinant» és particularment freqüent quan les categories nombre, gènere i persona es troben barrejades en una forma o construcció:

- (21) tenia unes idees més anarquistes hm ehm catalanisme és més conservadora heh Catalunya té un tipo més/ és més conservadora malgrat tenir el moviment obrerista (B: 455)

¹⁹ Cf. Payrató (1990) 68-77.

²⁰ Cf. Payrató (1990), 92-108.

²¹ Cf. també els exemples en Tuson i Valls (1988), 143 i 148-149.

2.3.1.3 Precisió semàntica

Una tècnica freqüent de precisió semàntica és la reduplicació d'una unitat nominal amb un element de precisió suplementari.²² És més, doncs, que afegir simplement un component que faltava:

- (22) va anar desapareixent va desaparèixer totalment (B: 340)
 (23) això té una influència política té una influència política primera/ primera/
 primera (B: 368)

2.3.2 Enunciats «incomplets» (holofrases i aposiopesi)

És tan sols des d'un punt de vista estrictament normatiu que els enunciats comentats en aquest paràgraf són realment incomplets (és per això que utilitzo aquest atribut, *faute de mieux*, entre cometes). No vull, doncs, de cap manera suscitar la idea d'un caràcter deficitari del parlat confrontat amb l'escrit, ja que en les condicions de la comunicació oral, els enunciats següents són totalment complets. No solament funcionen sense problemes, és més, són les úniques formes adequades, i qualsevol altra forma resultaria més aviat anormal o almenys inesperada.

Comencem amb un exemple d'un enunciat holofràstic, un enunciat «reduït» al seu element remàtic. Les condicions comunicatives de la proximitat afavoreixen considerablement la presència de les holofrases. En l'exemple (24) algú demana una *tapa* en un bufet, concretament, un platet de mandonguilles. Havent-hi una certa proximitat física, l'enunciat funciona perfectament:

- (24) una de mandonguilles sisplau (aww)

El cas invers, la reducció d'un enunciat al seu element temàtic, es diu aposiopesi. Els interlocutors saben de què es tracta, a causa de llur context comú; ningú no es veu obligat, per dir-ho així, «d'acabar» l'enunciat:

- (25) me'n vaig perquè si no... (aww)

²² Cf. Koch/Oesterreicher (1990), 85-86.

2.3.3 L'ordre rema-tema

L'ordre rema-tema (o *comment-topic*) és una estratègia d'encadenament important per la sintaxi expressiva, perquè el nucli amb la finalitat de l'enunciat apareix en primer pla, seguit de la resta d'informació. Per la seva expressivitat, aquest ordre és típic de la llengua de concepció oral. Heus ací alguns exemples catalans particularment il·lustratius:²³

- (26) es va anar fer [sic] comprendre, que l'ensenyança no era a base de bufetades que s'havia d'aprendre, que s'havia d'ensenyar per la persuasió, per l'exemple (B: 363)
 (27) no en volíem, de llibres de text (B: 411)

2.4 El domini semàntic²⁴

Finalment, també hi ha fenòmens semàntics típics de la llengua de la proximitat, fenòmens que ocorren a causa del caràcter no-planificat del discurs oral.

2.4.1 Falta de variància lèxica²⁵

La llengua parlada no està planificada ni elaborada, i està igualment marcada per una forta iteració de paraules i de sintagmes:

- (28) hi havia catedràtics hi havia/ no te'ls anomenaria tots però jo me'n recordo .
 hi havia en Nicolau d'Olwer hi havia en Xirau hi havia/ oh mare meva mare meva hi havia en Campalans hi havia una sèrie de gent que eren nacionalistes (B: 369)

2.4.2 Imprecisions en la referencialització

La llengua oral es caracteritza per una gran freqüència de «mots-passepartout», per exemple, sense cap pretensió d'exhaustivitat, *aparat, cosa, xic, història, fer/fotre, així* en català, *truc, machin, bidule, chose, type, histoire, fai-*

²³ A propòsit del *de* 'partitiu', com en l'exemple (27), cf. Laca (1990).

²⁴ Cf. Payrató (1990), 109-120.

²⁵ Cf. Gelpí (1998).

re/ficher/foutre, comme ça en francès o Teil, Ding, Apparat, machen, so, Geschichte, Typ, Macker, Tussi en alemany. Els enunciats orals són sovint més genèrics que els enunciats planificats i organitzats (sovint perquè gràcies a la dixi ens podem permetre d'ésser imprecisos).²⁶ Considerem els exemples:

- (29) allò de «busca'm a veure si em trobes» o coses per l'estil (B: 341)
 (30) i creia amb totes aquestes històries (B: 367)

2.4.3 Tècniques expressives i afectives²⁷

Certs camps semàntics – el dels sentiments, el de les intensitats i quantitats excepcionals, el de la sexualitat, el de la capacitat intel·lectual, el de les qualitats físiques (sovint dominis de tabús) – coneixen una variabilitat considerable d'unitats lèxiques i de construccions morfosintàctiques marcades que expressen reforçament o dràsticitat.

a) la metonímia (abans que res substitució *pars pro toto*):

- (31) eren obrers [...] que tots tenien un benestar . una caseta i un hortet (B: 455)

b) la metàfora:

- (32) <què dius tu dels policies>? <que són durs>? <ha>! <són animals, són bèsties>! (aww)

c) la comparació:

- (33) jo m'hi trobava com el peix a l'aigua (B: 412)

d) la hipèrbole:

- (34) hi havia moltes escoles particulars perquè les de l'estat . eren lo més desastrat que us pogueu arribar a imaginar (B: 393)

e) les tècniques derivacionals:

²⁶ Cf. Payrató (1990), 109-112.

²⁷ Cf. Payrató (1990), 121-148.

- (35) posava unes quantes taules i hi feia escola .. no es movien d'allà asseguts <oi>? coses arxisapigudes amb una/ amb una monotonia aclaparant (B: 395)

f) la reduplicació:

- (36) jo llegia molt molt durant/ fins a l'edat dels 15 anys que vaig marxar de casa dels meus oncles vaig llegir molt molt perquè cada dia d'hivern tenia 3 o 4 [hores] (B: 338)

g) la generalització:

- (37) ara hi ha uns catalanistes [...] no els escolta ningú perquè ara hi ha una forta corrent nacionalista (B: 376)

h) la segona persona del singular genèrica:

- (38) si ells ensenyaven en castellà eh . deia eh «fulano de tal me hará usted el favor de hacer esto» <cony>! ho deien en castellà perquè tu comencessis a familiaritzar-te amb l'ensenyament (B: 360/361)

i) el reforçament posposat:

- (39) A: anava amb coll i corbata B: <caram>! A: <sí senyor>! (B: 407)

3 Trets característics del català parlat

Passem ara als elements que caracteritzen el català parlat, distingint-hi els fenòmens del català parlat en el sentit ampli – és a dir els fenòmens amb una marca diatràtica/diafàsica 'col·loquial' o fins i tot 'popular' o 'vulgar'²⁸ – dels fenòmens del català parlat en el sentit estricte – és a dir els fenòmens que depenen exclusivament de la concepció oral de l'enunciat en qüestió. Examinaré primer la morfosintaxi i després el lèxic.²⁹

²⁸ Cf. Payrató (1990), 14.

²⁹ A propòsit dels aspectes fònics, cf. Payrató (1990), 78-87.

3.1 Els dominis morfològic i morfosintàctic³⁰

En morfologia, observem sobretot simplificacions de certs paradigmes per analogia i reducció de l'al·lomòrfia. Especialment en els paradigmes pronominals, hi ha, en català (com en francès, però de cap manera com en castellà) una sèrie de divergències purament concepcionals que no tenen res a veure amb la variació diafàsica.

3.1.1 Regularització de paradigmes per analogia

La formació de les formes femenines d'alguns adjectius es regularitza, amb tanmateix una marca diastràtica i diafàsica 'popular', a saber, la feminització d'adjectius mitjançant *-a/-es* que no canviarien de forma en català normatiu:³¹

- (40) hi va haver diferents grups culturals diferents entitats diferents partits polítics (B: 364)

Les formes *velaritzades*, com s'anomenen normalment, són molt freqüents en la morfologia verbal, però marcades de 'popular'. Es tracta de formes analògiques que redueixen l'al·lomòrfia dels verbs irregulars:

- (41) va poguer-se arribar (B: 357)

3.1.2 Sistema pronominal³²

Les divergències entre el català parlat i el català escrit en el sistema pronominal mereixen d'ésser estudiades a fons. En aquest domini, hi ha fenòmens que no estan marcats ni diastràticament ni diafàsicament.

³⁰ Cf. Payrató (1990), 87-88. – A propòsit del problema 'gramàtica normativa' vs. 'gramàtica descriptiva', cf. Badia i Margarit (1977).

³¹ Cf. Fabra (1990), 23: «Són vulgars formes com *bullenta ...* ».

³² Cf. Romero (1998) així com també Cerdà (1985). A propòsit dels pronoms febles en valencià, cf. Todolí (1992).

3.1.2.1 Reducció de l'al·lomòrfia dels clítics

L'al·lomòrfia en el sistema pronominal català és molt complexa (i complicada!). No és sorprenent, doncs, que estigui prou reduïda en el discurs de la proximitat de tots els registres, sobretot en la combinació d'enclítics.³³ En aquest context, la combinació *els hi* ha esdevingut la forma «*passapartout*» per excel·lència:

- (42) que va trigar molts anys a arribar a fer els hi comprendre als mestres (*els hi = aquesta casa als mestres*) (B: 363)
- (43) quan passis a casa dels Navarro m'agradaria que els hi donguis (*les revistes als Navarro*) (aww)

La varietat funcional d'*els hi* es reforça encara més per les ocurrences «parasitàries» de l'element *hi* amb *els* on esdevé una espècie de «vocal epentètica» en la fonètica de la frase:

- (44) és als grans que els hi costa (B: 424)

3.1.2.2 Consonants epentètiques

La *-t-* epentètica, amb la seva marca diafàsica de 'col·loquial', és típica en el català parlat. Es posa entre el pronom *on* (p.e. en les frases relatives) i *hi*:

- (45) l'ensenyança superior era castellana i l'ensenyança mitja on-t-hi havien les escoles catalanistes allà s'ensenyava en català (B: 373)

3.1.2.3 Enclítics amb els infinitius accentuats en l'arrel

Segons la gramàtica normativa, els enclítics lligats a un infinitiu haurien de tenir la mateixa forma en totes les classes de conjugació amb una terminació consonàntica en *-ar*, *-er* i *-ir* per als infinitius accentuats en la desinència o en *-er* per als infinitius accentuats en l'arrel. És, sens dubte, per raons fòniques que els enclítics adopten en l'última d'aquestes classes de conjugació la mateixa forma que amb els infinitius dels verbs en *-re*, accentuats aquests també en l'arrel, i que acaben igualment en vocal neutra – i això independentment de qualsevol implicació diastràtica o diafàsica. En lloc de

³³ Cf. Payrató (1990), 89-90. A propòsit del sistema pronominal normatiu, cf. Fabra (1990) 34-35, 60-74, 83-84, 87-88 i 94-95.

conèixer-nos («així no ho diu ningú, ni tan sols els acadèmics») se sent, en analogia amb, per exemple, *entendre'ns*.³⁴

- (46) *tn'estic tan contenta que hem tingut la sort de conèixe'ns l'any passat t'ho juro* (aww)

3.1.2.4 Pronoms indefinits

En català parlat el pronom indefinit *algo* és molt freqüent. L'ús d'aquest castellanisme està marcat diastràticament i es considera 'popular'. Un exemple del corpus:

- (47) *també era escola gratuïta si hi havia cantina els que tenien la cèdula més gran/pagaven algo però els grups escolars no hi havien amb cantina i no hi havien sense* (B: 436)

3.1.3 Article neutre

L'ús castellanitzant de l'article neutre *lo* duu una lleugera marca diastràtica primària, ja que s'observa una mica menys en el discurs de persones d'instrucció superior que en el discurs de persones d'instrucció inferior. Dos exemples:

- (48) *lo millor era que tots els nens...* (B: 415)
 (49) *lo que passava és lo que he dit abans* (B: 416)

3.1.4 «Proadjectiu»/«proadverbi» *així*

Sense marca diastràtica o diafàsica s'utilitza en català parlat sovint una forma alomòrfica de l'element *així* (normatiu) que és *aixís*:

- (50) *les escoles ja catalanistes per dir-ho aixís* (B: 366)

³⁴ Cf. Badía Margarit (1962), 170, sobretot la nota 5.

3.1.5 Adjectiu numeral *dos*

En català, com sabem, es distingeix el gènere de l'adjectiu numeral que significa la dualitat; la forma masculina *dos*, i la forma femenina *dues*.³⁵ Ara bé, observem, d'una banda, que aquesta distinció no és sempre ben respectada, un no-respecte que porta una marca diastràtica ('popular') i que podria ser una conseqüència de la influència castellana (tot i que també es podria tractar d'un ús de *dos* per comoditat i analogia):

- (51) *cada setmana una o dos vegades* (B: 339)

D'altra banda, existeix una variant de *dues*, sense marca diafàsica, però tanmateix conceptualment oral:

- (52) *una de dugues la criatura la deixava amb una veïna que més tard la portava a la costura* (B: 394)

3.1.6 Concordança del nombre amb *haver-hi*

Segons la gramàtica normativa, la concordança del nombre és incorrecta quan *hi ha* (< *haver-hi*) es refereix a un plural.³⁶ Tanmateix, aquest fenomen amb la seva marca diastràtica 'popular' és tan freqüent com en castellà. Considerem alguns exemples:

- (53) *a casa hi havien els llibres del meu cosí* (B: 337)
 (54) *més o menos hi havien 1 o 2 que treballessin* (B: 397)

S'ha de subratllar que aquesta concordança no apareix en totes les posicions. Encara no he sentit cap enunciat del tipus **els llibres que hi havien*, poc probable.

³⁵ Aquesta distinció (com sabem, llatina) només hauria sobreviscut en català, occità, gascó, sard i surselb, proclama Zang Mier (1986), 36, sense mencionar el portuguès que és la llengua materna d'almenys vint vegades més de persones que les altres llengües totes juntes!

³⁶ Cf. Fabra (1990), 66: «Aquestes construccions, llargament usades en la llengua parlada, han estat fins avui considerades incorrectes, però potser algun dia s'hauran d'admetre en la llengua escrita».

3.2 El domini sintàctic³⁷

La major part de la sintaxi del català oral està constituïda per fenòmens universals. Però hi ha també algunes construccions que es poden classificar d'idiomàtiques i de típiques del català parlat. Cap d'elles no està marcada diastràticament o diafàsicament.

3.2.1 La construcció *això de* amb substantiu o infinitiu

La construcció <*això / allò de* + substantiu o infinitiu> (en castellà *lo / esto / eso / aquello de* + substantiu o infinitiu) és molt freqüent. Representa una forma catalana del fenomen universal ja comentat de l'imprecisió semàntica. Heus ací uns exemples:

- (55) això dels imperis que se'ls fotin al cul (B: 386)
- (56) però aquí tornem estant amb allò dels exàmens i amb allò dels llibres de text (B: 411)
- (57) mai allò de dir fotre una pallissa amb una criatura no (B: 361/362)
- (58) això d'haver d'anar a peu cada dia a Montjuich [sic] (B: 449)

3.2.2 Posició dels adjectius demostratius

L'adjectiu demostratiu es posposa sovint en català (i en castellà) parlat. Encara no puc donar indicacions sobre la funció de la posició de l'adjectiu demostratiu, perquè encara no he analitzat prou ocurrences per poder donar-ne conclusions fundades seriosament, però és segur que la posposició no té sempre aquesta connotació negativa o pejorativa (com jo havia pensat en un principi) que està documentada en l'exemple (59):

- (59) el professor aquest castellà (B: 339/340)

³⁷ Cf. Payrató (1990), 102-108.

3.2.3 Simplificacions de les construccions relatives

La reducció de les construccions relatives a l'element *que* s'observa en totes les transcripcions analitzades. Cito només una ocurrència:

- (60) en el nivell que jo em movia (B: 360)

3.2.4 El·lipsi del verb *ésser*

Sovint en la llengua parlada, les formes conjugades del verb *ésser* no apareixen, com en l'extracte següent:

- (61) i és clar naturalment tot això estableix una realitat política però això un procés d'anys un procés de temps <comprends>? (B: 369)

3.2.5 València verbal «no-saturada»: *no té per / no hi ha per* amb substantiu o infinitiu

Un fenomen interessant és la construcció *Typ no tenir per / no hi ha per* amb un substantiu, que es pot reforçar encara mitjançant l'element *ni*. Es podria suposar una el·lipsi de *res*, és a dir, la valència de *tenir* i d'*haver-hi* és de certa manera insaturada, perquè caldria un segon actant en forma d'un objecte directe, que, precisament, no apareix:

- (62) ... ara guanya tan poc que ja no té ni pel lloguer ... (aww)

Finalment, *no tenir per / no hi ha per* poden construir-se també amb un infinitiu:

- (63) ... home, jo no tinc per comprar-me un vestit tan car ... (aww)
- (64) ... no hi havia per sortir, no hi havia per jugar ni res ... (B: 411)

3.3 El domini lèxic

En el domini lèxic i semàntic, no es troben fenòmens que siguin neutres diastràticament i diafàsicament.

3.3.1 Paraules marcades com a 'vulgars' o 'populars'

En el corpus, un dels informants utilitza de manera sobreabundant el verb *fotre*, que duu una marca de 'vulgar' en el diccionari de l'*Enciclopèdia Catalana*³⁸, on, penso jo, la marca 'familiar' hauria estat suficient, almenys per les acceptacions de *fotre* amb els significats de 'fer',³⁹ 'donar' i 'posar', i també per *fotre's d'una cosa* 'burlar-se d'una cosa':

- (65) en Franco ens va fotre una reculada (B: 359)
 (66) naturalment fotia castanyes a tort i a dret (B: 361)

Aquest verb forma part, en el mateix locutor, de fraseologismes marcats de 'vulgar' com per exemple *fotre's una cosa al cul*, on *cul*, és clar, també queda lluny d'ésser diafàsicament neutre:

- (67) això dels imperis que se'ls fotin al cul (B: 386)

L'ús de paraules com *collons* o *cony* com a interjeccions secundàries és un altre tret típic del discurs vulgar:

- (68) és pas per barrellar-se <collons>! (B: 390)

3.3.2 Paraules marcades com a 'familiars' o 'col·loquials'

Considerem, per acabar, algunes expressions que sí que porten marques diafàsiques, però clarament menys «fortes» que les que acabo de comentar més amunt:

- (69) el tío/ estava una mica grillat aquell home (B: 359)
 (70) geometria era més/ . un xic més difícil, però el dibuix (B: 337)
 (71) vaig tenir els nois grans la tira de temps (B: 411)

³⁸ Cf. DGLC (1982), s.v. *fotre*. Fabra (1980) no presenta cap lema *fotre*.

³⁹ A condició que no sigui en una expressió meteorològica: *fot un fred!* en comptes de *fa un fred!* sí que és molt vulgar!

3.3.3 Castellanismes

Finalment, existeix un grup de paraules que estan marcades diastràticament (i sovint «diatòpicament», les que es limiten a l'àmbit barceloní), si més no, pel seu origen: els castellanismes.⁴⁰ En la consciència dels locutors, la majoria d'ells es consideren *barbarismes*. Aquí solament alguns exemples:

- (72) *cuidado* (G: 127), *tío* (B: 375), *enseyança* (p.e. B: 366), *por supuesto* (B: 373), *desde luego* (aww), *rellenar* (aww), *asunto*, pronunciat a la catalana (aww), *puesto* (B: 382), *bueno* (G: 60) etc., etc., etc.

4 Conclusió

En resum, s'ha de subratllar que trobem, juntament amb els elements universals del discurs de la proximitat, alguns fenòmens idiomàtics i típicament catalans que també es poden classificar com a elements del discurs de la proximitat, siguin o no diastràticament i diafàsicament neutres. S'ha observat que sobretot en els dominis morfològic, morfosintàctic i sintàctic – menys en el domini lèxic – existeix un cert nombre de fenòmens que no porten cap marca diastràtica o diafàsica, però que s'han de classificar com a trets típics de la concepció oral.

⁴⁰ Cf. Espuny (1998).

Bibliografia

- Albadalejo, Marta (1998): «La dixi d'espai: entre el discurs planificat i l'espontani», en: Payrató 1998a, 145-166.
- Alturo, Núria (1998): «Registres i semàntica verbal: l'ús de les formes de perfet i de present perfet», en: Payrató 1998a, 91-114.
- Badía i Margarit, Antoni Maria (1977): «Gramàtica normativa enfront gramàtica descriptiva en català modern», *Treballs de sociolingüística catalana* 1, 37-54.
- Badía Margarit, Antonio María (1962): *Gramàtica catalana*, 2 vols. Madrid: Gredos.
- Bastardas, Albert / Soler, Josep (eds.) (1988): *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: Empúries.
- Berkenbusch, Gabriele (1988): *Sprachpolitik und Sprachbewusstsein in Barcelona am Anfang dieses Jahrhunderts*. Frankfurt/Berna: Lang.
- Boix i Fuster, Emili / Vila i Moreno, F. Xavier (1998): *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- Briesemeister, Dietrich (1978): «Bibliographie katalanischer Veröffentlichungen in Deutschland seit 1945», *Iberoromania* 9, 155-163.
- Brunn, Albert von (1978): «Bibliografía Helvética de Estudios Catalanes (1960-1978)», *Iberoromania* 9, 164-168.
- Carrera, Josefina (1998): «Estudi del comportament dels segments /bl/, /gl/ i /r/», en: Payrató 1998a, 57-74.
- Cerdà, Ramon (1985): «Concomitancies romàniques en la reducció pronominal del català parlat», en: *Actes du XVII Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, vol. 2. Aix-en-Provence: Université de Provence. 407-521.
- Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona* (CUB), <http://www.ub.es/filling/cub.htm>.
- Coseriu, Eugenio (1981): «Los conceptos de 'dialecto', 'nivel' y 'estilo de lengua' y el sentido propio de la dialectología», *Linguística Española Actual* 3, 1-32.
- Costa, Joan (1998): «*¿I què?*: notes sobre la conjunció *i* en dos textos orals», en: Payrató 1998a, 223-240.
- Enciclopèdia Catalana (1982): *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. Citat DGLC.

- Espuny, Janina (1998): «Aspectes de la interferència lèxica castellana en el discurs oral català», en: Payrató 1998a, 275-290.
- Fabra, Pompeu (¹⁴1990): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- Fabra, Pompeu (¹¹1980): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa.
- Freixa, Judit (1998): «A propòsit de la repetició en el discurs», en: Payrató 1998a, 195-222.
- Gelpí, Cristina (1998): «Anàlisi de freqüències lèxiques: noms, verbs, adjectius i adverbis en *-ment*», en: Payrató 1998a, 129-144.
- González, Montserrat (1998): «*Bé i bueno*. Apunts sobre l'ús dels marcadors discursius», en: Payrató 1998a, 241-258.
- Grossmann, Maria (1991): «Katalanisch: Soziolinguistik», en: Holtus, Günter / Metzeltin, Michael / Schmitt, Christian (eds.): *Lexikon der romanistischen Linguistik*, vol. V, 2, Tübingen: Niemeyer, 166-181.
- Guàrdia, Roser (ed.) (1985): *Katalanisch I: Debats radiofònics, Parlem-ne (Ràdio Quatre)*. Bielefeld: Universität Bielefeld.
- Koch, Peter / Oesterreicher, Wulf (1990): *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*. Tübingen: Niemeyer.
- Laca, Brenda (1990): «Acerca de la sintaxis del *de* 'partitivo' en catalán», *Romanistisches Jahrbuch* 30, 247-264.
- López del Castillo, Lluís (1976): *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia.
- Lüdtke, Jens (1984): *Katalanisch. Eine einführende Sprachbeschreibung*. Munich: Hueber.
- Mora, Joan Carles (1998): «L'elisió i la intrusió contextual en la llengua oral: una anàlisi fonètica del català», en: Payrató 1998a, 75-90.
- Oesterreicher, Wulf (1993): «Die Architektur romanischer Sprachen im Vergleich», en: Dahmen, Wolfgang / Holtus, Günter / Kramer, Jürgen / Metzeltin, Michael / Schweickard, Wolfgang / Winkelmann, Otto (eds.): *Konvergenz und Divergenz in den romanischen Sprachen. Romanistisches Kolloquium VIII*. Tübingen: Narr, 3-21.
- Payrató, Lluís (²1990): *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València.
- Payrató, Lluís (ed.) (1998a): *Oralmnt. Estudis de variació funcional*. Montserrat: Publicacions de L'Abadia de Montserrat.
- Payrató, Lluís (1998b): «Variació funcional, llengua oral i registres», en: Payrató 1998a, 9-34.

- Romero, Sílvia (1998): «Aproximació a la variació pronominal àtona en àmbits d'ús oral formals i informals», en: Payrató 1998a, 115-128.
- Soler i Carbó, Josep (1988): «La normalització lingüística: normes i varietats», en: Bastardas/Soler 1988, 211-230.
- Söll, Ludwig (1985): *Gesprochenes und geschriebenes Französisch*, actualitzat per Franz-Josef Hausmann. Berlín: Schmidt.
- Todolí, Júlia (1992): «Variants dels pronoms febles de 3ª persona al País Valencià: regles fonosintàctiques i morfològiques subjacents», *Zeitschrift für Katalanistik* 5, 137-160.
- Torrent i Alamy-Lenzen, Aina-Maria (1997): *Pompeu Fabra y la configuración del catalán moderno*. Bonn: Romanistischer Verlag.
- Tomàs, Ramon (1998a): «Constitució i característiques del corpus utilitzat», en: Payrató 1998a, 35-56.
- Tomàs, Ramon (1998b): «Aproximació a l'estudi de la cohesió lèxica en relació amb els registres», en: Payrató 1998a, 167-194.
- Tubau, Ivan (1990a): *El català que ara es parla. Llengua i periodisme a la ràdio i la televisió*. Barcelona: Empúries.
- Tubau, Ivan (1990b): *Paraula viva contra llengua normativa*. Barcelona: Laertes.
- Turell i Julià, Maria Teresa (1988): «El comportament lingüístic: els grups socials», en: Bastardas/Soler 1988, 104-132.
- Tuson i Valls, Amparo (1988): «El comportament lingüístic: l'anàlisi conversacional», en: Bastardas/Soler 1988, 133-154.
- Viana, Amadeu (1986): «Sobre el català col·loquial», *Els Marges* 35, 86-94.
- Vila, F. Xavier (1998): «Bueno, vale ja de criticar, no? Marques transcòdiques lèxiques i variació funcional en català», en: Payrató 1998a, 259-274.
- Wesch, Andreas (1994): «Elemente des gesprochenen Katalanisch», en: Schönberger, Axel / Zimmermann, Klaus (eds.): *De orbis Hispani linguis litteris historia moribus. Festschrift für Dietrich Briesemeister zum 60. Geburtstag*. Frankfurt: Domus Editoria Europaea. 309-332.
- Wesch, Andreas (1996): «Acerca del análisis de la lengua hablada», en: Martínez González, Antonio (ed.): *Estudios de filología hispánica (estudios lingüísticos y literarios)*. Granada: Universidad de Granada. 111-128.
- Wesch, Andreas (1997): «El castellano hablado de Barcelona y el influjo el catalán – esbozo de un programa de investigación», *Verba – Anuario Galego de Filoloxía* 24, 287-312.
- Wesch, Andreas (1998): *Zum Varietätenraum des Französischen in Europa – ein Querschnitt durch sein spezifisches Profil im Vergleich zum Spanischen*. Freiburg

- de Brisgòvia: Albert-Ludwigs-Universität (tesi d'habilitació encara no publicada).
- Zang Mier, Jeanne (1986): «Estudi sociolingüístic de certs aspectes de la llengua catalana», *Treballs de sociolingüística catalana* 6, 33-112.

El COC del CUB: un corpus per a l'estudi de la conversa col·loquial¹

2 El Corpus de Català Contemporani de la
Universitat de Barcelona (CUB)

1 Introducció

Dins el conjunt de la recerca pròpia de les ciències del llenguatge s'ha anat posant de manifest, en les dues últimes dècades, la necessitat de comptar amb corpus lingüístics, és a dir, compilacions organitzades de dades lingüístiques que facilitin la tasca dels investigadors en els diversos corrents d'estudi que tenen com a centre el llenguatge.

Aquesta necessitat s'ha fet palesa segurament d'una manera encara més evident en tots els camps relacionats amb l'anàlisi de la llengua oral, i en particular de la conversacional i de la informal, en què la recollida, l'emmagatzematge, el maneig i la consulta de les dades resulten, en termes generals, més complexos que en altres camps. La situació és perfectament aplicable al cas dels estudis sobre la llengua catalana, que no es poden beneficiar encara de la utilització corrent de corpus o arxius de dades orals.

L'objectiu d'aquest article és presentar un corpus que ha estat confeccionat amb la intenció d'oferir als estudiosos del llenguatge uns materials adequats per a l'anàlisi de la conversa col·loquial: el Corpus Oral de Conversa Col·loquial (COC) del Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona (CUB). El COC és una part d'un projecte més ampli, el CUB, que aplega també altres corpus representatius de diverses varietats geogràfiques, socials i funcionals de la llengua catalana actual. Dediquem el segon apartat d'aquesta presentació a explicar l'estructura del CUB. El tercer apartat conté una exposició detallada de les característiques del COC.

El Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona (CUB) és un arxiu de dades textuais i morfològiques representatives de diverses varietats de la llengua catalana actual que es troba en una fase avançada de constitució. L'arxiu està estructurat en set subcorpus independents i alhora interrelacionats: un de varietats geogràfiques (Corpus Oral Dialectal, COD), un de varietats socials (Corpus Oral de Varietats Socioculturals, COS) i cinc de varietats funcionals (Corpus Oral de Conversa Col·loquial, COC; Corpus Oral de Registres, COR; Corpus Oral de Publicitat, COP; Corpus d'Informatius Orals, CIO; Corpus Escrit de Català Actual, CECA).

La recollida i transcripció d'aquests materials és un dels objectius del projecte *La variació en el llenguatge. El català actual*, que es va iniciar l'any 1991 en el marc de la Secció de Lingüística del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. Uns altres objectius són la preparació dels materials del corpus per tal de fer-los accessibles a la comunitat científica (digitalització, sincronització text-veu, confecció de bases de dades de materials i parlants, etc.) i la realització d'estudis específics sobre la variació en la llengua catalana, basats en les dades del CUB. Paral·lelament, els investigadors del projecte promouen la realització de congressos i seminaris sobre temes relacionats amb la variació lingüística (com les 7 edicions del *Col·loqui Lingüístic de la UB*, o les 9 jornades i seminaris de la *Xarxa temàtica La variació lingüística: dialectologia, sociolingüística i pragmàtica*). El grup, a més, forma part del *Centre de Referència en Enginyeria Lingüística* de la Generalitat de Catalunya, i participa en les activitats d'altres xarxes temàtiques (*Xarxa d'Estudis del Discurs*, *Xarxa de Lingüística Aplicada*), a més d'encapçalar el grup de recerca consolidat *Grup d'Estudi de la Variació* (GEV), que integra també altres equips de recerca dirigits per investigadors de la Secció de Lingüística Catalana de la UB.

Des dels seus inicis, han participat en aquest projecte un total de 22 professors universitaris, 8 becaris predoctorals (CIRIT i DGICYT) i 30 becaris del projecte i col·laboradors voluntaris de segon i tercer cicle. A més, un gran nombre d'estudiants, de segon i tercer cicle, han aportat al

¹ Aquest article s'ha elaborat en el marc del projecte *La variació en el llenguatge. El català actual*, del grup de recerca consolidat Grup d'Estudi de la Variació. La realització d'aquest projecte és possible gràcies al finançament de la DGICYT (PB97-0889) i de la CIRIT (SGR98-00041).

projecte materials que en molts casos han estat incorporats al CUB.² La infraestructura necessària, així com bona part de les tasques derivades dels objectius del projecte, han estat finançats per la UB, la CIRIT i la DGICYT.³

2.1 Estructura del CUB

El CUB va néixer a partir de l'interès per l'estudi de la variació en la llengua catalana i, particularment, en el català oral. Aquesta circumstància va condicionar, des dels inicis, la configuració del corpus, que és, predominantment, un corpus de llengua oral organitzat amb una estructura modular que es presenta en la figura 1.

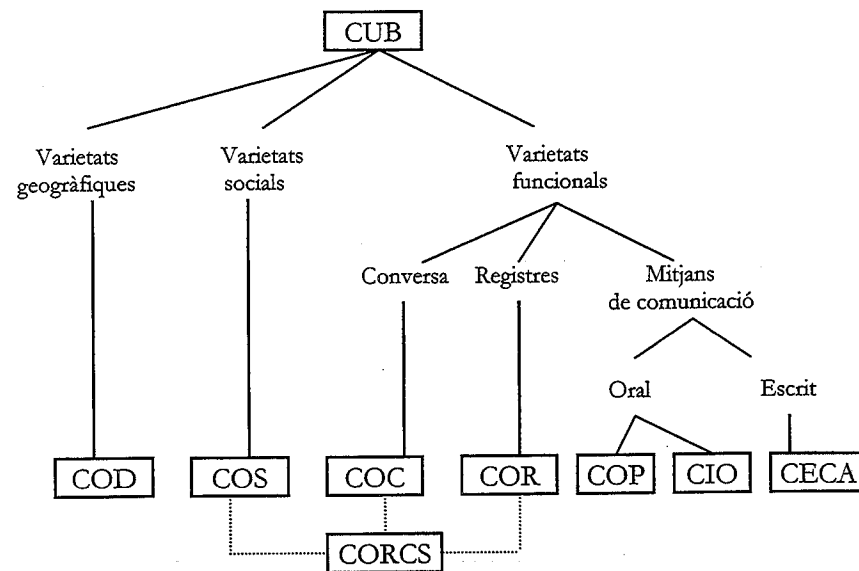

Figura 1. Estructura del CUB

El cos central del CUB el constitueixen els subcorpus orals de varietats geogràfiques (COD), socials (COS), conversa col·loquial (COC), registres (COR) i publicitat (COP). Un bloc a part el formen els subcorpus funcionals CIO (oral) i CECA (escrit), amb unes característiques molt específiques i que, a més, han servit de material exploratori i de referència per al processament de les dades orals.

Els subcorpus de registres (COR), conversa col·loquial (COC) i varietats socials (COS) comparteixen l'objectiu de recollir textos orals de dialectes orientals (fonamentalment centrals). Tots tres constitueixen un bloc específic dins del CUB que es caracteritza per un tractament unificat dels materials: el Corpus Oral de Registres, Conversa Col·loquial i Varietats Socials (CORCS) (veg. 2.2).

² L'annex 1 recull els noms dels professors, becaris i col·laboradors voluntaris del CUB des de 1991, i els noms dels estudiants que han aportat materials al Corpus Oral de Conversa Col·loquial.

³ El CUB ha rebut diversos ajuts econòmics de la CIRIT i de la DGICYT a través del projecte de recerca *La variació en el llenguatge. El català actual* (PB90-0505, PB94-0951, PB97-0889, CS93-1017), del grup de recerca consolidat GEV (SGR95-292, SGR96-104, SGR98-041) i del Centre de Referència en Enginyeria Lingüística de Catalunya. A més, ha rebut ajuts del Vicerectorat de Recerca de la Universitat de Barcelona, destinats especialment a les necessitats de gestió i manteniment de les eines informàtiques.

Descrivim breument, tot seguit, les característiques de cadascun dels subcorpus del CUB.⁴

- **Corpus Escrit del Català Actual (CECA)**
Conté 7000 pàgines de text procedent de materials de premsa escrita (125 exemplars del diari *Avui*, de Barcelona) que han estat marcats, lematitzats i adaptats als formats estàndard europeus (norma EAGLES, format SGML).
- **Corpus d'Informatius Orals (CIO)**
Aquest subcorpus està constituït per 240 minuts de programes informatius de ràdio, que han estat digitalitzats, segmentats i transcrits fonèticament.
- **Corpus Oral de Publicitat (COP)**
El subcorpus de publicitat conté 443 anuncis publicitaris de televisió (423) i ràdio (20) que van ser enregistrats entre 1992 i 1995. Aquests materials han estat parcialment transliterats, codificats i informatitzats.
- **Corpus Oral de Registres (COR)**
El subcorpus de registres s'ha concebut com un corpus obert al qual es van incorporant mostres de llengua oral representatives de diversos gèneres de parla característics de l'entorn social de l'àrea metropolitana de Barcelona.
- **Corpus Oral de Conversa Col·loquial (COC)**
Conté 50 mostres de conversa col·loquial, cadascuna de les quals té una durada aproximada de 30 minuts. 10 d'aquestes mostres estan disponibles per a la seva consulta, un cop superat el procés d'homogeneïtzació, revisió i correcció.

⁴ Per a més informació sobre els orígens i les característiques del CUB, veg. Payrató, L., E. Boix, M. R. Lloret i M. Lorente (eds.) (1996): *Corpus, corpora*, Barcelona: PPU – Universitat de Barcelona.

- **Corpus Oral de Varietats Socioculturals (COS)**
Aquest subcorpus conté dades representatives de les varietats socials de l'àrea metropolitana de Barcelona. La mostra, que es troba en la fase constitució, consistirà en 79 entrevistes semidirigides, per a la realització de les quals s'ha adaptat el mètode etnogràfic de la història de vida.
- **Corpus Oral Dialectal (COD)**
Recull de dades morfològiques i textuais que s'han obtingut mitjançant 490 enquestes dialectològiques realitzades arreu del domini lingüístic català. Inclou les varietats geogràfiques següents: català septentrional, català central, català nord-occidental, balear, valencià i alguerès.⁵

2.2 El Corpus Oral de Registres, Conversa Col·loquial i Varietats Socials (CORCS)

2.2.1 Introducció

El Corpus Oral de Registres, Conversa Col·loquial i Varietats Socials té com a objectiu l'emmagatzematge de dades de llengua oral (català central contemporani, bàsicament de la Regió de Barcelona), que puguin ser utilitzades en les investigacions sobre la variació funcional (COC i COR) i la social (COS).

El corpus que ens ocupa posa a l'abast de qualsevol investigador un gruix important de materials informatitzats que pot facilitar aquest tipus de recerca, ja que la tasca d'obtenir dades orals era un escull que impedia o, en el millor dels casos, alentia el procés de treball en aquest camp.

CORCS està constituït per tres subcorpus: el Corpus Oral de Registres (COR), el Corpus Oral de Conversa Col·loquial (COC) i el Corpus Oral de Varietats Socials (COS). Es disposa de dues bases de dades actualitzades per a cada subcorpus, que contenen tota la informació disponible dels textos enregistrats i dels participants, respectivament. D'aquesta manera,

⁵ Amb aquestes dades s'ha dissenyat una base de dades polivalent que conté entrades relatives a aspectes fonètics, adjectivals (en relació amb el gènere), pronominals (possessius, demostratius, pronoms personals, pronoms àtons, articles i locatius) i relatius a la morfologia verbal regular.

s'hi poden consultar, per exemple, des de la durada de l'enregistrament fins al nombre de participants. CORCS aplega també un conjunt de materials addicionals (alguns en suport audiovisual) que encara no han estat transcrits.⁶

El disseny de cada subcorpus és autònom, ja que els objectius, el procediment de recollida de dades i les dimensions de les mostres són diferents en cadascun. Tanmateix, com que la possible explotació conjunta exigeix una coordinació, es treballa amb les mateixes normes de transcripció del discurs oral (veg. annex 2), basades en tres unitats: el torn de parla, el grup tonal o unitat entonativa i la paraula.

Les principals línies de recerca del CORCS són la descripció de la llengua oral, la comparació de la llengua oral amb l'escripta, l'estudi de les diferències entre les diverses varietats funcionals, socials o culturals i la descripció dels gèneres orals, a més de la investigació quantitativa de lèxic, el funcionament morfosintàctic, els fenòmens de contacte de llengües o l'estructura de la interacció en els fets de parla orals.

Pel que fa als possibles camps d'aplicació, cal destacar l'ensenyament del català com a primera o segona llengua, les tasques de prescripció normativa i la investigació en les diverses indústries de la llengua (reconeixement de la veu, traducció automàtica, intel·ligència artificial, lexicografia, etc.).

Apuntem, tot seguit, les característiques essencials del COR i del COS, subcorpus en procés d'elaboració que, de moment, només es poden consultar parcialment. La descripció detallada del COC s'exposa a l'apartat 3.

2.2.2 El Corpus Oral de Registres (COR)

Aquest subcorpus té com a objectiu la recollida d'una selecció de mostres d'esdeveniments o fets de parla prototípics de la comunitat catalanoparlant, i està concebut com un corpus obert (monitor). Els primers 16 textos, que constituïen una mostra pilot, van ser recopilats el 1992-1993 a partir d'una graella que permetia distingir-los segons el camp (genèric o tècnic), el mode (espontani o planificat), el tenor (informatiu o

⁶ Es disposa d'un centenar d'entrevistes complementàries, de 45 minuts cadascuna, que provenen del programa de TV3 *Ciudadans*, dirigit per J. Úbeda i F. Escibano. A més, el corpus també conté 10 classes d'educació secundària.

interactiu) i el to (formal o informal).⁷ Aquest disseny ha estat posteriorment completat tenint en compte les nocions d'àmbit d'ús i de gènere textual.

En aquests moments, el COR conté 32 interaccions digitalitzades i enregistrades en discos compactes que s'han transcrit ortogràficament i s'han revisat parcialment. A més, es disposa, per a cada mostra, de cinc minuts transcrits fonèticament i d'informacions complementàries de tipus etnogràfic i social.

El COR està pensat per facilitar l'estudi de les tipologies textuales (es disposa de textos narratius, descriptius, argumentatius, expositius, explicatius), les variables de la variació contextual (camp, mode, tenor i to) i el gènere o el fet de parla de què es tracti (conferència, tertúlia, sermó, conte, recepta de cuina, etc.).

2.2.3 El Corpus Oral de Varietats Socials (COS)

L'objectiu d'aquest subcorpus és proporcionar un material adequat per a la descripció i l'estudi de les varietats socials del català de l'àrea metropolitana de Barcelona. Amb aquesta finalitat, s'està configurant una mostra de 78 entrevistes semidirigides de final obert per a la realització de les quals s'ha adaptat el mètode antropològic de la història de vida. Aquesta mostra pretén ser representativa de la comunitat de parla catalana des d'un punt de vista social i cultural. S'ha confeccionat a partir dels criteris de selecció dels parlants de l'*Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona* (Subirats *et al.*, 1992),⁸ en què es distingeixen diferents grups socials:

- Elits, alta burgesia
- Noves classes mitjanes
 - a) Tècnics alts, professionals
 - b) Empleats, tècnics mitjans
- Velles classes mitjanes
 - a) Petits empresaris

⁷ Veg. Payrató, L. (ed.) (1998): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Universitat de Barcelona, Barcelona.

⁸ Subirats, M., M. Masats i C. Sánchez (1992): *Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990, vol. 4 de l'Informe General de l'estudi. Educació, llengua i hàbits culturals*, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, Bellaterra.

- b) Comerciants autònoms
- Sectors treballadors
 - a) Contramestres, capatassos
 - b) Treballadors manuals
 - c) Treballadors manuals vells i aturats en edat de treballar
- Lumpen / marginals

Pel que fa a l'estat actual de les dades, es disposa de 20 interaccions transcrits ortogràficament, revisades, digitalitzades i enregistrades en discos compactes, cadascuna de les quals dura entre 30 i 75 minuts. A més, la informació recollida sobre els parlants inclou les seves característiques socioculturals fonamentals (edat, sexe, nivell d'estudis i ocupació) i d'altres de complementàries.

3 El Corpus Oral de Conversa Col·loquial

3.1 Objectius i mostres

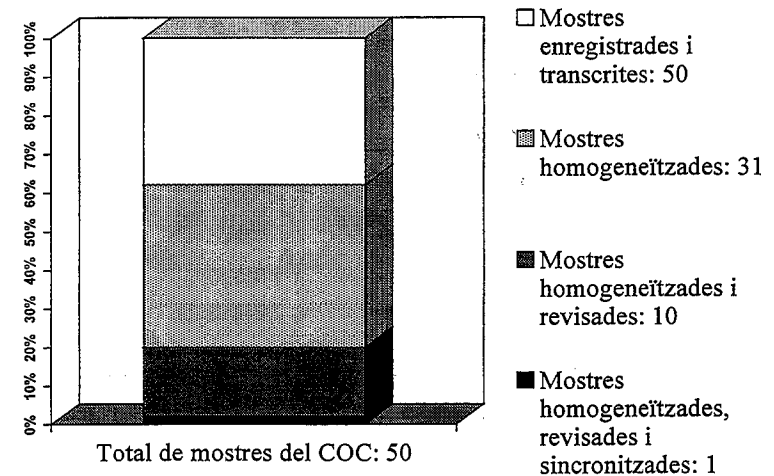
L'objectiu principal del Corpus Oral de Conversa Col·loquial (COC) és subministrar als investigadors mostres de llengua catalana extretes de la conversa col·loquial, entesa com a gènere prototípic de les situacions de parla dialogades de to informal, tenor interactiu, camp genèric i mode oral espontani. El propòsit, doncs, és oferir materials de llengua corrent per desenvolupar estudis de descripció i anàlisi del català col·loquial des d'una perspectiva bàsicament pragmàtica (anàlisi conversacional, fenòmens textuals i gramaticals, etc.).

A més de proporcionar fonts d'estudi per a la recerca, el COC també pot ser una eina molt útil en el camp de la didàctica. Els materials que aquí es presenten, en efecte, posen a disposició de mestres i professors mostres de català col·loquial que poden ser de gran utilitat en l'ensenyament del català com a segona llengua, en l'anàlisi comparativa de registres, en la formació de transcriptors, etc.

El COC conté 50 mostres d'una durada aproximada de 30 minuts cadascuna, que fan un total de 25 hores d'enregistrament. Totes les mostres s'han transcrit i posteriorment s'han digitalitzat i gravat en un total de 8 discos compactes. La majoria, concretament 31 mostres, també s'han homogeneïtzat, de les quals 10 han estat revisades i corregides. Aquest

conjunt de 10 mostres constitueix el bloc principal del corpus (anomenat Central Fonamental). Finalment, 1 d'aquestes 10 mostres també ha estat completament sincronitzada.⁹

L'estat actual de les dades pel que fa al procés de tractament, explicat amb més detall en l'apartat 3.3, es resumeix en percentatges en el gràfic 1.

Gràfic 1. Estat actual del COC amb relació al procés de tractament de les dades

Del conjunt de les 50 converses, hi ha constància que 24 han estat enregistrades de manera subreptícia i 6 de manera no subreptícia. Són converses amb una mitjana de 4 parlants (3 com a mínim i 11 com a màxim). La majoria dels participants del COC tenen el català oriental central com a varietat pròpia i aproximadament un 70% tenen una edat compresa entre els 20 i els 40 anys. La totalitat dels parlants són de classe social mitjana (noves i velles classes mitjanes) i de sectors treballadors; (veg. 2.2.3).

⁹ Vegen l'apartat 3.3.

3.2 Classificació de les mostres

Les mostres s'han classificat en cinc grans blocs segons les característiques que s'especifiquen a continuació:

- Central Fonamental

Mostres en què la varietat dialectal dels parlants és el català oriental central i que compleixen la totalitat dels criteris següents:

a) Criteris respecte a la situació comunicativa:

Mostres de to informal, tenor interactiu i no transaccional i pertanyents a una situació familiar amical (sopars o dinars familiars, tertúlies de sobretaula, trobades d'amics, etc.).

b) Criteris respecte a les característiques dels parlants:

Parlants adults (majors de 18 anys) i sense formació especialitzada en llengua catalana.

c) Criteris respecte a les característiques dels enregistraments:

Mostres d'una durada d'entre 25 i 35 minuts aproximadament, enregistrades de manera subreptícia i amb una qualitat de so prou bona.

d) Criteris respecte a les informacions complementàries:

Mostres amb informació pertinent sobre les característiques socioculturals dels parlants i la situació comunicativa, i amb el permís escrit de l'autor i dels participants per a la utilització dels enregistraments.

Total de mostres: 10

- Central Complementari

Mostres en què la varietat dominant és el català oriental central, però que no compleixen la totalitat dels criteris esmentats en el primer apartat.

Total de mostres: 15

- No Central Fonamental

Mostres en què la varietat dominant no és el català oriental central, però que compleixen els criteris de selecció del primer apartat.

Total de mostres: 10

- No Central Complementari

Mostres en què la varietat dominant no és el català oriental central i que no compleixen la totalitat dels criteris de selecció.

Total de mostres: 4

- Altres

Mostres en què algun dels parlants té el castellà com a llengua de procedència familiar o com a llengua d'ús més habitual, i que poden no complir la totalitat dels criteris de selecció.

Total de mostres: 11

Convé destacar que les 10 mostres que pertanyen al bloc Central Fonamental són les que ja han passat totes les fases de la revisió i, per tant, les que a hores d'ara ofereixen una transcripció més acurada. En l'apartat 3.4 s'especifiquen més detalladament les característiques de cadascuna de les mostres que pertanyen a aquest bloc.

3.3 Recollida i tractament de les dades

El procés de recollida i tractament consta de cinc fases:

- Enregistrament:

L'observador participant enregistra subreptíciament la interacció amb un magnetòfon convencional. Posteriorment la gravació es digitalitza mitjançant el programa de tractament de veu *SoundEdit 16* (versió 2.1) i s'enregistra en discos compactes amb el programa *Adaptec Toast*.

- Recopilació d'informació:

Es creen bases de dades amb la informació dels participants (edat, sexe, ocupació, llengua d'origen familiar, llengua de domini actual...) i altres informacions generals que fan referència als intercanvis comunicatius per tal de facilitar les cerques (codi d'identificació, data, durada, nombre de mots...).

- **Transcripció i homogeneïtzació:**
L'autor de l'enregistrament realitza una primera transcripció ortogràfica que després es repassa perquè s'adeqüi als criteris de presentació formal convinguts i s'evitin així problemes d'homogeneïtat.
- **Revisió:**
Es converteixen les transcripcions ortogràfiques en bases de dades per contrastar-les amb la veu digitalitzada i revisar-les (veg. annex 3 i annex 4.1).
- **Sincronització:**
Està previst sincronitzar la veu amb les transcripcions en bases de dades mitjançant el programa *Paral·lelcial* creat per Lluís de Yzaguirre (veg. annex 4.2). Com s'ha dit més amunt, fins ara només una conversa ha estat completament sincronitzada.

3.4 Descripció del bloc Central Fonamental

3.4.1 Característiques generals

El bloc Central Fonamental conté 10 enregistraments de conversa col·loquial (tenor interactiu, to informal, canal oral espontani i tema general) en una situació familiar o amical realitzats durant els anys 1992, 1993, 1994 i 1997:

Mostra	Situació	Data
01	sopar al menjador	1992-93
02	xerrada al sofà després d'un dinar a fora de casa	14/2/93
03	dinar al menjador	DG/5/93
04	dinar	19/2/93
05	xerrada al menjador després d'un partit de futbol	nit/8/1997
06	sopar i cafè al menjador	1992-93
07	abans de dinar al menjador	10/11/93
08	sobretaula al sofà amb la televisió engegada	1993-94
09	sobretaula al menjador	8/12/93
10	visita de cortesia al menjador	8/12/93

Taula 1. Mostra, situació i data de l'enregistrament

Aquest corpus consta d'un total aproximat de 281,67 minuts (28,16 minuts de mitjana per cada text o enregistrament) i 70493 mots (7049,3 mots de mitjana), comptant-hi les inicials dels parlants i tots els símbols establerts en el sistema de transcripció. Com es pot observar a la taula 2, cada enregistrament té una durada d'un mínim de 23 minuts i un màxim de 31, i conté un mínim de 5200 mots i un màxim de 8966.

Mostra	Minuts	Mots
01	30,50	6445
02	28,05	6603
03	29,07	8966
04	23,07	5781
05	23,15	6765
06	29,06	5266
07	30,23	8613
08	31,09	6632
09	30,27	7228
10	27,18	8194
TOTAL	281,67	70493

Taula 2. Especificació de la durada i del nombre de mots

La qualitat de so dels enregistraments no és gaire bona a causa de l'elevat nombre de participants, dels mitjans tècnics utilitzats (una gravadora convencional) i, com ja s'ha especificat a l'apartat 3.3, del seu caràcter subreptici:

Mostra	Participants	Qualitat de so
01	5	regular
02	5	bona
03	8	regular
04	7	regular
05	4	excel·lent
06	4	bona
07	3	bona
08	3	regular
09	11	regular
10	7	regular

Taula 3. Nombre de participants i qualitat de so de les mostres

Un altre tret general dels locutors d'aquesta part del corpus, com s'ha apuntat a l'apartat 3.2, és que es tracta de parlants adults de dialectes centrals (sobretot de la regió de Barcelona) que, en general, no tenen coneixements especialitzats de català.

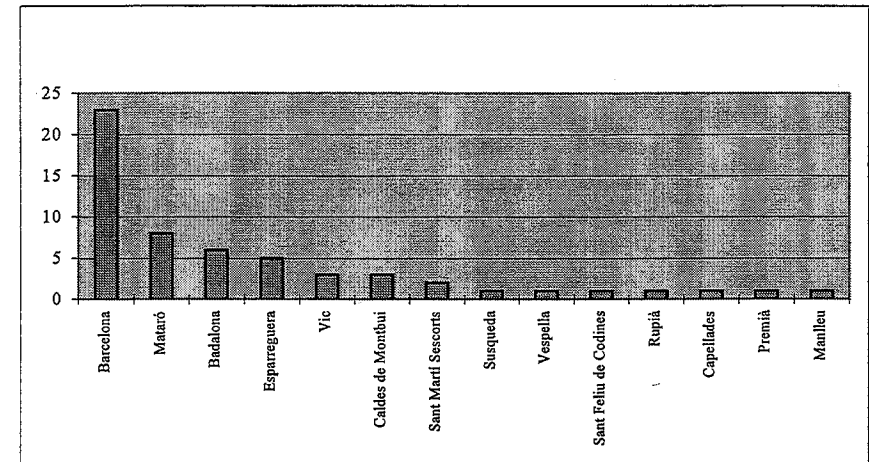
3.4.2 Característiques dels parlants

Exposem en els dos subapartats següents les característiques principals dels parlants del bloc Central Fonamental del Corpus Oral de Conversa Col·loquial pel que fa a la seva distribució geogràfica i social.¹⁰

3.4.2.1 Distribució geogràfica

Hi ha 23 persones de Barcelona capital i 34 de fora d'aquesta ciutat, fet que representa un 40,35% de Barcelona i un 59,64% de la resta: 23 parlants de Barcelona (Barcelonès), 8 de Mataró (Maresme), 6 de Badalona (Barcelonès), 5 d'Esparreguera (Baix Llobregat), 3 de Vic (Osona), 3 de Caldes de Montbui (Vallès Occidental), 2 de Sant Martí Sescorts (Osona), 1 de Susqueda (La Selva), 1 de Vespella (Osona), 1 de Sant Feliu de Codines (Vallès Oriental), 1 de Rupió (Baix Empordà), 1 de Capellades (Anoia), 1 de Premià (Maresme) i 1 de Manlleu (Osona).

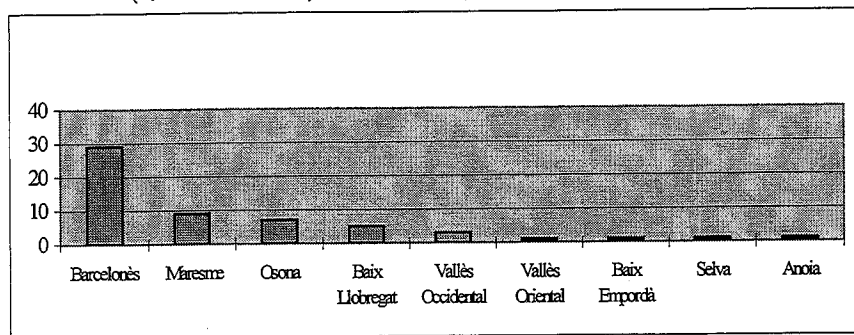
Aquesta distribució queda reflectida en el gràfic 2.

¹⁰ A l'annex 5 s'ofereix una taula amb informació individualitzada dels parlants d'aquest bloc del corpus.

Gràfic 2. Distribució geogràfica dels parlants per poblacions

Per comarques, hi ha 29 persones del Barcelonès (50,87% del total), 9 del Maresme (15,78% del total), 7 d'Osona (12,28% del total), 5 del Baix Llobregat (8,77% del total), 3 del Vallès Occidental (5,26% del total), 1 del Vallès Oriental (1,75% del total), 1 del Baix Empordà (1,75% del total), 1 de la Selva (1,75% del total) i 1 d'Anoia (1,75% del total).

Gràfic 3. Distribució geogràfica dels parlants per comarques

Com es pot observar en el gràfic 3, en aquesta part del COC hi ha un predomini clar dels parlants del Barcelonès enfront dels de les altres comarques, la major part de la Regió de Barcelona:¹¹ el Maresme, el Baix Llobregat, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental.

El 82,45% del conjunt de persones d'aquest bloc (47 parlants), doncs, procedeixen de la Regió de Barcelona, i el 17,54% restant (10 individus) prové de comarques de fora d'aquesta regió, concretament d'Osona, el Baix Empordà, la Selva i Anoia.

3.4.2.2 Distribució social

Dels 57 individus que componen el bloc Central Fonamental del COC, 35 (el 61,4%) són dones i 22 (el 38,5%) són homes.

¹¹ Segons la GEC (1971), la Regió de Barcelona consta del Barcelonès, el Baix Llobregat, l'Alt Penedès, el Garraf, el Baix Penedès, el Vallès Occidental, el Vallès Oriental i el Maresme.

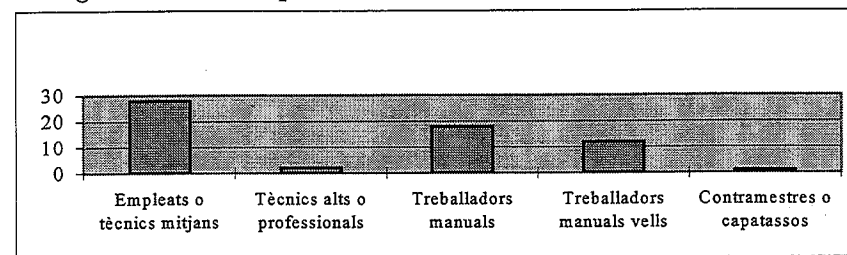
Pel que fa a l'estratificació social dels parlants, s'estableixen dos grups:¹²

a) 30 parlants de noves classes mitjanes (52,63%), 28 dels quals són empleats o tècnics mitjans (49,12%) i 2 tècnics alts o professionals (3,5%).

b) 25 parlants de sectors treballadors (43,85%), 18 dels quals són treballadors manuals (31,57%), 6 treballadors manuals vells (10,52%) i 1 contramestre o capatàs (1,75%).

Cal afegir, finalment, que no s'ha estipulat grup social en el cas de 2 nens (3,5%) per manca de dades i perquè la seva participació lingüística o comunicativa en les converses és mínima.

El gràfic 4 il·lustra aquesta distribució.

Gràfic 4. Distribució social dels parlants

3.5 Consulta i utilització de les dades

La consulta d'aquests materials,¹³ com s'ha apuntat anteriorment, està oberta a tot investigador que hi estigui interessat per a la realització de tesis, projectes d'investigació, articles, etc., finalitat per a la qual ja s'han utilitzat en alguns treballs (vegeu-ne la relació a l'annex 6).

Amb aquest objectiu, s'estableix un contracte d'intercanvi pel qual l'investigador en qüestió es compromet a fer constar l'origen de les dades consultades (el Corpus de Català Contemporani de la Universitat de

¹² Es parteix de la proposta de l'Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona (veg. apartat 2.2.3., en especial la nota 8).

¹³ Està previst que aquests materials estiguin disponibles en discos compactes que inclouin la veu digitalitzada en format *wave*, les transcripcions ortogràfiques de cada conversa en els formats RTF i MicrosoftWord 6.0 de PC, una base de dades dels informants en MicrosoftFoxPro i MicrosoftAccess, i aquest mateix article.

Barcelona) i les fonts de finançament del projecte en què els materials s'inscriuen (PB90-0505, PB94-0951 i PB97-0889 de la DGICYT i CS93-1017, SGR95-292, SGR96-104 i SGR98-041 de la CIRIT). A més, es compromet a donar al Departament de Filologia Catalana un exemplar de qualsevol publicació o treball que en resulti.

La sol·licitud de consulta¹⁴ pot dirigir-se a l'adreça següent:

CORPUS ORAL DE CONVERSA COL·LOQUIAL
 Departament de Filologia Catalana (Secció de Lingüística)
 Universitat de Barcelona
 Gran Via de les Corts Catalanes, 585
 E-08007 Barcelona

Annexos

Annex 1. Investigadors

Des de 1991, han format part de l'equip de recerca del CUB els investigadors següents (els membres de l'equip actual apareixen en lletra cursiva):

- Professors universitaris
Núria Alturo, Antoni M. Badia i Margarit (investigador principal des de 1991 fins a 1995), *Josep Besa*, *Emili Boix*, *Sebastià Bonet*, M. Teresa Cabré (UB, UPF), *Josefina Carrera*, *Esteve Clua* (UPF), M. Rosa Lloret, Mercè Lorente (UB, UPF), *Mar Massanell*, M. Àngels Massip, Josep Moran, Anna Oller, *Lluís Payrató*, M. Pilar Perea, Lúdia Pons, Joan Solà, *Amadeu Viana* (UDL), *Joaquim Viaplana* (investigador principal des de 1995), F. *Xavier Vila* i Lluís de Yzaguirre (UB, UPF).
- Becaris predoctorals (CIRIT i DGICYT)
Oscar Bladas, Ignasi Clemente, *Mar Massanell*, *Marta Payà*, M. Pilar Perea, *Clàudia Pons*, *Marta Torres* i F. *Xavier Vila*.

¹⁴ També es pot sol·licitar informació a les adreces de correu electrònic de Núria Alturo, Òscar Bladas, Anna Oller, Marta Payà, Lluís Payrató o Marta Torres (*alturo@lincat.ub.es*, *bladas@lincat.ub.es*, *oller@lincat.ub.es*, *paya@lincat.ub.es*, *payrato@lincat.ub.es*, *torres@lincat.ub.es*).

- Becaris i col·laboradors voluntaris de segon i tercer cicle de la UB i col·laboradors externs
 Rosa Aponte, Josep Azemà, Laura Babot, Antoni Bernadó (UDL), Judit Calvo, Maria Carbó, Maria Casals, *Eva Casasús*, Meritxell Coll, Antoni Corcoll, Elisabet Curt, *Mireia Galindo*, Marta Grané, David Graupera, *Mar Massanell* (IEC), Amparo Miralles, Montserrat Montraveta, *Anna Oller*, Marta Payà, M. Pilar Perea, Clàudia Pons, Maria Prieto, Berta Puig, Berta Pujol, Oriol Ramon, Carles de Rosselló, Trinitat Ruiz, Xavier Rull, Albert Soler (UB, UAB) i Eugènia Ustrell.
- Col·laboradors responsables de la recollida i la transcripció inicial de les dades del COC¹⁵
 V. Alzina, M. Artigas, C. Bach, M. Calafell, J. Calvo, G. Camps, M. Carnicero, E. Casasús, À. Castells, J. Cervera, M. P. Coll, G. Coma, N. Coma, N. Comas, F. Dedeu, S. Domínguez, F. X. Fargas, M. Font, E. Garriga, N. Guasch, A. Guiu, M. Lacorte, A. Llombart, N. Madaula, J. Marín, C. Miralles, M. Moliné, T. Muñoz, I. Obradós, M. Olivella, A. Oller, P. Piqué, B. Puig, C. Rusiñol, S. Sardà, R. Saurí, G. Senabre, M. Sánchez, M. Soler, I. Tàpies, M. Thorson, D. Torner, E. Vergés, R. Vidal, L. Vila, C. Vilaró, Y. Villanueva.

¹⁵ Citem el nom de tots els estudiants que han posat a disposició del COC els enregistraments i transcripcions de converses que van realitzar com a part del seu treball de curs. Cal dir, però, que no tots aquests materials han estat admesos: s'han rebutjat els enregistraments que no reuneixen les característiques necessàries exigides per formar part del COC (bona qualitat de so, caràcter subreptici de l'enregistrament, procedència dialectal oriental dels parlants, etc.; veg. 3.2).

Annex 2. Convencions de transcripció¹⁶

2.1 Aspectes prosòdics

Seqüència tonal terminal	
descendent	\
ascendent	/
de manteniment	—
Grup tonal truncat	--
Manteniment de l'entonació	
ascendent	{(A) text afectat}
descendent	{(B) text afectat}
Estrafer la veu	{(EV) text afectat}
Intensitat	
força	{(F) text afectat}
molt forta	{(FF) text afectat}
fluixa	{(P) text afectat}
molt fluixa	{(PP) text afectat}
Temps	
accelerat	{(AC) text afectat}
desaccelerat	{(DC) text afectat}
Allargament breu, mitjà i llarg	: :: :::

2.2 Aspectes vocals

Riure simultani amb el discurs	{(@) text afectat}
Riure no simultani amb el discurs (un símbol per síl·laba)	@

¹⁶ Veg. més referències sobre les convencions i el sistema de transcripció a:
 Edwards, J.A. i M. D. Lampert (eds.) (1993): *Talking data: Transcription and coding in discourse research*. Londres: Erlbaum.
 Payrató, L. (1995): «Transcripción del discurso coloquial». Dins Cortés, L. (ed.): *El español coloquial*, Almería: Universidad de Almería, 45-70. Trad. cat.: «Transcripció del discurs oral». Dins Payrató, L., E. Boix, M. R. Lloret i M. Lorente (eds.): *Corpus, corpora*, PPU – Universitat de Barcelona, Barcelona, 1996.
 Payrató, L. (ed.) (1998): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat – Universitat de Barcelona, Barcelona.

Fragment llarg amb la durada especificada	@R(durada)R@
Inhalació i exhalació	(INH) (EXH)

2.3 Pauses i encavalcaments

Pausa	
molt breu ($0.1 < p < 0.3$)	(. durada)
breu ($p < 1$)	(.. durada)
mitjana ($1 \leq p < 3$)	(... durada)
llarga ($p \geq 3$)	(... durada)
Encavalcament	[text afectat]

2.4 Fragments conflictius

Dubte sobre el text transcrit	{(??) text afectat}
Fragment intel·ligible	
Un signe per síl·laba	x
Fragment llarg amb la durada especificada	xX(durada)Xx

2.5 Altres aspectes

Segona llengua	{(L2) text afectat}
Truncament de mot	-
Elisió	ús de parèntesis per marcar el so elidit
Comentari del transcriptor	(comentari)
Descripció de fenòmens (p.ex. sorolls, gestos, etc.)	(fenomen)

Annex 3. Exemple de transcripció

1 PPP: (.. 0.55) {(??) a més} vaig mort jo eh\
 2 (.. 0.41) goita\
 3 (.. 0.47) avui no has sentit el despertador\
 4 i jo tampoc el sentia eh/
 5 (.. 0.24) al final crec que ha [toca- --]
 6 MMM: [no\
 7 eh que poder no [te l'he sent- --]
 8 PPP: [ha tocat] tres vegades\
 9 MMM: (... 1.44) vols dir que no l'he sentit i t'he do[nat un cop]/
 10 PPP: [no::\
 11 no\
 12 no ho cr[ec\
 13 no\
 14 MMM: [ah\
 15 jo diria que sí\
 16 PPP: (.. 0.41) no t'he pas sentit jo a tu\
 17 MMM: ah\
 18 doncs jo t'he donat un cop [Joan\
 19 PPP: [xxx--]
 20 si dormies com una lirona\
 21 MMM: (.. 0.35) oh_
 22 perquè m'he posat a dormir_
 23 p(e)rò_
 24 @
 25 dormies com una lirona\
 26 sí\
 27 perquè m'he posat a dormir p(e)rò [t'he--]
 28 PPP: [està] bé aquesta paraula\
 29 CME: (. 0.27) eh/
 30 PPP: (.. 0.36) si està ben dita_
 31 això de lirona\
 32 MMM: és igual\
 33 CME: no sé ni què vol dir\
 34 PPP: (.. 0.60) no:/
 35 mira-ho [al diccionari\
 36 MMM: [no saps què vol dir l]irona\
 37 que és @@ (. 0.15) {(@) una miqueta fluixa } @@
 38 p- --
 39 PPP: no::\
 40 jo no volia pas dir això\
 41 MMM: (. 0.23) ah\
 42 lirona vol dir ai[xò\
 43 PPP: [oh:]

44 bueno p(e)rò jo no ho [volia dir això doncs\
 45 MMM: [que no s'està gaire] bé\
 46 PPP: (. 0.17) al tanto eh_
 47 MMM: (.. 0.32) p(e)rò::_
 48 jo t'he donat un cop aixís\
 49 ((MMM fa un senyal de cop amb el colze))
 50 (. 0.41) jo sí que l'he sen[tit\
 51 PPP: [1 jo] [2 no me'n recordo\
 52 MMM: [2 i t'he donat un cop] aixís (. 0.74) [3 jo\
 53 ((MMM torna a fer un senyal de cop amb el colze))
 54 PPP: [3 no] me'n recordo que m'hagis donat cap cop\
 55 MMM: sí\
 56 ja\
 57 perquè tu dormies\
 58 (. 0.66) i jo he pe(n)sat_
 59 ja són--
 60 ja: de--
 61 això sí\
 62 perquè com m'he desper[tat--]
 63 PPP: [te]nia una so:n_
 64 MMM: com m'he despertat hi he pensat en això\
 65 Joan\
 66 (. 0.30) t'he donat un cop\
 67 [t'he xx de sota de--]
 68 PPP: [jo m'he despertat--]
 69 en Jaume se n'ha anat a dormir a do- --
 70 casi a dos quarts de tres eh\
 71 CME: (.. 0.37) escrivint a màquina\
 72 PPP: (. 0.22) no ho sé\
 73 (. 0.10) [{(??) potser sí\
 74 MMM: [fins a--]
 75 jo jo era al llit que encara escrivia\
 76 PPP: escrivia/
 77 [no l'he sentida jo\
 78 MMM: [sí\
 79 sort] d'això\
 80 PPP: (... 1.13) {(??) xx la senyora Lola\
 81 [oi/]}
 82 MMM: [p(e)rò] si em va dir que només tenia que fer dugues o tres pàgines [d'allò\
 83 CME: [m'ha dit] que és un treball\
 84 (. 0.23) i encara està fent la tapa i tot\
 85 PPP: (.. 0.80) ves\
 86 m'ha despertat quan baixava la la a: el llit\
 87 (. 0.76) br[u::m\
 88 MMM: [xu:c\
 89 sí:

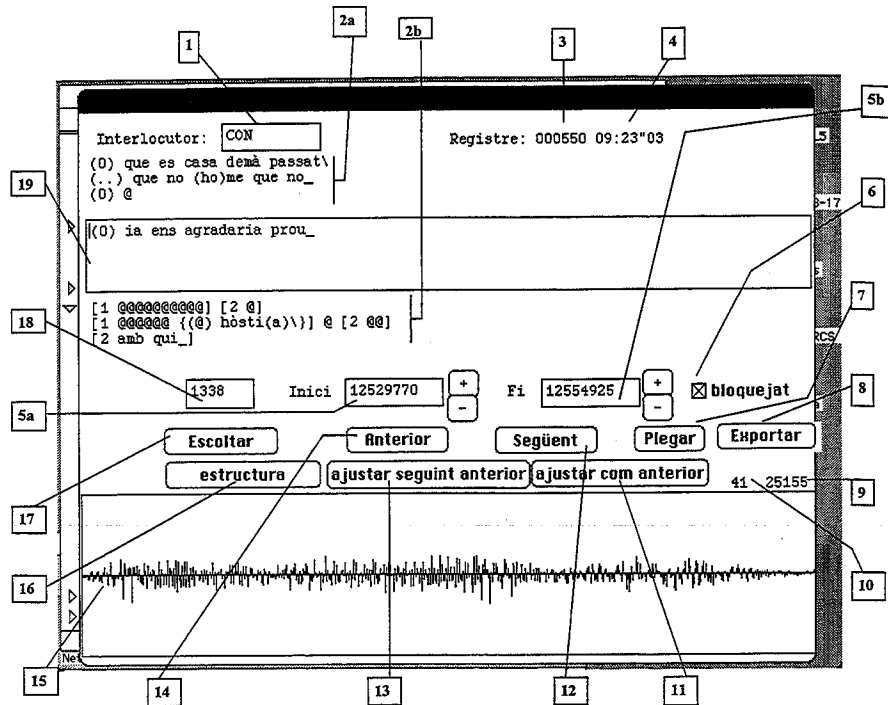
89 jo també ho he sentit\
 90 PPP: cony\
 91 què és això\
 92 CME: (. 0.13) doncs [jo he dormit_]\
 93 PPP: [llavons sí que-]
 94 CME: (.. 0.43) oh::\
 95 [xxx]
 96 PPP: [jo sí] que m'he despertat llavons\
 97 amb això del llit\
 98 (.. 0.78) i llavons no podia dormir\
 99 (.. 0.38) cagondena\
 100 i llavons tinc els peus que em [cremen\
 101 CME: ((a MMM)) [vagi a mirar] l'arròs\
 102 perquè em sembla [que_] ((MMM se'n va a la cuina))\
 103 PPP: [te]nia que treure els peus a fora_
 104 i llavòrens tenia tos_
 105 MMM: (. 0.15) ((a CME)) ja\
 106 marxa l'aigua de l'arròs\
 107 PPP: (. 0.26) haig de treure el peus a fora sempre\
 108 cada nit\
 109 (... 1.06) fora del llit\
 110 CME: (.. 0.62) @@@[@]
 111 PPP: [ca]gon coi\
 112 sí\
 113 no puc dormir de tan calents que són\
 114 (... 1.05) és de tant tantes hores dret home\
 115 (... 1.24) ahir vaig estar set hores: seguides dret\
 116 CME: (. 0.16) ja:\
 117 PPP: (... 1.69) fent neules\
 118 (... 3.15)
 119 PPP: ara jo dic_
 120 hi hi anireu a futbol o no/
 121 CME: (..0.46) ah\
 122 no sé

Annex 4. Eines d'ajut per a la transcripció

4.1 Mostra de pantalla amb FoxPro i SoundEdit

The screenshot displays the SoundEdit software interface. At the top, the menu bar includes File, Edit, View, Sound, Effects, and Windows. The time is 16:54. Below the menu bar is a table with the following columns: Id, Conté, N_i, N_f, Durada, and Mitjana. The table contains 17 rows of transcription data. Below the table, there is a 'Selection' box showing a range from 450000 to 500000. To the right, there are 'Controls' including a volume knob, a 'Record' button, and a 'Play' button. At the bottom, a waveform is visible, and the status bar shows '8 Bits / 22,050 kHz'.

Id	Conté	N_i	N_f	Durada	Mitjana
PPP	[ai que estic cansat]	202758	225540	1020	51
PPP	ai\	230741	239125	370	123
MMM	i:.	243125	261246	810	202
MMM	ha dit_	261246	270305	400	57
MMM	bueno\	272705	281078	370	61
MMM	després se l'ha mirat el metge_	281078	312484	1410	45
MMM	i:.	324084	331085	310	103
MMM	abans de posa'ls-hi les gotes als ulls_	331085	369284	1720	44
MMM	el metge_	370284	390000	880	88
MMM	li ha mirat [la:--]	390000	421782	1430	84
CME	[doni'm això] que ho porto a la cuina\ xx xx	408000	438251	1360	37
CME	xx xx	450751	461713	490	98
MMM	el metge li ha mirat la: la graduació_	461713	525025	2850	75
MMM	allò que fan llegir lletres\ i:.	525025	552018	1210	43
MMM	i:.	562518	569064	290	72

4.2 Mostra de pantalla amb *Paral·lelcial*

1. Caixa d'informe de l'interlocutor.
- 2a.Registres anteriors al text seleccionat.
- 2b.Registres posteriors al text seleccionat.
3. Indicador del número de registre del text.
4. Indicador de la referència temporal.
- 5a.Caixa d'informe d'inici de selecció.
- 5b.Caixa d'informe de fi de selecció.
6. Quadre binari per bloquejar el final de la selecció.
7. Botó per anar al menú principal.
8. Botó que crea un arxiu de so del registre editat.
9. Referència numèrica que indica el rang de mostres que hem representat.

10. Referència numèrica que indica cada quantes mostres es fa una representació aproximada.
11. Botó per ajustar els límits del registre seleccionat amb les del registre anterior.
12. Botó per seleccionar el registre posterior.
13. Botó per ajustar la selecció d'inici del registre editat amb el mateix valor que la selecció de fi de l'anterior.
14. Botó per seleccionar el registre anterior.
15. Oscil·lograma.
16. Botó per canviar alguns aspectes de l'estructura de la base de dades.
17. Botó per escoltar el fragment seleccionat.
18. Caixa d'informe del factor d'increment i de decrement de la selecció d'inici i de fi.
19. Caixa d'informe del text editat.

Annex 5. Característiques específiques dels parlants del bloc Central
Fonamental del COC

Mostra	Parlant	Edat	S	Població	Ocupació	Grup social
01	DIT	23	d	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
01	LAU	48	d	Barcelona	administrativa	sector treballador, b)
01	MMA	15	d	Barcelona	estudiant	sector treballador, b)
01	REP	48	h	Barcelona	perit químic	nova classe mitjana, a)
01	ROM	22	h	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
02	NAA	26	d	Esparreguera	infermera	nova classe mitjana, b)
02	FAN	26	h	Esparreguera	estudiant	nova classe mitjana, b)
02	HIL	29	h	Esparreguera	enginyer	nova classe mitjana, b)
02	MEL	56	h	Esparreguera	obrer especialitzat	sector treballador, b)
02	SUS	23	d	Esparreguera	estudiant	nova classe mitjana, b)
03	AMM	57	d	Mataró	assistent social	nova classe mitjana, b)
03	ARN	20	h	Mataró	estudiant	nova classe mitjana, b)
03	NAT	14	h	Mataró	estudiant	sector treballador, b)
03	MIA	19	d	Mataró	estudiant	nova classe mitjana, b)
03	MER	48	d	Mataró	professor de secundària	nova classe mitjana, b)
03	RAS	74	d	Mataró	llevadora jubilada	nova classe mitjana, b)
03	OSE	21	d	Mataró	estudiant	nova classe mitjana, b)
03	TON	46	h	Mataró	cap servei manteniment	sector treballador, a)
04	ANA	4	d	Badalona	---	---
04	COC	33	d	Badalona	tècnic turisme	nova classe mitjana, b)
04	JOJ	70	h	Badalona	jubilat	nova classe mitjana, b)
04	MAT	60	d	Badalona	mestressa casa	sector treballador, b)
04	MEC	23	d	Badalona	aturada	nova classe mitjana, b)
04	RON	36	h	Susqueda	professor	nova classe mitjana, b)
04	ONI	30	h	Badalona	entrenador esportiu	sector treballador, b)
05	EUU	23	d	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
05	MJJ	23	h	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
05	PUY	23	h	Barcelona	quiromassatgista	sector treballador, b)
05	TRS	23	d	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
06	ANI	22	d	Barcelona	estudiant	sector treballador, b)
06	BEB	19	d	Premià	estudiant	nova classe mitjana, b)
06	NIA	22	d	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
06	MAM	19	d	Barcelona	estudiant	sector treballador, b)
07	CME	22	d	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
07	MMM	52	d	Capellades	mestressa casa	sector treballador, c)
07	PPP	64	h	Rupià	pastisser	sector treballador, b)

08	FSC	30	h	Caldes de Montbui	estudiant, corrector cat.	nova classe mitjana, b)
08	PEI	67	d	Caldes de Montbui	botiguera	sector treballador, b)
08	RRR	59	d	Caldes de Montbui	mestressa casa	sector treballador, c)
09	AVV	85	d	Barcelona	mestressa casa	sector treballador, c)
09	DDD	65	h	Barcelona	jubilat	sector treballador, c)
09	ELE	24	d	Barcelona	estudiant	sector treballador, b)
09	LIA	25	d	Barcelona	administratiu	sector treballador, b)
09	JJJ	28	h	Barcelona	enginyer	nova classe mitjana, b)
09	IDA	56	d	Sant Feliu de Codines	mestressa casa	sector treballador, c)
09	MRC	3	h	Barcelona	---	---
09	MSA	27	d	Barcelona	documentalista	nova classe mitjana, b)
09	NNN	28	d	Barcelona	correctora	nova classe mitjana, b)
09	OOO	25	h	Barcelona	estudiant	nova classe mitjana, b)
09	SER	54	d	Barcelona	professora	nova classe mitjana, b)
10	ALL	25	d	Vic	advocada	nova classe mitjana, a)
10	GEM	18	d	Vic	oficiala perruqueria	sector treballador, b)
10	JON	59	h	Manlleu	camioner	sector treballador, b)
10	MAG	47	d	S. Martí Sescorts	mestressa casa	sector treballador, c)
10	RIA	52	d	S. Martí Sescorts	obrera	sector treballador, b)
10	SEP	50	h	Vespella	pagès	sector treballador, b)
10	VIE	29	h	Vic	auxiliar d'infermeria	sector treballador, b)

Taula 4. Característiques socioculturals dels parlants (1)

Mostra	Parlant	Estudis	Català	LPF	LDA	LHA	CO
01	DIT	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
01	LAU	secunds.	nivell C	C	C	C	NO
01	MMA	secunds.	no	C	C	C	NO
01	REP	univs.	no	C	C	C	NO
01	ROM	univs.	no	C	C	C	NO
02	NAA	univs.	no	C	C	C	NO
02	FAN	univs.	no	C	C	C	NO
02	HIL	univs.	no	C	C	C	NO
02	MEL	prims.	no	C	C	C	NO
02	SUS	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
03	AMM	univs.	no	C	C	C	NO
03	ARN	univs.	no	C	C	C	NO
03	NAT	secunds.	no	C	C	C	NO
03	MIA	univs.	no	C	C	C	NO
03	MER	univs.	nivell D	C	C	C	NO
03	RAS	univs.	no	C	C	C	NO
03	OSE	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
03	TON	secunds.	no	C	C	C	NO
04	ANA	---	no	C	C	C	NO
04	COC	univs.	no	C	C	C	NO
04	JOJ	univs.	---	C	C	C	NO
04	MAT	secunds.	no	C	C	C	NO
04	MEC	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
04	RON	univs.	reciclatge	C	C	C	NO
04	ONI	secunds.	no	C	C	C	NO
05	EUU	univs.	no	C	C	C	NO
05	MJJ	univs.	no	C	C	C	NO
05	PUY	secunds.	no	CE	C	CE	NO
05	TRS	univs.	fil.cat.	CE	C	C	SÍ
06	ANI	secunds.	no	C	C	C	NO
06	BEB	univs.	no	C	C	C	NO
06	NIA	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
06	MAM	secunds.	no	C	C	C	NO
07	CME	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
07	MMM	prims.	no	C	C	C	NO
07	PPP	prims.	no	C	C	C	NO
08	FSC	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
08	PEI	prims.	no	C	C	C	NO
08	RRR	prims.	no	C	C	C	NO
09	AVV	prims.	no	C	C	C	NO

09	DDD	prims.	no	C	C	C	NO
09	ELE	secunds.	no	CE	C	C	NO
09	LIA	secunds.	no	C	C	C	NO
09	JJJ	univs.	no	C	C	C	NO
09	IDA	prims.	no	C	C	C	NO
09	MRC	---	no	C	C	C	NO
09	MSA	univs.	no	C	C	C	NO
09	NNN	univs.	fil.cat.	C	C	C	SÍ
09	OOO	univs.	nivell D	C	C	C	NO
09	SER	univs.	mòdul II	C	C	C	NO
10	ALL	univs.	nivell C	C	C	C	NO
10	GEM	secunds.	no	C	C	C	NO
10	JON	prims.	no	C	C	C	NO
10	MAG	prims.	no	C	C	C	NO
10	RIA	prims.	no	C	C	C	NO
10	SEP	prims.	no	C	C	C	NO
10	VIE	secunds.	nivell C	C	C	C	NO

Característiques socioculturals dels parlants (2)

Mostra: Codi de dos dígit que serveix per identificar la mostra.

Parlant: Codi de tres caràcters que s'utilitza per identificar el parlant.

Edat: Edat.

S: Sexe. Les respostes possibles són **d** (dona) o **h** (home).

Població: Població de naixement.

Ocupació: Ocupació.

Grup social: Grup social. S'ha seguit la proposta de Subirats *et al.* (1992), veg. 2.2.3.

Estudis: Nivell d'estudis. Les respostes possibles són **univs.** (universitaris), **secunds.** (secundaris), **prims.** (primaris), o --- (irrellevant).¹⁷

Català: Estudis de català. Les respostes possibles són:

— **fil.cat.:** persona que està cursant estudis de filologia catalana; la persona que té aquests estudis és la mateixa transscriptora i enregistradora de la interacció;

— **nivell C, nivell D, mòdul II, reciclatge:** persones que han assolit els nivells de coneixement de català que s'especifiquen a la taula mitjançant

¹⁷ Aquesta possibilitat és comuna a altres camps de la taula.

uns cursos o exàmens determinats de l'Institut de Ciències de l'Educació, de la Junta Permanent de Català o d'altres organismes;

— **no**: persones que no tenen estudis específics de llengua catalana; en aquest grup també s'inclouen, sense especificar-ho, aquelles persones que tenen estudis primaris o secundaris que exigien un grau determinat de coneixement de català.

LPF, LDA, LHA: Llengua de provinença familiar, llengua de domini actual i llengua habitual actual, respectivament. Les respostes possibles són **C** (català), **E** (castellà) o **CE** (català i castellà donant preferència al català).

CO: Aquest camp fa referència al fet que el parlant en qüestió sap o desconeix que la interacció en la qual participa s'està enregistrant. Per tant, una resposta afirmativa (**SÍ**) significa que un individu determinat és conscient d'aquesta circumstància, i una de negativa (**NO**) vol dir que el parlant no sabia que estava sent enregistrat.

Annex 6. Treballs d'investigació i publicacions

Bladas Martí, Òscar (1998): *Rutines de parla. Funció i situació dins l'enunciat*. Treball d'investigació del programa de doctorat 1996-1998. Departament de Filologia Catalana. Universitat de Barcelona.

— (1999): «Les rutines de parla en el català col·loquial». Jornades de Fraseologia Comparada. Universitat Jaume I, Castelló de la Plana (en premsa).

Castellà, Josep Maria (1996): *Oralitat i escriptura en el discurs acadèmic. La complexitat lingüística en el discurs oral i escrit*. Treball de recerca per al programa de doctorat «Lèxic i discurs». Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

Espuny Montserrat, Janina (1996): *Étude de la diaphonie dans des dialogues en face à face*. Tesi doctoral. Departament de Filologia Francesa. Universitat de Barcelona.

Oller Piqué, Anna (1996): «Uso de elementos temporales de cohesión en cuentos orales infantiles». IX Encontro da Associação de Xoves Lingüistas. A Coruña: Universidad da Coruña.

— (1998): «Una muestra de investigación en corpus orales informatizados: el *llavors* (entonces) col·loquial, cortesía en un discurso

aparentemente inofensivo». I Simposio Internacional de Análisis del Discurso. Madrid: Universidad Complutense de Madrid (en premsa).

— (1998): *El llavors col·loquial, aspectes gramaticals i pragmàtics*. Tesi de llicenciatura. Departament de Filologia Catalana. Universitat de Barcelona.

— (1999): «Connectors i fraseologia: el *llavors* col·loquial». Jornades de Fraseologia Comparada. Universitat Jaume I, Castelló de la Plana (en premsa).

Payrató, L., E. Boix, M.R. Lloret i M. Lorente (eds.) (1996): *Corpus, corpora*. Barcelona: PPU-Universitat de Barcelona.

Payrató, L., E. Boix, M.R. Lloret i M. Lorente (1996): «The *Corpus de la Universitat de Barcelona* (CUB): Getting access to spoken catalan. 5th International Pragmatics Conference, Mèxic.

Payrató, L. (ed.) (1998): *Oralment. Estudis de varació funcional*. Barcelona: Publicaciones de l'Abadia de Montserrat-Universitat de Barcelona.

Torres Vilatarsana, Marta (1999): *Les interjeccions: aproximació pragmàtica a partir de converses presencials i virtuals*. Tesi de llicenciatura. Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona.

Notizen zur Etymologie von kat.
borratja, *borraina*,
 'Borretsch', 'Ochsenszunge',
 'Ramonda myconi', 'Natternkopf'

Si sis leprasus, si stultus, si furiosus
Dicit borago, gaudia semper ago.
 (Sinonoma Bartholomei)

In der Diskussion zu den Arabismen in den europäischen Sprachen werden häufig die vulgärarabische Varietäten nicht ausreichend berücksichtigt. Stattdessen wird die Etymologie oft ausschließlich von hypothetischen Formen ausgehend erörtert. Im vorliegenden Fall soll versucht werden, die Etymologie von kat. *borratja*, kat. *borraina*¹ auf einer anderen Basis zu diskutieren. Die im folgenden behandelten Pflanzenbezeichnungen beziehen sich, je nach Epoche, Sprache und Kontext, auf *Borago officinalis* L., 'Borretsch, Gurkenkraut'; *Echium vulgare* L., 'Gemeiner Natternkopf'; *Anchusa azurea* Miller, 'Italienische Ochsenszunge'; *Ramonda Myconi* Reichenbach und gelegentlich auch auf andere Pflanzen, wie *Salvia sclarea* L., 'Scharlach-Salbei'.

Zur Herkunft und Verbreitung dieser Pflanzen kann nach dem Stand der Verbreitungsgeschichte und -geographie Font i Quer (Plantas Med. II, 552b) zitiert werden, der zu *Borago officinalis* folgendes bemerkt:

Actualmente se estima que Dioscórides no llegó a conocer la borraja, el origen de la cual se supone atlántico, hispano-marroquí. No se cree, como antes se decía, originaria de Siria, ni que se hubiese difundido desde remotos tiempos como mala hierba o como adventicia por los cultivos del Antiguo Mundo.

¹ Im heutigen Katalanisch (Formen in Auswahl; zum Vergleich: Kast.; Gal./Pg.; Bask.): 1. *Borago officinalis* L. – kat. *borratja* f. und kat. *borraina* f., kast. *borraja*, pg. *borragem*, gal. *borraxa*, bask. *borrai*, *borrain*, *borraña*, *murrin*, *murriun*, *murruñ*. 2. *Ramonda Myconi* Reichenbach – kat. *borratja de cingle* o *de roca*; kat. *borraina de cingle*, (kast. *hierba tosera*, *hierba peluda*); 3. *Echium vulgare* L. – kat. *borratja borda*; kat. *borraina borda*, gal. *borraxa brava*, *borralla*, *borraxón*, (kast. *viborerà*); 4. *Anchusa azurea* Miller: (kat. *buglossa*), (kast. *lengua de beu*); pg. *borragem bastarda*. [DCVB I, 600b: *borratja*, DCVB I, 598a: *borraina*, für die Vergleichssprachen: Plantas Med., II, 393; II, 401; II, 392].

Auch zu *Anchusa azurea* Miller sei Plantas Med. II, 552a-b angeführt:

Por los antiguos, las buglosas o lenguas de buey, eran tenidas por muy afines a la borraja, y en realidad lo son, y por consiguiente, con vino o sin vino, se daban por cordiales. [...] Como sudoríficas, las flores de la lengua de buey se emplean en infusión, lo mismo que las de borraja. [...] Esta es la buglosa que, en tiempo de Mattioli y de Laguna, daban por tal en las boticas, más seca, más áspera, más hispida y, en todo caso, más salvaje que la borraja [...]

Ursprünglich war *Borago officinalis* im westlichen Mittelmeerraum beheimatet. Das heutige Verbreitungsgebiet erstreckt sich über den gesamten Mittelmeerraum. *Echium vulgare* L. ist in ganz Europa verbreitet. *Anchusa azurea* Miller ist im ganzen Mittelmeerraum zu finden und hat seine östliche Verbreitungsgrenze in Persien (Pflanzen, Mittelmeerraum, 150-152). Die in den Pyrenäen anzutreffende *Ramonda Myconi* Reichenbach war den Autoren der Antike noch unbekannt (Plantas Med., II, 632). Der 'Scharlach-Salbei', *Salvia sclarea* L., ist vor allem in Katalonien, Aragon und Andalusien verbreitet. (Ib., III, 681a).

Kat. *borratja*, akat. *borrage* [13.Jh.] (DECat.), kat. *borraja* [1507] (Nebrija/Busa), *porrejes* [1555] (Laguna); sp. *borraja* [14.Jh.], asp. *borraxa* [14.Jh.] (Sinonima), aokz. *borage* [13.Jh.] (DAO Suppl.), *borrage* [14. Jh.], okz. *borratge* (SABAUD), afrz. *bourace* [13.Jh.], *bourrache* [13.Jh.], (Arveiller (1969), 110), *borrage* [13 Jh.] (ib., 111), pg. *borrages* [1555] (Laguna), pg. *borragen* [1813] (DENF), gal. *borraxa*, werden in den etymologischen Wörterbüchern und Studien heute meist als über mlat. *borrago*, -*aginis* f. [11.Jh.] vermittelte Abkömmlinge von ar. *bū 'araq* 'Vater des Schweißes' (kl.ar. 'abū 'araq), hinter dem man eine Bezeichnung für schweißtreibende Pflanzen und/oder Mittel, Präparate (Sudorifika) vermutet. Dies gilt, wenn auch z.T. in modifizierter Form, für die entsprechenden Formen anderer europäischer Sprachen, engl. *borage*, nld. *bermagie*, *bernage*, *boragie* (WNT), dt. *Borretsch*, it. *borragine* [14.Jh.], it. *borrana* (FEW), bei denen z.T. gleiche Vermittlung über das Mlat. angenommen wird, wobei im Falle des Engl., Ndl. und Dt. als weitere Transmissionsetappe das Französische hinzukommt (FEW XIX,1b-(2a); Arveiller (1969), 101-113); Kluge/Seebold, EWD²², 98b; DCEH I, 632b; Tazi (1998), 95).

Oder man setzt, wie Lok. 13, MLW, I, 1537 und noch: FEW I, 442, (das in FEW XIX, 1b revidiert wurde), ar. *abū rāğ* als Etymon an. Andere Forscher gehen von *abū raš* aus, wie Tallgren (cf. DCEC, I,495a), doch ar.

rašš bietet semantische Probleme und für die komplexe Form *abū rašš* fehlen Belege.

Diez (EWb., 60), Gröber (Misc. Caix-Canello, 43, nach: DCEH, I, 632b), und Meyer-Lübke, (REW 142) legen spätlat. *būrta* «Scherwolle» (davon abgel. **būrrāgo*, -*āginis*) zugrunde. OED² II, 409c, geht für engl. *borage* (angl.norm. *burage* [c 1265]) von mlat. *borrāgo* oder einer rom. Form aus, die wiederum (nach Diez) auf *būrta* zurückgeführt wird.

Guiraud (Dict.Et.Obse., 144) plädiert für die Herleitung von frz. *bourace*, *bourache* aus **būrracea* 'bourrue', sowie der Dialektvariante frz. *bourroche* aus -*ocea*; mlat. *borrago* beruhe dagegen auf **būrrago*, -*inis*, einer Doublette von **būrracea* (vergleichbar *virago*, Synonym von *viracea*).

Schließlich finden sich in Studien zu Arabismen hiervon abweichende Auffassungen, denen nachzugehen sich lohnt; so bei Latham (1972), 63, der mlat. *borago* auf vulgärarabisch *bū hurāš* «[father of (i.e. characterized by) roughness] (of the leaves)]² zurückführt, und Müller (1986), 89, der (*a*)*bū hurāš* zugrundelegt.³

Die Belegformen der europäischen Sprachen wurden in der bisherigen etymologischen Debatte hauptsächlich vom Mittellateinischen ausgehend betrachtet. Eine vom Lat. her als korrekter bewertete Form, wie mlat. *bor(r)ago* wurde dann oft als Ausgangsbasis für die übrigen Formen angesehen. Gehen wir auf die Form ein, so stellt sich die Frage, wenn es sich bei mlat. *bor(r)ago* nicht um ein Wort lateinischen Ursprungs handelt, weshalb sollte dann eine derart latinisierte Form eine ursprünglichere sein? Dies jedoch suggerieren alle Versuche, von dieser Basis die übrigen Formen herzuleiten. Es scheint jedoch sinnvoller, die Formenvielfalt nicht zu vernachlässigen, die Frequenz der Formen zu beachten und auch semantische Aspekte stärker einzubeziehen.

Bei den Formen hat Coromines [DECat. I, 134a (-135b)], zwei Dominanten festgestellt, die in den romanischen Sprachen, nicht ausschließlich, aber speziell im Katalanischen (kat. *borratja*, kat. *borrainā*) ausgeprägt sind.

² Latham verweist auf die Formen *abū hurayš* und *abū hurāš* (Dozy, Suppl. I, 4a), sowie die Randglosse zu Ibn al-Baitār (cf. Leclerc, IB 2024). Sein Versuch mlat. *borago* aus letzterer ar. Bildung herzuleiten, ist jedoch phonetisch nicht haltbar.

³ «vermutlich aus einem (*a*)*bū hurāš* 'Vater der Rauheit', das heißt gekennzeichnet durch Rauheit» (ibid.). Auch die 23. Aufl. des EWb (1995; Nachdr. 1999), 127a, verzeichnet als 2. Alternative neben ar. *abū 'araq* jetzt ar. *abū hurāš* (sic!).

Die Etymologie ar. (*a*)*bū 'araq* kann sich auf zwei Argumente stützen, ein formales, das allerdings nur für mlat. *bor(r)ago* zutrifft und ein auf die Verwendung dieser Pflanzen in der Heilkunde gestütztes, denn in der Tat finden diese Gewächse auch als Sudorifika Verwendung, was die Benennung rechtfertigen würde. Wichtiges Gegenargument ist die Beleglage; es finden sich zwar Belege für entsprechende Form(en) im Arabischen, allerdings nicht als Pflanzenbezeichnung, cf. marokk.ar. *bū-ṛayyāq* n. 'ulcère de la main',⁴ doch existieren für die betreffenden Pflanzen die oben erwähnten vulg.ar. Bezeichnungen, die lautlich und semantisch eine bessere Entsprechung bieten, die z.T. schon im Mittelalter in arabischen Varietäten belegt sind und noch heute in maghrebinischen Varietäten als Pflanzenbezeichnungen vorkommen. Ferner weisen speziell die hispanoarabischen und maghrebinischen Varietäten des Arabischen bei den betreffenden Pflanzen eine reiche Benennungssynonymik auf. Damit kann obige Hypothese (*abū 'araq*) für die mittelalterlichen volkssprachlichen Belege der Iberoromania ausgeklammert werden.

Für die Iberoromania verweisen die Formen kat. *borratja* [akat. *borrage*, kat. *porrejes* (Laguna), kast. *borraja* (< kat.)], als Ausgangszone auf das kat.-arag. Gebiet. Desgleichen sprechen die Belege in den baskischen Varietäten dafür. Akat. *borrage*, kat. *borratja* läßt sich direkt auf vulg.ar. *bū hur(r)ayš* 'Borretsch'; 'Buglossum' zurückführen. Da im Kat. das normale Resultat aus -AGINEM -*a(t)ge* ist,⁵ konnte man auch umgekehrt auf der Basis einer Form des Typs akat. *borrage*/ *borratja* (< vulg.ar. *bū-hur(r)ayš*) eine mlat. Form *borrago*, -*aginis* konstruieren. Ohne Umweg über roman.-lat. Reinterpretationen gelangte man auch zu einer anderen Adaption der vulg.ar. Form *bū hur(r)ayš(a)*: mlat. *borraquia* [1248] (Du Cange, I, 709b), *borrachia* [1272] (FEW XIX,2a; Arveiller *Addenda*, *Zeitschrift für romanische Philologie* 85, 1996, 112); Ibn Wāfid (mlat.) [12.Jh.]: *baurachia*. Etabliert haben sich in den diversen europäischen Sprachen dann 1. die Fortsetzer der volkstümlichen Formen akat. *borrage*/ *borratja*, aokz. *borrage*, 2. die halbgelehrten Fortsetzer der mittellateinischen Form *borragine(m)*; seltener sind hingegen 3. gelehrte und halbgelehrte Fortsetzer der Nominativform

⁴ Bei marokk.ar. *bū-ṛayyāq* handelt es sich um eine Krankheitsbezeichnung; die komplexe Form ist gebildet aus *bū* + Dim. von *ṛāq* (*'āraq* ≈ ar. *'araq*); cf. Dict.Colin., V, 1255.

⁵ «En catalán, [...] la evolución de -AGINEM en -*a(t)ge* es normal (*planta(t)ge*, pronunciado como -*a(t)ja*)» (DCEC I, 494b).

bor(r)ago; und 4. Formen, wie asp. *borraça* (cf. afrz. *bourrace*⁶), die möglicherweise über mlat. *borraquia* < vulg.ar. *bū-hur(r)ayš(a)* übernommen wurden (wahrscheinlich mit Einfluß des Fast-Homonymy **būrracēa* > kat. *borrassa* 'borra', 'cosa de borra' zu spätlat. *būrria*).

Hiermit sind die etymologische Annahmen Lathams [vulg.ar. *(a)bū hurāš*] und Müllers [vulg.ar. *(a)bū hurāš*] präzisiert, denn die mit *(a)bū* und einem entsprechenden Diminutiv (*hurayš* oder *hurayš*) zusammengesetzte Form vulg.ar. *(a)bū-hur(r)ayš* sowie Varianten (und weitere Formen und Bildungen zur Wurzel *h-r-š* 'rauh') sind schon im mittelalterlichen Vulg.Ar. belegt und existieren noch heute in arabischen Varietäten als Bezeichnungen für die betreffenden Pflanzen. Diese Bezeichnungen kennzeichnen die Gewächse nach einer hervorstechenden Eigenschaft (borstig, rauh behaart), auch im Deutschen werden sie als Rauhblattgewächse bezeichnet.⁷

Anhand der folgenden Tabelle soll zunächst ein Überblick über die vulgärarabischen Formen gegeben werden. Daneben werden wichtige iberoromanische und mittellateinische Formen aufgelistet. In den hispanoarabischen und maghrebinischen Varietäten finden sich bei diesen Pflanzenbezeichnungen neben den komplexen mit *(a)bū* zusammengesetzten Formen auch die Simplicia. Die Form *l-horraiša* (wörtl. 'die kleine Borstige, Struppige') findet sich noch heute im Marokk.-Ar. in der Bedeutung 'Borretsch' (s. Tabelle).

⁶ Die frz. Form wird von Arveiller (1969), 111-112 anders erklärt.

⁷ Das Mitwirken nichtdiminuerter Formen bei der Genese der romanischen Formen ist nicht auszuschließen, doch spricht das Nebeneinander von Formen mit Doppelkonsonanz (-rr-) und Einfachkonsonanz (-r-) im Rom. Und Mlat. Sowie eine gewisse Varianz des Tonvokals für die Dominanz der Diminutivformen des speziell bei Pflanzenbezeichnungen häufigen Typs ar. *qutayl* und daneben des Typs ra. *Qutayl* (cf. Littmann, *ZfSem.* 4, 24-37; die Form vulg.ar. *horreš* wird von Littmann, 34a, zu den Diminutiva des Typs *quttail* (d.h. mit Konsonantenverdoppelung) gestellt.

Mittelalterliche maghrebinische und hispanoarabische Belege (in Auswahl)⁸ mit *abū* zusammengesetzte Formen

abū ḥurayš	(maghr.)	(Gloss.Manç./ Dozy I, 4a)	= lisān at-ṭawr - 'bourrache'
abū ḥurayš ⁹	(ifrīqiya)/ (hisp.ar.)	[11.Jh.?] (Ibn Bkl., Ms R; Ṭuhfa 246, K.)	= lisān at-ṭawr - 'bourrache'

Simplizia:

al-ḥarša	(hisp.ar.)	[11./12.Jh.] (Bot.An., 523)	= hass al-ḥimār - 'Eselstlätich', <i>Sonchus oleraceus</i> L.
ḥarša'	(hisp.ar.)	[12. Jh.] Ibn al-Baiṭār (Dozy I, 271)	'roquette'
al-ḥurayša	(hisp.ar.)	[11./12.Jh.] (Bot.Sev. 565)	= hass al-ḥimār - 'Eselstlätich', <i>Sonchus oleraceus</i> L.
uḥayraš	(hisp.ar.)	(Dict.And.Ar. 121b)	'kind od moss'
ḥarīšun	(ar.)	(Freytag I, 366a)	'genus serpentis'
ḥarīš	(hisp.ar.)	[12.Jh.] Glos.	'rinoceronte'

⁸ Wortfamilie: ar. *ḥarāš*, *ḥurša*, *ḥarāša* 'Rauhheit'; *ḥarīš*, 'aḥraš' 'rauh' (Wehr, ar.Wb.245a); Dim.: *ḥurayša*. Die Produktivität der Wurzel *h-r-š* ist schon im [12. Jh.] bezeugt, cf. Glos.Leiden (Corr.), 58; P.Alcalá (Corr.), 43a; Dict.And.Ar. 121b; cf. Dozy, I,4a; 270a/b, 271a; cf. Freytag I, 7b, 366a.

⁹ Die mit *h*-anlautenden Formen scheinen sekundär durch ar. *h-r-š* beeinflusst worden zu sein (<pers. *ḥarāšīdan* «kratzen»; cf. Dict.And.Ar., 153b). Dies war leicht möglich, da sich die Formen nur diakritisch (durch einen Punkt) unterscheiden und auch semantisch naheliegen. Die romanischen Formen gehen jedoch ausschließlich auf *h-r-š* zurück.

	(hisp.ar.)	Leiden [12.Jh.] Ibn al- Baitār (Leclerc, 2024)	Krankheits- bezeichnung
--	------------	---	----------------------------

Moderne maghrebinische Belege (in Auswahl)
mit (a)bū gebildete Formen:

bū - ḥerīš ¹⁰	(alg.ar.)	[18.Jh.] (cf. Kašf ar- Rumūz 506)	= lisān aṭ-t-awr 'Ochsenszunge'; 'Borretsch'
	(tunes.ar.)	[20. Jh.] (cf. Kašf ar-Rumūz 506, K.)	
bū - ḥriš	(marokk.ar.)	[20.Jh.] (Dict.Colin II, 304)	'plante irritante' evtl. 'Natternkopf' (<i>Echium vulgare</i> L.)
[a]bū-ḥrēš ¹¹		(cf. Dozy I, 4a)	'bourrache'

Simplizia (Dict. Colin II, 303-304)

ḥarša		(Dict. Colin)	'bourrache'
l-ḥarša		(Dict. Colin)	'bourrache'
ḥorṛēša		(Dict. Colin)	'bourrache'
ḥorṛāiša		(Dict. Colin)	'bourrache'
l-ḥorṛāiša		(Ṭuhfa 246, K.)	'bourrache'
ḥārṛāišiya		(Dict. Colin)	'bourrache'

¹⁰ S. Fn. 9.

¹¹ S. Fn. 9.

Komplexe Bezeichnungen mit anderen Formantien (in Auswahl)

riġla ḥarša'	(hisp.ar.)	[11./12.Jh.] (Bot.An. 547)	= uḡn al-ḥimār, lisān al-faras <i>Anchusa azurea</i> Miller (u.a. Bezeichnungen diverser Boraginazeen)
--------------	------------	-------------------------------	---

Mittelalterliche iberoromanische Formen (in Auswahl)¹²

			Entspr. im mod. Kat.:
borrage	(akat.)	[13.Jh.] (DCVB II, 598a; 600b)	1. <i>Borago officinalis</i> L.
borage	(akat.)	(DCVB II, 582a)	2. <i>Anchusa azurea</i> Miller
borratja (borratges)	(akat.)	(DCVB II, 600 b)	3. <i>Echium vulgare</i> L. 4. <i>Ramonda Myconi</i> Reichenbach
porrejes	kat.	(Laguna, DL IV, 129,K.)	Buglossum
borraja	kat.	[1507] (Nebrija/Busa, 177a)	= boglosa
borraja	(asp.)	[14.Jh.] Sinonima (Glos.Cast.Ant., 236b)	<i>Borago officinalis</i> L.
borraga	(asp.)	[14.Jh.] Sinonima	
boraga(s)	(asp.)	(Glos.Cast.Ant., 236b)	
borraza	(asp.)	[14.Jh.]	<i>Borago officinalis</i> L.

¹² Weitere aufschlußreiche Belege für das ältere Kast. In: DETEMA 223b/c.

		Sinonima (Glos.Cast.Ant., 236b)	
borago	(asp.)	[14.Jh.] Sinonima (123b)	<i>Borago officinalis</i> L.
borraina	(kat.)	(DCVB II, 598a)	(Bed. 1. - 4.)
borraina	(arag.)	(DECat., I, 135a)	
burraina	(aran.)	(Pflanzennamen Val d'Aran, 35)	

Mittellateinische Formen (in Auswahl)

borrago	(mlat.)	[11.Jh.] (Constantinus Africanus) (MLW I, 1538)	'Borretsch'
boracho		(Gloss.Lat.- Germ., 638b; 79a)	
borago		(MLW I, 1537)	
burrago		(MLW I, 1537)	
borraga	(mlat.)	Sinonima (85b)	
boraga	(mlat.)	(Gloss.Lat.- Germ., 638b)	= burretsch; starlaye
baurachia* ¹³	(mlat.)	[12.Jh.] (Ibn Wāfid, 133)	'Borretsch'
borraquia*	(mlat.)	[1248] (Du Cange I, 709b)	'Borretsch'
borrachia*	(mlat.)	[1272] (FEW XIX, 2a)	'Borretsch'

¹³ * Pluralformen

Im Katalanisch-aragonesischen Bereich finden sich häufiger Arabismen, die sehr früh keinen Reflex des ar. *ḥ*- aufweisen, wie es bei akat. *borrage*, kat. *borratja* < vulg.ar. *bū ḥur(r)ayš*, *bū ḥur(r)ayša* der Fall ist; auch die sonstige Lautgestalt verweist auf das Kat. als romanische Ausgangsform.

Es bleibt zu präzisieren, wie sich die mlat. Form *borrago*, *-inis* und die damit eng zusammenhängenden roman. Formen (mlat. *bor(r)agine(m)* > kat. *borraina*, arag. *borraina*, aran. *burraina*, gask. *burraino*; ital. *borrana*, ital. *borragine* (gelehrte Form), ferner bask. *borrain*, *borraña*, *morraña*, *morroin*, *morruñ* (und weitere Var.) zu den direkt aus dem Ar. entlehnten Formen des Typs akat. *borrage* [kat. *borratja* (> kast. *borraja*)], aokz. *borrage* (okz. *borratge*) verhalten. Mlat. *bor(r)ago* stellt eine Latinisierung nach dem bewährten Analogiemuster *-AGO*, *-AGINIS* dar, das im Bereich der Pflanzenbezeichnungen nicht wenige Vertreter aufweist.

Beispiel: lat. *plantago*, *-aginis*; *plantagine(m)* > akat. *plantage*, kat. *plantatge*; gal.-port. *chantagem*; hingegen: mozar. *plantain*, kast. *llantén*, ast. *llantaina*, val. arag. *plantaina*, möglicherweise ein Mozarabismus, denn mozar. *plantain* ist schon im [12.Jh.] belegt (DECat. VI, 589a/b).

Analogie: mlat. *borrago*, *-aginis*; *borragine(m)* < akat. *borrage*, kat. *borratja* < vulg.ar. *bū ḥur(r)ayš*, *bū ḥur(r)ayša*. Die Analogiereihe ist chronologisch von hinten zu lesen: vulg.ar. > akat. > mlat.. Aus dem Mlat. entlehnen dann die europäischen Sprachen die verschiedenen (halb-) gelehrten Formen. Mithilfe dieser mlat. Serie sind Formen wie kat., arag. *borraina*, ital. *borragine*, *borrana* etc. als Übernahmen aus dem Mittellateinischen zu erklären. Im Katalanischen handelt es sich bei *borraina* demnach um einen gelehrten Rückwanderer oder um einen Mozarabismus.

Was aber hat es mit der Form asp. *borraza* [14.Jh.] 'Borretsch' auf sich? Eine Erklärung als regionale Graphievariante, (wie Arveiller (1969), 111-112) dies beispielsweise im Falle von *bourrace* [13.Jh.] für die Galloromania annimmt, ist für die iberoromanischen Belege kaum möglich. Spielen hier andere lexikalische Einflüsse eine Rolle? Oder liegt etymologisch eine andere Form vor?

Betrachten wir zunächst folgende mlat. Belege für 'Borretsch': [12.Jh.] Ibn Wāfid (mlat.), 133: *baurachia*; [1248] *borraquia* (Carcassonne, Du Cange, I, 709b); [1272] Sermo magistri Arn. de Album. ad beginas (FEW XIX, 2): *borrachias*. Bei Ibn Wāfid (mlat.) handelt es sich um einen Übersetzungstext aus dem Arabischen. Der Text ist (allerdings in anderer Fassung) auch ins Altkatalanische übersetzt. Es handelt sich bei diesen

Formen um frühe «vulgäre» Entlehnungen ins Mittellateinische, unter Beibehaltung der vulg.ar. Grundstruktur der Ausgangslexeme: *bū bur(r)ajs(a)* > mlat. *borrachia*. Auf dieser mlat. Form kann asp. *borraça* 'Borretsch' basieren. Die Form läßt auf volksetymologischen Einfluß der von spätlat. *būrā* 'Scherwolle' abgeleiteten Formen (cf. *būrracēa* > kat. *borrassa* 'borra; cosa de borra', DCVB I, 600a) schließen. Auch semantisch wäre der Einfluß zu erklären: die ganze Borretschpflanze (typisch für Boraginazeen) ist mit einem rauhen, pelzigen Haarflaum überzogen, was in den Texten auch oft erwähnt wird und nicht zuletzt liegt auch der ar. Benennung dieses Konzept des «Rauhen», «Haarigen» zugrunde. Es scheint hier folgende Filiation vorzuliegen: vulg.ar. *bū bur(r)ajs(a)* > mlat. *borrachia* X *būrracēa* > asp. *borraça* 'Borretsch'.¹⁴

Formenkonvergenz mit Abkömmlingen von *būrā*-Bildungen zeigt sich auch in anderen Fällen, in denen gegenseitige Beeinflussung vermutlich nicht vorliegt; z.B. sp. *borrén*, *borrena*, pg. *borraina* «parte interior de los arzones, acolchada» < *būrrago*, -*aginis* (DCEH I, 634b); dagegen: kat., arag., aran. *borraina* 'Borretsch' < mlat. *bor(r)agine(m)*, (*bor(r)ago*) (< vulg.ar.).

Die volkstümlichen iberoromanischen Formen sind als Katalanismen über das Altokzitanische in den französischen Sprachraum eingewandert und haben sich von dort in verschiedene europäische Sprachen verbreitet. Aber auch die mlat. Formen wurden in der gelehrten Tradition weitervermittelt, so daß wir auch hier Ableger in den europäischen (romanischen und außerromanischen) Sprachen finden.

Vitalität und Ausstrahlung der hier behandelten vulg.ar. Lexeme dokumentieren auch die Balkansprachen; die Pflanzenbezeichnung ist als Turzismus, türk. *buranca*, über das Neugriechische, ngr. *μπουράντζα, παραπάντζα*,¹⁵ ins Rumänische, rum. *boranță, baranță*¹⁶ 'Borretsch', gelangt.

Resümee: Vulgärarabisch *bū-bur(r)ajs* wird in der Iberoromania entlehnt. Als Spendervarietäten kommen hispanoarabische und maghrebinische Varietäten in Frage, in denen sehr früh entsprechende Pflanzenbezeichnungen auftreten. Die direkte Übernahme spiegelt sich in der akat. Form *borrage/ borratja*, aokz. *borage, borrage* wieder. Auf der Basis

¹⁴ Wir vermeiden an dieser Stelle eine Ableitung von lat. *būrā*, da die kat. Belege dagegen zu sprechen scheinen. Weitere iberoromanische Belege können zur Klärung beitragen. Cf. aber für das Frz. Dict.Et.Obsc.,144.

¹⁵ Cf. ELNE, II, 574a.

¹⁶ Cioranescu (1958/1966), 96b.

einer Form des Typs akat. *borrage/ borratja* wird mlat. *borrago,-imis* gebildet. Der Erstbeleg für mlat. *borrago* taucht bei Constantinus Africanus [11.Jh.] auf. Beide Typen, der volkstümliche Arabismus (roman.) *borrage* und der halbgelehrte über das Mlat. vermittelte (mlat.) *bor(r)agine(m)* > -*agine*, -*aina*, -*ana* verbreiten sich; als gelehrtes Wort wird auch der Nom. mlat. *bor(r)ago* rezipiert; für die Verbreitung der volkstümlichen Varianten (ins Englische, Niederländische, Deutsche) fungiert die Galloromania als Vermittler. Mlat. *borrachia* spielt nur eine periphere Rolle. Auch in die Balkanromania gelangt das ar. Wort, jedoch auf anderen Wegen (rum. *boranță*). Die Kulturgeschichte stützt die hier vertretene Auffassung: der Borretsch wurde im Mittelalter durch die Araber in Spanien (Aragon) und Südfrankreich (Provence) eingeführt. Der Anbau wird heute noch vor allem in der Provence und in Aragon betrieben. Mit der Einbürgerung des Borretsch (*Borago officinalis* L.) wurden in der Heilkunde auch die Boraginazeen *Anchusa azurea* Müller und *Echium vulgare* L. mit diesem gleichgesetzt und die Pflanzenpräparate wurden unterschiedslos als Sudorifika, Diuretika und Kardiaka verwendet. Von daher erklären sich auch die Bezeichnungsübertragungen von der Borretschpflanze auf die einheimischen Gewächse.¹⁷

*e quan es cuyt ab la mel
e ab lo vi done gran alegria
(Ibn Wāfid)*

¹⁷ Hierauf verweist auch Bernhard (1988), 35.

Bibliographische Abkürzungen

- Bot.An. [11./12.Jh.] = Asín Palacios, Miguel (Hg.) (1943): Glosario de voces romances registradas por un botánico anónimo hispano-musulmán (siglos XI-XII), Madrid / Granada.
- Bot.Sev. [11./12.Jh.] = Al-Khattābī, M. A. (Hg.) (1990): Abū l-Khayr al-Īsbīlī, *Umdat aṭṭabībīfīma'rifat an-nabāt*. 2 Bde., Rabat.
- DAG = Baldinger, Kurt (1991): *Dictionnaire onomasiologique de l'ancien gascon*. Fasc. 7. Tübingen.
- DAO Suppl. = Baldinger, Kurt (1991): *Dictionnaire onomasiologique de l'ancien occitan*. Supplément. Fasc. 4. Tübingen.
- DCEC = Corominas, Joan (1974): *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*. Reimpresión de la edición de 1954, 4 Bde., Madrid.
- DCEH = Corominas, Joan con la colaboración de José A. Pascual (1980-1991): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. 6 Bde., Madrid.
- DCVB = Alcover, Antoni M^a/Francesc de B. Moll, amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarner i Anna Moll Marquès (1983-1991): *Diccionario català - valencià - balear* [...], 10 Bde., Palma de Mallorca.
- DECat. = Coromines, Joan amb la col·laboració de Joseph Gulsoy i Max Cahner i l'auxili tècnic de Carles Duarte i Àngel Satué (1983-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 9 Bde., Barcelona.
- DENF = Antônio Geraldo da Cunha (2^a1987): *Dicionário etimológico Nova Fronteira da língua portuguesa*. Assistentes: Cláudio Mello Sobrinho [et al.]. 2^a ed. (1982), 2^a impr., Rio de Janeiro.
- DETEMA = Herrera, M^a. Teresa (Hg.) (1996): *Diccionario español de textos médicos antiguos*. 2 Bde., Madrid.
- Dict.And.Ar. = Corriente, Federico (1997): *A Dictionary of Andalusian Arabic*. Leiden / New York / Köln.
- Dict.Colin = Iraqui Sinaceur, Zakia (Hg.) (1993): *Le Dictionnaire COLIN d'Arabe Dialectal Marocain*, sous la direction de Zakia Sinaceur Institut d'Études et de Recherches d'Arabisation – Rabat. En collaboration avec le C.N.R.S. – Paris, 8 Bde.
- Dict.Et.Obse. = Guiraud, Pierre (1994): *Dictionnaire des étymologies obscures*. Paris.

- Dozy, Suppl. = Dozy, Reinhart P.A. (1881): *Supplément aux dictionnaires arabes*, 2 Bde., Leiden.
- Du Cange, Carolus du Fresne (1954): *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Bd. I. Univ. Nachdruck der Ausgabe von 1883-1887, Graz: Akademische Druck und Verlagsanstalt.
- DW II = Grimm, Jacob/Grimm, Wilhelm (1984): *Deutsches Wörterbuch*, Bd. II (1984), Nachdruck der Erstausgabe. DW Bd. II, Leipzig 1860.
- ELNE = Δαρμτοη, Κ. (I, 1978; II, 1984): *Εθυμολογικό λεξικό της νεοελληνικής*. Athen.
- EWB = Diez, Friedrich (1887): *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*. (1853), 5. Aufl. Bonn.
- FEW = v. Wartburg, Walther (1922-): *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*. I-. Leipzig; Basel.
- Freytag I = Freytag, G. W. (1831-1837): *Lexicon Arabico-Latinum*. 4 Bde., Halle.
- Glos.Cast.Ant. = Mensching, Guido (1994), *La sinonimia de los nombres de las medicinas e latynos e arauigos*, Madrid.
- Glos.Leiden (Corr.) [12.Jh.] = Corriente, Federico (1991): *El léxico árabe estándar y andalusí del «Glosario de Leiden»*. Madrid.
- Gloss.Lat.-Germ. = Diefenbach, Lorenz (1968); *Glossarium Latino – Germanicum mediae et infimae aetatis*, Frankfurt/Main 1857, Repr. Darmstadt.
- Gloss.Manç. = *Glossaire sur le Mançouri de Rhazès par Ibn al-Hachchâ, man.* De Leyde no 3331 (59 (Catal. III, p.256; bibl. Ref. Dozy, Suppl. I, p. XXIIb). Zit. nach: Dozy, Suppl.
- Ibn Bkl. = Ibn Buklariš [11./12. Jh]: *al-Kitâb al-Musta'ini*. Ms L = Kopie nicht datiert (Teile alt); zit. nach: Dozy, Suppl. Ms R = Kopie 1891; zit. nach: *Tuhfa, Komm.*
- Ibn Wâfid (mlat.) = Gerhard von Cremona [12 Jh.] (Druck:1531): *Liber Alben[n]i(u)efiti Philosophi, de Virtutibus medicinarum, Et Ciborum translatus a Magistro Gerardo Cremonensi de Arabico in latinum*, Straßburg.
- Kaşf ar-Rumûz = Leclerc, Lucien (ed./trad./comm.) (1866-1873): *Abderrazzaq Muhammad Ibn Hamadush. Kaşf al-Rumûz fî sharh al-'aquaquir wall-a'shab, c'est à dire Revelation des enigmes dans l'exposition des drogues et des plantes*. Arabe - français. La Gazette Médicale de l'Algérie 1866 à 1873.

- Kluge/Seebold, EWD²² = Kluge, Friedrich (1989): *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 22. Auflage unter Mithilfe von Max Bürgisser und Bernd Gregor völlig neu bearbeitet von Elmar Seebold. Berlin / New York.
- Kluge/Seebold, EWD²³ = Kluge, Friedrich (1999): *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearb. von Elmar Seebold. 23., erw. Aufl. 1995. (Nachdr.) Berlin / New York.
- Laguna = Dubler, César/Elías, Térés (Hgg.)(1955): *La 'Materia Medica' de Dioscórides traducida y comentada por D. Andrés de Laguna (texto crítico)*. Por César E. Dubler, Barcelona.
- Lok. = Lokotsch, Karl (1975): *Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs*. Zweite, unveränderte Auflage (1927), Heidelberg.
- [Leclerc, IB = Leclerc, Lucien (trad./comm.) (1883): *Traité des Simples par Ibn el-Beithar*, in: *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale*. XXVI, 1.
- MLW = *Mittellateinisches Wörterbuch bis zum ausgehenden 13. Jahrhundert*. Bd. I (1967): In Gemeinschaft mit den Akademien der Wissenschaften zu Göttingen, Heidelberg, Leipzig, Mainz, Wien und der Schweizerischen Geisteswissenschaftlichen Gesellschaft hrsg. von der Bayerischen Akademie der Wissenschaften und der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Bd.1, München.
- Nebrija/Busa = Elio Antonio de Nebrija/Gabriel Busa, O.S.A. (1507/ed.1987): *Diccionario latín-catalán y catalán-latín*. Estudio prel. por Germán Colón y Amadeu J. Soberanas, Barcelona.
- OED² II = Simpson, J.A./Weiner, E.S.C. (1989): *The Oxford English Dictionary*. Second Edition. 20 Bde., Oxford.
- P.Alcalá (Corr.) = Corriente, Federico (Hg.) (1988): *El léxico árabe andalusí según P. de Alcalá*. (Ordenado por raíces, corregido, anotado y fonémicamente interpretado), Madrid.
- Pflanzen Mittelmeerraum = Bayer, E./Buttler, K.-P./Finkzell, X./Grau, J. (1986): *Pflanzen des Mittelmeerraums*. Illustr. von J. Grau, hrsg. von G. Steinbach, München.
- Pflanzenamen Val D'Aran = Bernhard, Gerald (1988): *Die volkstümlichen Pflanzennamen im Val d'Aran (Zentralpyrenäen)*, Wilhelmsfeld.
- Plantas Med.I-III = Font Quer, Pío (1993): *Plantas Medicinales. El Dioscórides renovada*. 3 Bde., Barcelona.

- REW 142 = Meyer-Lübke, Wilhelm (1935): *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. 3 Bde., vollständig neubearbeitete Auflage, Heidelberg.
- SABAUD = GIDILOC, Groupe d'Initiative pour un Dictionnaire Informatisé de la Langue Occitane (1991-): *SABAUD – Dictionnaire de la langue occitane*. Montpellier.
- Sinonima [14./15.Jh.] = Mensching, Guido (Ed./Komm.) (1994): *La sinonima delos nombres delas medecinas griegos e latynos e arauigos*. Madrid.
- Sinonima Bartholomei [14.Jh.] = Mowat, J.L.G. (Hg.)(1882): *A Glossary from a Fourteenth-Century Manuscript in the Library of Pembroke College, Oxford*. Oxford.
- Ṭuhfa = Renaud, H. P. J./ Colin, Georges S. (1934): *Ṭuhfat al-Abbāb. Glossaire de la matière médicale marocaine*. Texte publié pour la première fois avec traduction, notes critiques et index. Paris.
- Wehr, ar.Wb = Wehr, Hans (1985): *Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der Gegenwart, Arabisch-Deutsch*, Wiesbaden.
- WNT = Kluyver, A./ Lodewyckx, A. (1903-1904): *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. Tweede Deel. Tweede Stuk. 's-Gravenhage; Leiden; Batavia; Gent; Kaapstad.

Weitere Literatur

- Akhmisse, Mustapha (1985): *Médecine, Magie et Sorcellerie au Maroc - L'Art traditionnel du guérir*, Casablanca.
- Arveiller, Raymond (1969): «Addenda au FEW XIX (Orientalia), 1,» in: *Zeitschrift für romanische Philologie* 85, 110-113.
- Bouda, K./ Baumgartl, D. (1955): *Nombres vascos de las plantas*, Salamanca.
- Cioranescu, Alejandro (1958/1966): *Diccionario etimológico rumano*, La Laguna.
- Covarrubias Orozco, Sebastián de (impr. 1611): *Tesoro de la lengua castellana o española*. Edición de Felipe C. R. Maldonado revisado por Manuel Camarero. 2ª ed. corregida, Madrid 1995.
- Grab-Kempf, Elke (1996): «Zur Etymologie iberoromanischer Bezeichnungen ... », in: *Zeitschrift für romanische Philologie* 112, 2, S. 266-276.
- Grab-Kempf, Elke (1998): «Zur Wortgeschichte von dial. sp., arag., kat., val. *ababol*, ... », *Zeitschrift für romanische Philologie* 114, 3 496-504.

- Grab-Kempf, Elke (1999): «Von Juwelen, Perlen und Glasperlen ... », in: *Zeitschrift für romanische Philologie* 115,1 155-162.
- Grab-Kempf, Elke (1999): «Reflexe von ar. *ḥabb* (Koll.), *ḥabba* (Nom. un.) als Bezeichnungen für Maße, Gewichte, Tribute, Bruchteile, ... », Erscheint in *Zeitschrift für romanische Philologie*.
- Latham, J. D.(1972): «Arabic into Medieval Latin», in: *Journal of Semitic Studies* 17, 30-67.
- Littmann, Enno (): «Zwei seltenere arabische Nominalbildungen (qaitūl und quttaīl)»,in: *Zeitschrift für Semiotik* 4, 24-41.
- Müller, Walter W. (1986): «Arabische Einflüsse auf die deutsche Sprache», in: Lendle, Otto/ Schmidt, Paul Gerhard/ Pfister, Max/Müller, Bodo/ Müller, Walter W.: *Mediterrane Kulturen und ihre Ausstrahlung auf das Deutsche. Fünf Beiträge zum aligriechisch-lateinisch-, italienisch-, französisch- und arabisch-deutschen Sprachkontakt*, Marburg, 84-114.
- Räsänen, Martti (1969): *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*, Helsinki.
- Redhouse, Sir James W. (1890): *A Turkish and English Lexicon*. Printed for the American Mission, Constantinople.
- Tazi, Raja (1998): *Arabismen im Deutschen. Lexikalische Transferenzen vom Arabischen ins Deutsche*, Berlin/ New York.

- Grab-Kempf, Elke (1999): «Von Juwelen, Perlen und Glasperlen ... », in: *Zeitschrift für romanische Philologie* 115,1 155-162.
- Grab-Kempf, Elke (1999): «Reflexe von ar. *habb* (Koll.), *habba* (Nom. un.) als Bezeichnungen für Maße, Gewichte, Tribute, Bruchteile, ... », Erscheint in *Zeitschrift für romanische Philologie*.
- Latham, J. D. (1972): «Arabic into Medieval Latin», in: *Journal of Semitic Studies* 17, 30-67.
- Littmann, Enno (): «Zwei seltenere arabische Nominalbildungen (qaitül und quttail)», in: *Zeitschrift für Semiotik* 4, 24-41.
- Müller, Walter W. (1986): «Arabische Einflüsse auf die deutsche Sprache», in: Lendle, Otto/ Schmidt, Paul Gerhard/ Pfister, Max/Müller, Bodo/ Müller, Walter W.: *Mediterrane Kulturen und ihre Ausstrahlung auf das Deutsche. Fünf Beiträge zum altgriechisch-lateinisch-, italienisch-, französisch- und arabisch-deutschen Sprachkontakt*, Marburg, 84-114.
- Räsänen, Martti (1969): *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*, Helsinki.
- Redhouse, Sir James W. (1890): *A Turkish and English Lexicon*. Printed for the American Mission, Constantinople.
- Tazi, Raja (1998): *Arabismen im Deutschen. Lexikalische Transferenzen vom Arabischen ins Deutsche*, Berlin/ New York.

Die Beschäftigung mit katalanistischen Themen in romanistischen Sammelpublikationen und Zeitschriften aus dem deutschsprachigen Raum

Die folgende Zusammenstellung verzeichnet seit 1994 erschienene katalanistisch relevante Aufsätze, die im deutschsprachigen Raum veröffentlicht wurden. Zunächst werden in chronologischer Reihenfolge romanistische Festschriften, Kongreßakten und sonstige Sammelpublikationen ausgewertet, darauf in alphabetischer Ordnung Zeitschriften;¹ katalanistische Rezensionen wurden nicht aufgenommen.² Auch wird trotz aller Mühe um Vollständigkeit kein Anspruch darauf erhoben, die entsprechende Literatur erschöpfend dargestellt zu haben. Ziel dieser Zusammenstellung ist es vielmehr, dem katalanistisch Interessierten einen Überblick über die z.T. sehr weit verstreuten katalanistischen Artikel im deutschsprachigen Raum zu geben und damit gleichzeitig einen bestimmten Aspekt der Präsenz katalanistischer Themen in der deutschsprachigen Romanistik zu dokumentieren.

Aus der Aufstellung schälen sich folgende Gebiete heraus, denen besondere Aufmerksamkeit zuteil wird: Von den angeführten Beiträgen widmen sich 44 sprachwissenschaftlichen und 38 literaturwissenschaftlichen Themen. Auf dem Gebiet der Sprachwissenschaft wiederum beschäftigen sich 23 mit sprachgeschichtlichen Fragen, 22 mit Fragen der synchronen Linguistik, insbesondere der Soziolinguistik. Auf dem Gebiet der Literaturwissenschaft untersuchen 16 Artikel mittelalterliche Autoren und Texte, wobei eine deutliche Konzentration auf Ausiàs March, Ramon Llull und Joanot Martorell beobachtbar ist; 9 Artikel untersuchen neuere Literatur bis zum Bürgerkrieg, insbesondere Joan Maragall, sowie 13 die Literatur seit 1939, und hier v.a. das Werk von Salvador Espriu und Vicent

¹ Die 38 seit 1994 in der *Zeitschrift für Katalanistik* erschienenen Aufsätze werden nicht eigens angeführt. Gleiches gilt für die Beiträge in den *Mitteilungen des Deutschen Katalanistenverbandes*.

² In der *Zeitschrift für Katalanistik* sind seit 1994 54 Rezensionen erschienen. Weitere katalanistische Rezensionen finden sich in großer Zahl in *Notas. Reseñas iberoamericanas. Literatura, sociedad, historia*. Vgl. dazu auch meine Sammelbesprechung der Bände 0-12 (1993-1997) dieser Zeitschrift in: *Zeitschrift für Katalanistik* 11 (1998), 171-173.

Andrés Estellés. Die übrigen der insgesamt 95 betrachteten Artikel sind landeskundlichen und politischen Themen gewidmet.

Aufs Ganze gesehen erweist sich das Panorama der deutschsprachigen Katalanistik damit als ausgeglichen, sowohl was das Verhältnis sprach- und literaturwissenschaftlicher Forschungsinteressen anbelangt als auch im Hinblick auf die Differenzierung innerhalb dieser Bereiche, obgleich in der Literaturwissenschaft ein sehr deutlicher Akzent auf den beiden Polen der mittelalterlichen und zeitgenössischen Literatur zu liegen scheint.

1 Festschriften

De orbis Hispani linguis litteris historia moribus:

Festschrift für Dietrich Briesemeister zum 60. Geburtstag, 2 Bde., hrsg. von Axel Schönberger u. Klaus Zimmermann, Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaea, 1994, Bd. I

- Werner Thielemann: «Relativanschlüsse: systeminterne und soziale Faktoren des Wandels zwischen Toulouse und Barcelona», S. 281-296.
 Rolf Kailuweit: «Die Chance der Objektivität: katalanische Sprachgeschichtsschreibung im deutschsprachigen Raum», S. 297-307.
 Andreas Wesch: «Elemente des gesprochenen Katalanisch», S. 309-332.
 Artur Quintana: «El mite del Comte N'Arnau a la Ribargorça», S. 333-351.
 Valentí Fàbrega i Escatllar: «'Ja veig estar a Déu ple de rialles' (113, 171): Déu en la poesia d'Ausiàs March», S. 353-371.
 Hans-Ingo Radatz: «Ausiàs March: Gedanken anlässlich der erstmaligen Übertragung des großen valencianischen Klassikers ins Deutsche (ein Werkstattbericht)», S. 373-404.
 Ferran Ferrando Melià: «Horaz in València: die *Horacianes* des Dichters Vicent Andrés Estellés», S. 405-423.
 Heinrich Bihler: «Salvador Esprius Hinwendung zur bildenden Kunst, besonders dargestellt an der Gedichtfolge seiner 'Aproximació a l'obra d'alguns artistes' aus *Per a la bona gent*, 1984», S. 425-495.
 Axel Schönberger: «Alter, Frustration und Tod in Gabriel Janer Manilas Roman *Lluna creixent sobre el Tàmesi* (1993)», S. 497-510.
 Ute Heinemann: «Schreiben in zwei Sprachen: einige Anmerkungen zur Literaturproduktion in Katalonien», S. 511-522.

Über-Texte. Festschrift für Karl-Ludwig Selig,

hrsg. von Peter-Eckhard Knabe u. Johannes Thiele, Tübingen: Stauffenburg, 1997:

Frank Baasner: «Der Fall Ausiàs March. Zur Präsenz katalanischer Literatur in spanischen Literaturgeschichten vor 1850», S. 1-16.

Et multum et multa.

Festschrift für Peter Wunderli zum 60. Geburtstag, hrsg. von Edeltraud Werner, Ricarda Liver, Yvonne Stork, Martina Nicklaus, Tübingen: Narr, 1998:

Germán Colón: «La antigua área aragonesa y valenciana de *escalier* 'roturar'», S. 253-258.

Ex nobili philologorum officio. Festschrift für Heinrich Bibler zu seinem 80. Geburtstag,

hrsg. von Dietrich Briesemeister u. Axel Schönberger, Berlin: Domus Editoria Europaea, 1998:

- Patricia J. Boehne: «El català clandestí de Foix: 1936-1975», S. 61-67.
 Sebastià Bonet i Espriu: «Sinera, entre Atenes i Jerusalem», S. 69-82.
 August Bover i Font: «Sobre la difusió germànica de l'*Spill de la vida religiosa* (Barcelona 1515)», S. 83-90.
 Lluís Busquets i Grabulosa: «La resposta de Xavier Benguerel a l'*Epístola d'alta mar*, de Joan Oliver», S. 91-95.
 Rosa Maria Delor i Muns: «Temps i Poesia a *Cementiri de Sinera* de Salvador Espriu», S. 97-103.
 Horst Hina: «Das Lob des Dichterübersetzers': Wertschätzung der literarischen Übersetzung im kritischen Werk von Joan Maragall, Josep Carner und Carles Riba», S. 105-116.
 Johannes Hösle: «Vorläufiges zu Persönlichkeit und Werk des katalanischen Lyrikers Miquel Martí i Pol», S. 117-126.
 Josep Massot i Muntaner: «Alfredo Giannini, traductor de *Solitud*», S. 127-132.

- Sebastian Neumeister: «Amor und Fortuna bei Ausiàs March (Lied XXIV)», S. 133-142.
- Antoni Prats: «Salvador Espriu i la *Generación del 98*», S. 143-153.
- Artur Quintana: «Un *danze trilingüe* de Pena-roja de Tastavins», S. 155-171.
- Richard Schreiber: «'Subjugat per Wagner?': Marginalien zu Joan Maragalls *Tristan*-Übersetzung», S. 173-216.
- Maridès Soler: «Les glòries que passaren, les glòries que vindran: El sentiment de pàtria a la lírica catalana i anglocanadenca», S. 217-233.
- Tilbert Dídac Stegmann: «Narrative Vermittlung und Leserpartizipation im *Tirant lo Blanc*», S. 235-255.³
- Curt Wittlin: «Wie Romeu Lluïl Gott Amor den Liebesdienst kündigte: Eine Übersetzung des *Despropriament d'Amor* (Barcelona 1480)», S. 256-273.
- Horst Geckeler: «Bemerkungen zu zwei Studien zur Stellung des Katalanischen in der Westromania (1950-1998)», S. 851-863.
- Claus Dieter Pusch: «Zur Stellung des Schriftaranesischen zwischen Katalanisch, Okzitanisch, Kastilisch und Französisch», S. 865-879.
- Joan Veny: «Scripta i projecció dialectal en català», S. 881-891.

Von der Unklarheit des Wortes in die Klarheit des Bildes?

Festschrift für Johannes Thiele,

hrsg. von Volker Fuchs,

Tübingen: Stauffenburg, 1998:

- Alberto Gil: «Metaphorik bei der Fußballberichterstattung: Vergleichsstudie Französisch – Katalanisch – Spanisch», S. 271-284.

*Romania una et diversa. Philologische Studien
für Theodor Berchem zum 65. Geburtstag,*

2 Bde., hrsg. von Martine Guille u. Reinhard Kiesler, Tübingen:
Narr, 2000 (noch nicht erschienen), Bd. I:

³ Erwähnt sei an dieser Stelle noch die Tilbert Stegmann dargebrachte Festschrift: *Polyglotte Romania. Homenatge a Tilbert Dídac Stegmann*, 2 Bde., hrsg. von Brigitte Schlieben-Lange u. Axel Schönberger, Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaea, 1991, die 18 katalanistische Beiträge enthält. Vgl. hierzu auch die Rezension von Karl-Ludwig Müller in: *Zeitschrift für Katalanistik* 8 (1995), S. 209-224.

- Ulrike Steinhäusel: «Was ist denn eigentlich eine 'Sprachnormalisierung'? Eine Annäherung am Beispiel Mallorcas».

2 Kongreßakten

Akten des 2. gemeinsamen Kolloquiums der deutschsprachigen Lusitanistik und Katalanistik (Berlin, 10.-12. September 1992). Katalanistischer Teil: Band 2, Zur katalanischen Sprache: historische, soziolinguistische und pragmatische Aspekte,
hrsg. von Gabriele Berkenbusch u. Christine Bierbach,
Frankfurt: Domus Editoria Europaea, 1994:

- Christine Bierbach: «Sprach Kolumbus katalanisch? Zur Kontroverse um die sprachlichen Besonderheiten in den Kolumbusschriften», S. 11-28.
- Bettina Scholz: «*Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesivols*: der erste normative Versuch in Katalonien», S. 29-39.
- Konstanze Jungbluth: «Das anonyme Tagebuch *Successos de Barcelona*: eine Quelle zur Rekonstruktion des gesprochenen Katalanisch zu Beginn des 19. Jahrhunderts», S. 41-51.
- Gabriele Berkenbusch u. Trudel Meisenburg: «*Sa parla de s'illa*: Überlegungen zur Beschreibung und Bewertung des Mallorquinischen», S. 53-80.
- Hans-Ingo Radatz: «*Observacions sobre el sistema pronominal del català de Mallorca*», S. 81-96.
- Gabriele Knauer: «Abtönung im Katalanischen im Vergleich zum Spanischen und Deutschen», S. 97-110.
- Aina Torrent-Lenzen: «*Les partícules modals alemanyes i llur correspondència funcional en català*», S. 111-124.
- Rolf Kailuweit: «Das Akzeptabilitätskriterium in der Syntaxforschung: Erfahrungen mit dem Katalanischen», S. 125-141.
- Ute Heinemann: «*Mirizté, a mí me guta el mestizaje ...?*: sprachliche Heterogenität im spanischsprachigen Roman Kataloniens», S. 143-157.
- Johannes Kabatek: «*Auto-odi*: Geschichte und Bedeutung eines Begriffs der katalanischen Soziolinguistik», S. 159-173.
- Gabriele Berkenbusch u. Christine Bierbach: «Das Interesse der deutschsprachigen Romanistik an der katalanischen Sprache: Retrospektive und Bilanz», S. 175-226.

Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes.
 Frankfurt am Main, 18-25 de setembre de 1994, 3 Bde.,
 hrsg. von Axel Schönberger u. Tilbert Stegmann,
 Barcelona: Abadia de Montserrat, 1995-1996:

Die drei Bände bieten auf insgesamt 1342 Seiten 79 Beiträge zu den verschiedensten sprach- und literaturwissenschaftlichen Fragestellungen, die hier im einzelnen nicht aufgeführt werden können. Zwar sind diese Bände nicht im deutschsprachigen Raum erschienen, doch rechtfertigt die Tatsache, daß sie die Beiträge eines in Deutschland abgehaltenen Kongresses versammeln und von zwei Vertretern der deutschen Katalanistik herausgegeben wurden, ihre Aufnahme in diese Liste.

Constantes y fragmentos del pensamiento luliano.
Actas del simposio sobre Ramon Llull en Trujillo, 17-20 septiembre 1994,
 hrsg. von Fernando Domínguez u. Jaime de Salas,
 Tübingen: Niemeyer, 1996:

Vittorio Hösle: «Rationalismus, Intersubjektivität und Einsamkeit: Lulls *Desconhort* zwischen Heraklit und Nietzsche», S. 39-57.
 Lola Badia: «La ficción luliana en los orígenes de las letras catalanas», S. 59-70.

Kreativität. Beiträge zum 12. Nachwuchskolloquium der Romanistik,
 hrsg. von Perry Reisewitz,
 Bonn: Romanistischer Verlag, 1997:

Sabine Harmuth: «Visuelle Poesie der katalanischen Avantgarde. Joan Salvat-Papasseit und Josep Maria Junoy», S. 67-76.
 Claus Dieter Pusch: «(Alltags-)Sprachliche Kreativität und Grammatikalisierung, diskutiert an Beispielen aus der katalanisch-gaskognischen Morphosyntax», S. 281-292.

Katalanisch: Sprachwissenschaft und Sprachkultur. Akten des 14. Deutschen Katalanistentages im Rahmen von Romania I'. Jena 28.9.-2.10.,
 hrsg. von Rolf Kailuweit u. Hans-Ingo Radatz,
 Frankfurt am Main: Vervuert, 1999:

Ute Heinemann: «Das doppelte Gesicht der Macht in Montserrat Roigs *L'òpera quotidiana*», S. 11-30.
 Verena Berger: «Theater und Sprache in Katalonien von 1980 bis 1995», S. 31-44.
 Martin B. Fischer: «'Cop d'escombra al rei cogombre' – Christine Nöstlinger auf Katalanisch», S. 45-72.
 Guillem Calaforra: «La sociolingüística segons Lluís V. Aracil», S. 73-99.
 Wolfgang Berger: «'Alles verkündet Wohlstand, Leben und Fröhlichkeit' – Katalonien im 18. Jahrhundert und was Reisende darüber berichten», S. 101-127.
 Thomas Gergen: «Der Entwurf eines neuen katalanischen Sprachgesetzes von 1997: sprachsoziologische und juristische Aspekte», S. 129-147.
 Carsten Sinner: «Die Normalisierung auf Mallorca: kritische Bilanz», S. 149-168.
 Aina Torrent-Lenzen: «L'afirmació i la negació en català: llengua parlada contra llengua normativa», S. 169-190.
 Guido Mensching: «Infinitivkonstruktionen mit explizitem Subjekt im Katalanischen», S. 191-217.
 Patrick O. Steinkrüger: «Das katalanische *perfet perifràstic* – ein ehemaliger Evidential?», S. 219-235.
 Kristina Klamm: «Katalanische Pressesprache um 1800», S. 237-252.
 Júlia Todolí: «Els pronoms clítics del valencià i el barceloní contrastats», S. 253-265.

3 Sonstige Sammelpublikationen

Klaus-Jürgen Nagel: «Das Beispiel Katalonien: europäische Zusammenarbeit als Bestandteil spanischer Innenpolitik», in: Udo Bullmann (Hrsg.): *Die Politik der dritten Ebene: Regionen im Europa der Union*, Baden-Baden: Nomos, 1994, S. 214-221.
 Ute Heinemann: «Literarische Sprachwahl als Parteinahme im Kulturkonflikt? Zur Situation zweisprachiger Autoren in Katalonien»,

in: Georg Kremnitz u. Robert Tanzmeister (Hrsg.): *Literarische Mehrsprachigkeit – Multilinguisme littéraire. Zur Sprachwahl bei mehrsprachigen Autoren. Soziale, psychische und sprachliche Aspekte*, Wien: Internationales Forschungszentrum Kulturwissenschaften, 1996, S. 127-141.

Bernardó Domènec u. Georg Kremnitz: «Français – catalan», in: Hans Goebel, Peter H. Nelde, Zdenek Stary, Wolfgang Woelck (Hrsg.): *Kontaktlinguistik*, 2 Bde., Berlin u. New York: de Gruyter, 1996-1997, Bd. II, S. 1188-1195.

Zwei katalanistische Beiträge sind enthalten in:

Europäische innere Peripherien im 20. Jahrhundert,

hrsg. von Hans-Heinrich Nolte, Stuttgart: Franz Steiner, 1997:

Marie-Luise Rommel: «Der unterschiedliche historische Entwicklungsgang der spanischen 'inneren Peripherien' Galiciens und Katalonien», S. 131-148.

Rulf Jürgen Treidel: «Der Aufstieg Kataloniens seit dem 18. Jahrhundert. Politische Peripherie und wirtschaftliches Zentrum in Spanien?», S. 149-161.

Michael Nerlich: «Ramon Llull, oder von *providentia*, *fatum* und *aventure*», in: Michael Nerlich (Hrsg.): *Abenteuer oder das verlorene Selbstverständnis der Moderne. Von der Unaufhebbarkeit experimentellen Handelns*, München: Gerling, 1997, S. 252-255.

Gerhard Penzkofer: «Die 'Aventure' des Romans: Roman und Novelle in Martorells *Tirant lo Blanc*», in: Wolf-Dieter Lange u. Wolfgang Matzat (Hrsg.): *Sonderwege in die Neuzeit: Dialogizität und Intertextualität in der spanischen Literatur zwischen Mittelalter und Aufklärung*, Bonn: Romanistischer Verlag, 1997, S. 83-104.

Drei katalanistische Beiträge in:
Die spanische Lyrik bis 1870: Einzelinterpretationen,
hrsg. von Manfred Tietz,
Frankfurt am Main: Vervuert, 1997:

Axel Schönberger: «Jordi de Sant Jordi. 'Dompna, tot jorn vos vau preyan'», S. 73-84.

Sabine Philipp-Sattel: «Ausiàs March. 'Veles e vents han mos desigs complir'», S. 151-168.

Horst Hina: «Bonaventura Carles Aribau. 'La pàtria'», S. 669-681.

Rolf Eberenz: «Katalanisch und Romanisch. Le catalan et les langues romanes», in: Günter Holtus, Michael Metzeltin, Christian Schmitt (Hrsg.): *Lexikon der romanistischen Linguistik Bd. VII: Kontakt, Migration und Kunstsprachen. Kontrastivität, Klassifikation und Typologie*, Tübingen: Niemeyer, 1998, S. 83-92.⁴

4 Zeitschriften

Al Norte. Revista del Instituto Cervantes de Bremen 9 (1999):

Ferrán Ferrando: «La poesía de Vicent Andrés Estellés», S. 4-8.

Grenzgänge 10 (1999):

Alfonsina Janés: «Wiener Kultur auf katalanisch. Zur Übersetzung von Hofmannsthals *Rosenkavalier*», S. 44-61.

Martin B. Fischer: «Hinterhof und Powidltatschkerln. Kulturspezifika bei der Übersetzung von Kinderliteratur», S. 62-81.

Carsten Sinner: «Das Spanische in Katalonien», S. 93-116.

⁴ Der schwerpunktmäßig dem Katalanischen und Okzitanischen gewidmete Band V/2 des *Lexikon der romanistischen Linguistik* ist bereits 1991, also vor dem angesetzten Betrachtungszeitraum erschienen. Siehe hierzu die Rezension von Dieter Messner in: *Zeitschrift für Katalanistik* 6 (1993), S. 223-226..

Gesellschaft und Geschichte 20 (1994):

Klaus-Jürgen Nagel: «Arbeiter und Vaterland: Katalonien 1898 bis 1936», S. 349-363.

Hispanorama:

Pilar Arnau i Segarra: «La polémica sobre la política de inmersión lingüística en Cataluña: ¿debate lingüístico u oportunismo político?», in: *Hispanorama* 68 (1994), S. 63-67.

Pilar Arnau i Segarra: «Algunas consideraciones entorno al nacimiento de una nueva generación de narradores mallorquines», in: *Hispanorama* 71 (1995), S. 73-77.

Hispanorama 84 (1999): Schwerpunktthema «Cultura valenciana contemporánea»: ⁵

Joan F. Mira: «Quizá un país inexistente», S. 10-14.

José Antonio Piqueras Arenas: «El País Valenciano contemporáneo», S. 14-20.

Josep-Roderic Guzmán: «La dimensión social del contacto con lenguas», S. 21-24.

Montserrat Ferrer: «La enseñanza del catalán en el País Valenciano», S. 24-28.

Joan Peraire: «Discurso televisivo y desarticulación cultural en el País Valenciano de los noventa», S. 29-37.

Vicent Salvador: «Las grandes figuras de la literatura valenciana del siglo XX», S. 37-42.

Manuel García Grau: «Literatura de postguerra en el País Valenciano (1939-1972): Escritores y palabras en un espacio en sombras», S. 42-48.

Lluís Meseguer: «Panorama actual y futuro de la literatura valenciana», S. 48-54.

Pilar Arnau i Segarra u. Monika Moenig: «La temática valenciana en algunos manuales de enseñanza del español en Alemania», S. 54-60.

⁵ Schon 1985 und 1993 war eines der Katalanischen Länder, nämlich Mallorca, Schwerpunkt jeweils einer Ausgabe von *Hispanorama* (Nr. 40 u. Nr. 65).

Iberoromania 47 (1998):

Antonio Vañó-Cerdà: «Das Schwanken im Gebrauch der Verben 'ésser' und 'estar' im Altkatalanischen», S. 27-46.

Mitteilungsblatt des Instituts zur Erforschung der europäischen Arbeiterbewegung 17 (1996):

Klaus-Jürgen Nagel: «Forschungen zum Verhältnis von Nationalismus und Arbeiterbewegung: das Beispiel Katalonien», S. 160-180.

Neusprachliche Mitteilungen aus Wissenschaft und Praxis 29 (1996):

Hans-Ingo Radatz: «Deutschsprachige Lehr- und Nachschlagewerke des Katalanischen», S. 47-52.

Quo vadis Romania?:

Ute Heinemann: «Sprachpolitik in Katalonien: Über die Probleme mit einer erfolgreichen Strategie», in: *Quo vadis Romania?* 10 (1998), S. 24-35.

Fritz Peter Kirsch: «Mercè Rodoreda y el mito de la salamandra», in: *Quo vadis Romania?* 12-13 (1998-1999), S. 188-199.

Scripta Mercaturae 30/2 (1996):

Rulf Jürgen Treidel: «Bäuerliche Familienwirtschaft und Industrialisierung in Katalonien: der Fall der Comarca d'Osona», S. 42-80.

Tranvia:

Hans-Ingo Radatz: «Vom Unterschied zwischen Schlankheit und Magersucht: Hintergrundinformationen anlässlich der Debatte zur Entwicklung der Deutsch-Katalanischen Gesellschaft», in: *Tranvia* 45 (1997), S. 26-28.

Wolfgang Berger: «Europa verschlafen? Das Museu d'Història de Catalunya in Barcelona als Beispiel für den Umgang mit der eigenen Geschichte in Katalonien», in: *Tranvia* 49 (1998), S. 36-40.

Ute Heinemann: «Schriftsteller in Barcelona: Schreiben zwischen zwei Sprachen», in: *Tranvia* 49 (1998), S. 40-43.

Zeitschrift für Katalanistik:

Die in *Zeitschrift für Katalanistik* erschienen Beiträge werden nicht eigens aufgeführt. Siehe hierzu die Fußnoten 1 und 2.

Ferran Ferrando Melià:

Die «Horacianes» von Vicent Andrés Estellés. Literatur und Politik im València der 60er Jahre.

Frankfurt a. M.: Vervuert Verlag 1999 (Editionen der Iberoamericana / Ediciones de Iberoamericana. Serie A: Literaturgeschichte und -kritik / Historia i Crítica de la Literatura, 21).
ISBN 3-89354-877-7, 352 S.

Die Monographie (sie wurde 1998 an der Universität Bremen als Dissertation eingereicht und angenommen) ist von Anlage und Ausführung her vorzüglich geeignet, das Werk von Vicent Andrés Estellés (1924-1993), eines der faszinierendsten Lyriker katalanischer Sprache, auf der Grundlage eines seiner bedeutendsten Zyklen einem deutschsprachigen Leser exemplarisch zu erschließen. Auch Interessenten, die nur rudimentäre Kenntnisse katalanischer Sprache, katalanischer Literatur und katalanischer Landeskunde besitzen, werden vom Ferrando Melià in die Lage versetzt, seiner Argumentation zu folgen. In dem relativ knappen Teil I: Kontext und Theorie (S. 11-63) wird das für das Verständnis der Gedichte vorab zu klärende biographische, regionale und historische Umfeld skizziert, in dem der Zyklus *Horacianes* in den Jahren 1963-1970 entstand (er erschien erstmals 1974 im zweiten Band der von Eliseu Climent in seinem Verlag Tres i Quatre von 1972 bis 1990 in València veröffentlichten zehnbändigen Ausgabe der *Obra Completa*, die eine Vorstellung von der geradezu verschwenderischen Produktivität Estellés zu vermitteln vermag.

Lyrik ist auf der iberischen Halbinsel kein marginales Phänomen. Hohe Auflagenziffern, die bei uns unvorstellbar sind, erreichen auch breite Leser und Käuferschichten, wie auch der anhaltende Erfolg eines anderen katalanischen Schriftstellers, des fünf Jahre nach Estellés geborenen Miquel Martí i Pol, zeigt. Ferrando Ferrando Melià hat durch die Art, wie er sein Thema abhandelte, optimale Voraussetzungen dafür geschaffen, daß sich der potentielle Leser durch die Barriere, einer jenseits der katalanischen Sprachgrenzen nur einer Minorität vertrauten bzw. zugänglichen Sprache nicht abschrecken läßt, sein Buch zur Kenntnis zu nehmen. Der Interessierte wird Ferrando Melià Dank wissen, daß er in

dem umfangreichen Teil II: Textarbeit (S. 67-332) die katalanischen Texte der insgesamt achtzig Gedichte, die er, thematisch angeordnet, interpretiert, nicht nur in der Originalsprache abdruckt, sondern diese auch in möglichst textnaher eigener Übersetzung eingedeutscht hat, wo er nicht auf die Übersetzung ausgewählter Gedichte aus verschiedenen Estellés-Zyklen (die *Horacianes* gehören dazu) durch Hans-Ingo Radatz zurückgreifen konnte¹.

Übersetzungshilfe erhält der Leser dieser Monographie auch bei Zitaten aus Primärtexten von Horaz, Sueton und Salvador Espriu. Eine umfangreiche Bibliographie (S. 335-352) führt außerdem die Ausgaben der Werke von Estellés, die Anthologien, die Übersetzungen ins Deutsche und die inzwischen zu stattlichem Umfang angewachsene Sekundärliteratur über Persönlichkeit und Werk des Valencianers, sowie über das im Vergleich mit den vier Provinzen des Principats in València ungleich stärker gefährdete Katalanisch.

Bereits in seinem Vorwort kritisiert Ferrando Melià die nach seinem Dafürhalten eine objektive Wertung beeinträchtigende Tatsache, daß Estellés von der katalanischen Literaturkritik bislang allzu einseitig als «der» Dichter gefeiert worden sei, der die Kluft zur Volkskultur überwunden habe, während eine kritische Aufarbeitung seines Werks, «bei der auch jene ästhetischen und intertextuellen Aspekte gewürdigt werden,

¹ Vicent Andrés Estellés (†1996): *Gedichte* (katalanisch und deutsch), Frankfurt a.M./Berlin: Axel Schönberger Verlag. – Die erste Auflage dieser verdienstvollen Anthologie erschien 1993, nachdem die Zeitschrift *Sirene* 1990 in Band 6 bereits Kostproben aus dem Zyklus *El gran foc dels garbons* (*Die großen Reisigbündelfeuer*) vorab gedruckt hatte. Tilbert Stegmann hatte in der von ihm herausgegebenen zweisprachigen Anthologie *Ein Spiel von Spiegeln. Katalanische Lyrik des 20. Jahrhunderts*, Leipzig 1987 Estellés mit vier Gedichten in Übertragungen von Uwe Grüning vorgestellt. Antoni Pous und ich hatten zwar den Valencianer noch nicht in die von uns übersetzte und herausgegebene Anthologie *Katalanische Lyrik im zwanzigsten Jahrhundert* Mainz 1970: v. Hase & Koehler Verlag, aufgenommen, aber in der von uns zusammengestellten und unter dem Titel *Ich will deutlich sprechen* von der Zeitschrift *Akzente* im August 1974 veröffentlichten einsprachigen Auswahl katalanischer Gegenwartsliteratur ist der Lyriker mit einem Gedicht aus dem im Jahr zuvor in den Edicions 62 in Barcelona erschienenen Zyklus *L'Hotel Paris* vertreten. Da es sich bei der Zeitschrift *Akzente* nicht gerade um eine im literarischen Untergrund erscheinende Publikation handelt, ist die mit Blick auf die zu Beginn der siebziger Jahre in Katalonien einsetzende Estellés-Rezeption vom Ferrando Melià getroffene kategorische Feststellung: «Dennoch wurde man in Deutschland erst in den 90er Jahren auf ihn aufmerksam» (S. 11) nicht ganz haltbar.

die angesichts der Überbetonung des patriotischen Engagements des Autors bisher vernachlässigt wurden» (S. 12), nach wie vor fehle.

Es war gewiß angesichts des die Franco-Ära kennzeichnenden Klimas politischer Repression, in dem die *Horacianes* entstanden, nicht möglich, angesichts eines zahlreiche sprachliche und moralische Tabus brechenden Werks zur literaturwissenschaftlichen Tagesordnung überzugehen, ohne zunächst dezidiert die Bedeutung dieser Lyrik als Literatur des Widerstands zu würdigen. Mit guten Gründen zitiert Ferrando Melià in diesem Zusammenhang Hans-Jörg Neuschäfers *Macht und Ohnmacht der Zensur. Literatur, Theater und Film in Spanien* (1933-1976), Stuttgart 1991, der die Personendoppelungen, Zeitverschiebungen und «Verwechslungen» der Realitätsebene in den Filmen von Carlos Saura als Ablenkungsmanöver und Tabubrecher interpretierte. (S. 33) Estellés hat sich unter Anwendung der von Neuschäfer analysierten Strategien in mehreren seiner Gedichtzyklen lateinischer Autoren bedient. Dabei liefern Werk oder Person des jeweiligen Dichters zumeist «nicht viel mehr als den Anlaß für die Schaffung eines lyrischen Ich, welches in der Regel nur noch schwach an das antike Vorbild angelehnt ist. Statt dessen ersetzt die Lebenswelt von Estellés jene der Römer oder überlappt sich mit ihr, während das lyrische Ich häufig Züge seines Autors annimmt.» (S. 30) Dieses Changieren zwischen verschiedenen Ebenen führt unweigerlich dazu, daß Interpreten, die Lyrik vorrangig als politische Botschaft lesen, fiktionale und reale Ebene nicht auseinander zu halten vermögen. Für Ferrando Melià ist dies die Todsünde aller Todsünden, die er für den angeblich «geringen Reflexionsgrad der valencianischen Literaturwissenschaft» (S. 41) verantwortlich macht, den er hingegen in den Aufsätzen des Briten Dominic Keown zu Estellés beispielhaft umgesetzt findet.

Es sei in diesem Zusammenhang wenigstens daran erinnert, daß Charles Singleton in seinen Dantestudien bereits vor Jahrzehnten darauf hingewiesen hat, daß der Sprecher der ersten Terzine der *Divina Commedia* binär zu deuten sei, als das in seiner Existenz einmalige und unverwechselbare Individuum Dante Alighieri aus Florenz, aber auch als das transzendente Ich, das stellvertretend für die gesamte Menschheit spreche. Dem Kritiker und Leser ist es nicht benommen, einen ihm vorliegenden Text im Vertrauen auf seine Polysemie aus seiner je spezifischen Situation heraus und mit Blick auf die an ihn gestellten Erwartungen zu deuten. Ferrando Melià ist dies zu wenig. Er ist darauf bedacht, seine Ausführungen unter ständiger Bezugnahme auf

literaturwissenschaftliche Werke verschiedener Provenienz von Antonio Gramsci über Wolfgang Iser und Philippe Lejeune bis zu Gérard Genette und Pierre Bourdieu abzusichern, um jenes differenzierte Reflexionsniveau zu erreichen, dessen Fehlen er bei den valencianischen Interpreten des Werks von Estellés bemängelt. Es mag mit der Textsorte Dissertation zusammenhängen, daß die an und für sich durchaus wünschenswerte Absicherung eigener Feststellungen durch literaturwissenschaftliche Autoritäten mitunter zu redundanten Exzessen führt, etwa an jener Stelle, wo er auf das Vorwort Joan Fusters zum ersten Band von Estellés *Obra Completa* zu sprechen kommt und dazu bemerkt: «Nach Genette haben allographe Vorworte die Aufgabe, über den Autor zu informieren, sein Werk zu beweisen und zu empfehlen.» (S. 71) Hier mag der Zwischenruf erlaubt sein: «Was denn sonst?» Die Tatsache war Kritikern auch vor der Publikation von Gérard Genettes *Seuils* (1987) nicht unbekannt.

Im übrigen ist jedoch die Tatsache zu würdigen, daß Ferrando Melià die komplexen Hintergründe des valencianischen Katalanismus, der sich nicht nur brutaler Übergriffe der Zensur gegen ihre bevorzugte Zielscheibe, Joan Fuster, sondern auch verschiedener Kontroversen im eigenen Lager zu erwehren hatte, mit dem Bemühen um größtmögliche Objektivität dargestellt werden. Eine Rezension kann und soll die Lektüre einer so ertragreichen Abhandlung wie der hier vorliegenden nicht ersetzen, denn die Schwerpunkte des umfangreichen zweiten Teils der Monographie vermitteln einen äußerst differenzierten Einblick in die Vielfalt der thematischen Bereiche der *Horacianes*. Sie reicht von der Auseinandersetzung mit der franquistischen Unterdrückung über den von Estellés durchgeführten Bruch mit der von den konservativen Kreisen Valèncias perpetuierten Elitetradition durch Rehabilitation der Volkskultur bis zur literarischen Selbstkritik und zur Todesdarstellung bei Estellés.

Es ist sehr erfreulich, daß bei der 1993 von Sabine Sattel mit ihrer Abhandlung zu Ausiàs March und von Hans-Ingo Radatz mit seiner zweisprachigen Auswahl aus dem Werk des großen spätmittelalterlichen lyrischen Vorfahren von Estellés in die Wege geleiteten Auseinandersetzung mit dem katalanischen Süden durch die Arbeit von Ferran Ferrando Melià ein weiterer Schritt zur Erschließung dieser in

literarischer Hinsicht so bewundernswert reichhaltigen Provinz romanischer Literatur getan worden ist².

Johannes Höfle
(Regensburg)

² Es sei als weitere Informationsquelle über Estellés auf das Estellés-Heft der in Montpellier erscheinenden *Revue d'Études Catalanes* (1999/2) und die Sondernummer hingewiesen, welche die in València erscheinende Wochenzeitschrift *El Temps* (7./13.9.1999) dem Andenken des Dichters aus Anlaß seines 75. Geburtstags gewidmet haben.

Valoriana és el nom que rep aquest recull d'estudis dedicats a l'obra del polifacètic escriptor valencià Enric Valor¹. El volum enceta la col·lecció «Estudis Filològics» i és el resultat d'una selecció de treballs que van ser presentats en el simposi dedicat a aquest autor a la Universitat Jaume I el novembre de 1998. La publicació d'aquest aplec s'ha fet coincidir amb la investidura d'Enric Valor com a doctor *honoris causa* per l'esmentada universitat i és per això que encapçalen el llibre els discursos pronunciats en aquest acte: la *Laudatio* a càrrec del Dr Vicent Salvador, també editor d'aquest llibre, i la *Lectio* de l'autor mateix.

El recull, tal com se'ns adverteix en la presentació, està dominat per l'heterogeneïtat, i no podria ser d'altra manera: d'una banda, la tasca duta a terme per Valor al llarg de la seva dilatada carrera és molt heterogènia i abarca un ventall amplíssim de camps dins el món de la cultura; d'altra banda, i com a conseqüència d'això, els estudiosos que s'han ocupat de l'autor valencià procedeixen de disciplines diverses del coneixement i analitzen els diferents aspectes d'aquesta obra des de punts de vista diferents. Ens trobem amb autors que s'han especialitzat en l'obra de l'autor de Castalla, al costat d'altres que s'hi han dedicat més circumstancialment. Tots plegats, però, professen una profunda admiració cap a un home que ha dedicat la seva vida a l'estudi, al treball i a la dignificació de la llengua, en uns moments i en un lloc en què no era fàcil fer-ho. I Valor en rep ara el reconeixement.

El volum presenta sis seccions, que són les àrees a què Valor ha dedicat la seva atenció, cadascuna d'elles encapçalada per un estudi encarregat a algun especialista en la matèria. Els apartats són: la llengua normativa; el lèxic; els parlars valencians; la cultura popular; l'ensenyament de la llengua i la literatura, i la creació literària.

Quant a la llengua normativa, tant Mila Segarra com Joan M. Monferrer destaquen la incansable tenacitat del filòleg valencià i remarquen les dificultats amb què ha topat la tasca de normalització lingüística al País Valencià d'ençà que s'inicià el procés de recuperació de la llengua catalana.

Malgrat això, i partint d'un gran respecte cap a l'obra de Valor, Mila Segarra fa un repàs crític de les seves actituds i propostes pel que fa a l'elaboració d'aquest model normatiu per a la varietat valenciana. La lingüista, per tal de mostrar-nos les característiques d'aquest model, centra el seu treball en l'anàlisi de la morfologia proposada per Valor, i especialment de la morfologia verbal, en els diferents tractats que el filòleg dedica a aquest tema. Segarra assenyala la qüestionabilitat d'algunes de les seves propostes i les contrasta amb les d'altres lingüistes valencians contemporanis.

L'obra de Valor, apunta Segarra, sofreix una evolució des de postures més properes al respecte per les formes vives del valencià cap a solucions més ortodoxes i acostades al model fabrià, però inexistents moltes vegades en la llengua parlada a València. Valor, en qualsevol cas, sempre demostra una gran fidelitat als postulats de Fabra i és un dels lingüistes valencians més partidaris d'un model unitari de la llengua catalana i un dels que més esforços dedica a intentar casar aquest model amb el d'una varietat que presenta en molts casos formes molt allunyades. Aquest és un dels punts que més qüestiona Mila Segarra: les propostes de Valor arriben a excloure formes que en valencià són les úniques que tenen una existència real i en canvi a proposar-ne d'altres que o bé no s'usen o bé existeixen només en la literatura dels clàssics, i de vegades en algun parlar rural.

Encapçala l'apartat dedicat al lèxic un estudi de Joaquim Rafel sobre el vocabulari emprat per l'escriptor valencià, elaborat a partir de l'aplicació d'un instrument de treball nou i que es manifesta de gran utilitat: es tracta del *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana*. Amb aquesta eina és possible determinar la quantitat de lemes utilitzats en l'obra d'un autor i els derivats que s'hi associen; la detecció de dialectalismes que no apareixen en els diccionaris normatius, dialectalismes que l'autor comparteix amb altres autors i dialectalismes que només fa servir ell, o bé els usos particulars d'alguns mots, així com els contextos en què apareixen usats. Completa el treball un apèndix on es recullen els mots característics de Valor, acompanyats d'exemples de l'ús que en fa a la seva obra.

La resta de treballs d'aquesta secció coincideixen a destacar la gran tasca de recuperació de lèxic genuïnament valencià, de fraseologismes o bé de marcadors textuals duta a terme per l'autor, especialment en la seva obra de creació. Joan Peraire remarca la importància d'aquest fet en una llengua com el català, especialment a València, on l'ús d'aquests elements es veu distorsionat per la influència del castellà.

¹ A punt de tancar la redacció d'aquesta revista hem de lamentar la desaparició d'Enric Valor, esdevinguda el propassat 13 de gener de 2000.

En relació a l'apartat dedicat als parlars valencians, Jordi Colomina destaca l'equilibri que Valor ha aconseguit en la seva obra narrativa, especialment, entre una tendència unitarista en l'ús de la llengua i la introducció de particularitats del valencià. L'atenció a la personalitat del valencià es dona a tots els nivells, des de la introducció de variants fonètiques en alguns mots, passant per l'ús de sufixos característics dels dialectes meridionals, fins a la incorporació d'un cabal lèxic i fraseològic desbordant, propi d'aquesta varietat. Tot plegat, però, sempre filtrat pel desig, esdevingut criteri, de fer-se entenedor a tothom.

Aquest model de llengua, assenyala Heike van Lawick, pot ser considerat una mena de *koiné* de totes les variants valencianes, del valencià viu, i Valor, per les seves característiques personals i biogràfiques, la persona idònia per crear-lo.

Una especialista en la literatura popular, i en l'obra de Valor, Gemma Lluch, obre la secció dedicada a la cultura popular i ho fa destacant la gran importància de la tasca realitzada per l'autor en recollir les rondalles de les terres valencianes, destinades altrament a l'oblit.

Els resultats no deixen de ser una prova, al seu torn, de l'extraordinària riquesa que representa per a qualsevol cultura el llegat de la cultura popular i posen de manifest les abundants coincidències entre els llegats de totes les tradicions europees. En aquest sentit, el treball de Valor és equiparable al d'altres grans folkloristes europeus i cal reivindicar aquesta faceta del seu quefer i insistir en la importància que la literatura popular té en la formació cultural de l'individu i, per tant, de la col·lectivitat.

En el seu treball, Rosa Comas, fa una observació relativa a l'Enric Valor folklorista, que és compartida per altres articulistes i que apareix en boca de l'autor mateix en la cloenda d'aquesta obra. La tasca de compilació de llegendes i rondalles populars serveix a l'escriptor valencià per reelaborar aquest material d'una forma molt lliure i amb una intenció totalment literària. Comas puntualitza: «Jo no definiria Valor com un rondallista, però tampoc com un rondallaire: les seves versions, [...], responen al més essencial plaer per l'escriptura, són farciments en què els recursos purament literaris vessen pels cantons de les frases i els paràgrafs.»

Els autors dels treballs dedicats a l'ensenyament de la llengua i la literatura, encapçalats pel de Rosa Serrano, destaquen l'enorme vàlua de l'obra valoriana, en particular de l'obra rondallística, com a material per ser emprat en l'educació d'infants i joves. La rondalla, en el nostre temps, és un gènere a mig camí entre l'oralitat i l'escriptura que, adequada a cada nivell i a l'edat dels alumnes, pot ser una eina de primer ordre en la seva

formació lingüística, expressiva i literària. Les rondalles de Valor, ben adaptades a les necessitats de l'auditori, són una font immillorable de descoberta de les possibilitats lèxiques que ofereix l'idioma i de coneixement del propi país.

Pel que fa al darrer apartat, la creació literària, Vicent Escrivà, profund coneixedor de la novel·la de Valor, ens en descriu les característiques essencials, la descriu com a novel·la hereva de la gran tradició vuitcentista del romanticisme i del realisme, i ens en comenta els principals temes i recursos compositius, aquests darrers de gran complexitat i on es fa palesa la recerca constant per part de l'autor de l'equilibri entre fons i forma; planificació i dosificació. La ficció valoriana se situa en els diferents espais geogràfics que componen el País Valencià i és un intent de fixació dels canvis i transformacions que s'hi produeixen al llarg d'aquest segle.

Joaquim Espinós assenyala els trets procedents de la rondalla que hi ha presents en les novel·les de Valor i mostra com l'obra novel·lística de l'autor evoluciona cap a un deslliurament progressiu d'aquest llegat i cap a un tipus de novel·la més clarament realista (on l'element fantàstic hi és realment xocant.)

A tall de cloenda, Brauli Montoya fa un repàs global de la vida i de les múltiples facetes de l'obra de l'escriptor valencià i, enmig dels seus mots, cedeix la paraula al mateix Valor, recollida en diverses entrevistes dels darrers anys, perquè sigui ell el que faci un balanç de les coses que ha fet, ha pogut o ha hagut de fer, del per què o del per què no.

És molt significatiu, per acabar, el testimoni de l'escriptor Josep Lozano a la *Valoriana*. Lozano, que se sent poc vinculat a l'obra i a la influència literària de Valor, mostra fins a quin punt les circumstàncies històriques poden condicionar la naturalesa, l'evolució i l'obra d'un autor i naturalment el paper que aquest pot jugar en el si de la seva comunitat. El cas de Valor és paradigmàtic. L'obra de Valor, duta a terme majoritàriament sota la dictadura franquista, va ser associada amb l'arribada de la llibertat a temps i estètiques passades: els autors més joves buscaven nous referents; l'únic Valor que es coneixia era el Valor gramàtic, i en segon terme el Valor rondallista. Amb el temps la figura de l'escriptor valencià és recuperada i se la va reconeixent en les seves múltiples dimensions. I la *Valoriana* és una bona contribució a aquesta redescoberta.

Jordi Jané i Lligé
(Tübingen)

Untersuchungen zu Werk und Rezeption des katalanischen Dramatikers

Àngel Guimerà,

Frankfurt am Main: Peter Lang 1999,

ISBN 3-631-34583-6, 210 S.

Mit Petra Neumanns Dissertation liegt zur Dramatik Àngel Guimeràs, Gallionsfigur der katalanischen *Renaixença*, erstmals eine Monographie in deutscher Sprache vor. Das ist vor allem deshalb eine gute Nachricht, weil Guimeràs Texte hierzulande, dem wachsenden Interesse an katalanischer Literatur zum Trotz, noch immer fast unbekannt, geschweige denn übersetzt sind.

Am Anfang der Arbeit steht eine sehr knappe Auflistung bisheriger Veröffentlichungen zu Guimerà, die, abgesehen von kurzen Verweisen auf Fastenraths *Catalanische Troubadoure der Gegenwart* (1890), auf die drei Guimerà-Einträge in Kindlers *Neuem Literaturlexikon* und auf die *Zeitschrift für Katalanistik*, ausschließlich katalanische Publikationen berücksichtigt. Danach führen eine «biographische Skizze» und zwei Unterkapitel über die *Renaixença* sowie über «Modernismus und Noucentismus» in der katalanischen Literatur zur Beschäftigung mit Guimeràs Dramatik hin. Im folgenden Kapitel, «Das Theaterschaffen Guimeràs im Überblick», wird im wesentlichen die Einteilung dieses Schaffens in vier Phasen referiert, die Xavier Fàbregas bereits 1971 in seinem Buch *Àngel Guimerà, les dimensions d'un mite* vornahm. Im Anschluß handelt Neumann «Aufführungsgeschichte und Rezeption ausgewählter Stücke» ab, anhand von *Mar i Cel*, *En Pòlvora*, *Maria Rosa*, *La festa del blat* und *Terra baixa*. Stoff für das längste Kapitel bieten schließlich «Beispiele intermedialer Umsetzungen des Stücks *Terra baixa*», nämlich die Oper *Tiefeland* von Eugen d'Albert und Rudolph Lothar sowie Leni Riefenstahls gleichnamiger Film, während die Oper *La Catalane* von Le Borne/Ferrier/Tiercelin und die zahlreichen weiteren Verfilmungen von *Terra baixa* nur beiläufig Erwähnung finden.

Die Überblickskapitel über Guimeràs Biographie und seine Zeit fassen durchweg die Ergebnisse aus sehr wenigen und schon lange vorliegenden Abhandlungen zusammen, ohne sie um neue Aspekte zu ergänzen. So speist sich z.B. der Abschnitt «Das zeitgenössische katalanische Theater» (S. 48-57) fast ausschließlich aus Albert Bensoussans Pariser Dissertation *José Yxart (1852-1895): Théâtre et critique a Barcelone* von 1978. Den sehr knappen und oft verkürzenden Referaten dieser Einführungskapitel (sehr kursorisch z.B. bezüglich des Widerstreits zwischen konservativer *Renaixença* und fortschrittli-

chem *Xaronisme*, S. 36f.) steht immer wieder ein unerwartetes Verweilen bei Details entgegen, deren Relevanz für die Argumentation der Arbeit unklar bleibt, etwa wenn Neumann einen langen Absatz über mehrere angebliche, aber bis heute nicht nachweisbare Anwärterchaften Guimeràs auf den Literaturnobelpreis mit den Worten beschließt: «Welche der Versionen auch immer die richtige sein mag, fest steht, daß Guimerà nie der Nobelpreis verliehen wurde.» (S. 25)

Der Überblick über Guimeràs «Theaterschaffen» beschränkt sich weitgehend auf kurze, schlaglichthafte Inhaltsangaben der Dramen, und im letzten Teil des Kapitels wird unter dem Titel «Konstanten» zunächst die Durchgängigkeit des Stadt/Land- bzw. Tal/Berg-Gegensatzes in Guimeràs Stücken sehr schematisch nachgezeichnet (S. 75-87). Zum Thema «Konstanten in der Figurenzeichnung und Figurenkonstellation» schlägt Neumann dann Kategorisierungen wie die des Außenseiters und die des «Schützling-Beschützer-Paars» vor (S. 87), die für eine eingehendere Beschäftigung mit Guimeràs dramatischer Welt vielversprechend scheinen. Die folgenden Kommentare bleiben aber der Handlungsebene der Stücke verhaftet (z.B. S. 95: «Es verwundert nicht, daß Daniela es vorzog, einen Neuanfang in Frankreich zu versuchen, anstatt sich in einer Familie, die nicht ihre eigene ist, für ihre 'rauxes de boja', die mit Sicherheit nicht ihrem schlechten Charakter entspringen, maßregeln zu lassen»). Auch ein kurzer Bezug zu dem von Fàbregas in die Guimerà-Forschung eingebrachten Begriff «complex de mestissatge» (S. 92) bleibt, bis auf einen Hinweis auf Guimeràs eigene uneheliche Abkunft, folgenlos.

Das Kapitel «Aufführungsgeschichte und Rezeption ausgewählter Stücke» listet, ohne daß ein Anspruch auf Vollständigkeit erhoben werden könnte, Inszenierungen dieser «ausgewählten Stücke» auf und ist gelegentlich mit Zitaten von Theaterkritikern angereichert. Weitergehende Fragen, etwa nach der Aktualität der Stücke oder der Rolle von Guimerà-Aufführungen für ein heutiges katalanisches Selbstverständnis, werden kaum gestellt. Weshalb z.B. die Tragödie *Mar i Cel* mit ihrem Appell für ein friedliches Miteinander von Muslimen und Christen von Joan Lluís Bozzo zunächst 1976 als katalanistische Stellungnahme zur gerade überstandenen Diktatur inszeniert wurde und dann 1988 als ganz unpolitisches Musikspektakel mit seiner Truppe Dagoll-Dagom, wird nicht diskutiert, obwohl Neumann beide Aufführungen erwähnt.

Das abschließende Kapitel zu *Terra baixa* kontrastiert Guimeràs Dramentext mit Lothars Libretto und Riefenstahls Filmdrehbuch. Kleine Exkurse zur Musik der Oper und zur Bildersprache des Films finden ebenfalls Platz, die

Annäherung an Texte und Textebenen ist allerdings auch hier mehr deskriptiv als analytisch.

Bei der Besprechung einiger neuerer Inszenierungen der Oper *Tiefland* nimmt Neumann, zum einzigen Mal in ihrer Arbeit, explizit Bezug auf einen literaturtheoretischen Diskurs, als sie kritisiert, Tendenzen zur Aktualisierung in *Tiefland*-Aufführungen seien «vom literarischen, die Werkidee berücksichtigenden und respektierenden Standpunkt aus oft unzulässig [...]» (S. 160). Lobend erwähnt sie dagegen «werkgetreue Aufführungen, die dem naturalistischen Szenarium und der ursprünglichen Charaktergestaltung treu blieben» (S. 161). Ein Hinweis auf die Kontroverse in der seit langem geführten Diskussion um den Begriff «Werktreue» als Hintergrund zu dieser konservativen Position bleibt aus.

Biographische Daten zu Leni Riefenstahl leiten die Beschäftigung mit ihrem *Tiefland*-Film ein. Bei den dafür herangezogenen Quellen handelt es sich fast ausschließlich um die umstrittenen, selbstapologetischen *Memoiren* Riefenstahls und einzelne Interviews mit der Regisseurin. Der Frage nach der Verlässlichkeit ihrer Selbstaussagen, vor allem was ihre Zusammenarbeit mit Hitler angeht, wird nicht nachgegangen, auch nicht im Abschnitt «Die Genese des Films» (S. 170-175). Erst an dessen Schluß erhebt sich eine kritische Stimme:

Ohne Guimerà faschistisches Gedankengut unterstellen zu wollen, steht fest, daß sich die Thematik [von *Terra baixa*], wenngleich nicht 'kriegsrelevant', für eine Ausrichtung im Sinne der NS-Ideologie und auch -ikonographie eignet. [...] es ist nicht abzustreiten, daß Guimeràs harmlose Naturapotheose der 'ruralen Romantik' der Blut-und-Boden-Ideologie entgegenkommt. (S. 174f.)

Ein genauerer Bezug zu den problematischen Seiten von Guimeràs Katalanismus, der bei aller ruralen Harmlosigkeit auch Phantasien von «purificar una raça» enthalten konnte, wie Neumann selbst zuvor zitiert hat (S. 38), wird jedoch nicht hergestellt.

Die Autorin erwähnt Interpretationsansätze, die an dem katalanistischen Säulenheiligen Guimerà rütteln könnten, stets nur flüchtig und verfolgt sie dann nicht weiter, so daß sie als anekdotische Fremdkörper im Text der Arbeit verbleiben – z.B. Dalís Päderastievorwurf gegen Guimerà (S. 19); gelohnt hätte sich eine nähere Beschäftigung mit Josep M. Benet i Jornets Thesen über sadomasochistische Neigungen einiger Dramenfiguren Guimeràs (S. 14).

Neben der oft dünnen Auswahl herangezogener Quellen fallen bei der Lektüre dieser Dissertation immer wieder Nachlässigkeiten ins Auge, wie etwa, daß Freuds Begriff des «Familienromans» auf Guimeràs Biographie angewandt, aber lediglich aus dem Nachschlagewerk *Das Vokabular der Psychoanalyse* von Laplanche und Pontalis (1972) belegt wird (S. 16). Auch vermeidbare sachliche Fehler häufen sich: So besteht Neumann, nachdem sie einen ganzen Absatz der Feststellung gewidmet hat, daß Guimerà 1845 geboren wurde, darauf, daß er bei der Uraufführung seines ersten Dramas 1879 «bereits 44 Jahre alt war» (S. 23). Mehrmals verwendet sie, offensichtlich unter dem Einfluß katalanischer Semantik, das Wort «Dramaturg» anstelle von Dramatiker (z.B. S. 12; S. 67). Die Theaterwissenschaftlerin und Autorin Maria-Josep Ragué-Arias wird zum Mann erklärt (S. 113), und in ihrer Bibliographie verwechselt Neumann den Kritiker Jaume Brossa mit dem Künstler Joan Brossa (S. 194).

Es ist traurig, das in dieser Deutlichkeit sagen zu müssen, aber die Chance, den Dramatiker Àngel Guimerà (und mit ihm die Literatur der *Renaixença*) einer deutschsprachigen Öffentlichkeit näherzubringen oder zu einer neuen Diskussion seines Schaffens in einem internationalen Kontext beizutragen, ist in Petra Neumanns Arbeit weitgehend vertan.

Michael Ebmeyer
(Tübingen)

**Lehrveranstaltungen katalanischer Thematik
an den Hochschulen des deutschen Sprachbereichs
im Sommersemester 1999
und im Wintersemester 1999/2000**

Die folgende Aufstellung verzeichnet katalanistische Lehrveranstaltungen an Hochschulen des deutschen Sprachbereichs im Sommersemester 1999 und im Wintersemester 1999/2000. Aufgeführt werden die aus den Vorlesungsverzeichnissen zu entnehmenden Angaben zu den Veranstaltungen des Bereichs Romanistik (Katalanistik).¹ Die Auflistung bemüht sich um Vollständigkeit.² Die katalanistisch tätigen Hochschullehrer und Lektoren werden gebeten, Änderungen der in den Verzeichnissen abgedruckten Angaben durch die Vorlesungspraxis (zusätzliche, ausgefallene, im Titel geänderte Veranstaltungen) der Redaktion mitzuteilen. Gleiches gilt für in der folgenden Aufstellung lückenhaft dokumentierte Angaben.

Bundesrepublik Deutschland

Augsburg
Universität / Sprachenzentrum
SS 1999:

- Einführung in die katalanische Sprachwissenschaft: Günther Haensch
- Einführung in die katalanische Sprache II: Mercè Colomer i Barba

WS 1999/2000:

- Einführung in die katalanische Sprache I: Mercè Colomer i Barba

¹ Es können auch katalanistische Themen aus den Bereichen der Kunstgeschichte, Geschichte, Geographie, Politologie, Rechtswissenschaft u.a. angeführt werden, sofern die Redaktion diesbezügliche Vorlesungsverzeichniskopien erhält.

² Ein Dank an alle, die durch rechtzeitige Einsendung von Fotokopien aus den jeweiligen Vorlesungsverzeichnissen diese Aufstellung erleichtert und ermöglicht haben.

Bamberg
Otto-Friedrich-Universität / Romanische Sprach- und Literaturwissenschaft

SS 1999:

- Katalanisch II: Maria Vicenta Revert i Gandia
- Katalanisch IV: Maria Vicenta Revert i Gandia
- Moderne katalanische Literaturwissenschaft: Die Romane von Vicenç Villatoro: Christine Meißner

WS 1999/2000:

- Katalanisch I: Christine Meißner

Berlin

Freie Universität / Institut für Romanische Philologie

SS 1999:

- Katalanisch II: Anna Borrull

WS 1999/2000:

- Colloquium für Examenskandidaten: Sebastian Neumeister

Humboldt-Universität / Institut für Romanistik

SS 1999:

- Katalanisch I: Josep Tèrmens
- Katalanisch II: Josep Tèrmens
- Katalanisch für Fortgeschrittene: Josep Tèrmens
- La novel·la policíaca en la literatura castellana i catalana: Joan Ramon Resina

WS 1999/2000:

- Katalanisch I: Josep Tèrmens
- Katalanisch II: Josep Tèrmens
- Sprachen und Dialekte diesseits und jenseits der Pyrenäen: Werner Thielemann
- Nación, identidad y lenguaje: Una introducción en las literaturas hispánicas: Josep Tèrmens

Bielefeld

Universität Bielefeld / Fakultät für Linguistik und Literaturwissenschaft
SS 1999:

- Català Ib: Miquel Cortada
- Català IIb: Miquel Cortada

WS 1999/2000:

- Català Ia: Miquel Cortada
- Català IIa: Miquel Cortada
- El Modernisme: Antoni Gaudí: Miquel Cortada

Bochum

Ruhr-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Elementarkurs Katalanisch: Wolfgang Schlör
- Katalanisch III: Pilar Arnau i Segarra
- Katalanische Literatur der Nachkriegszeit: Mario Horst Alsen
- Einführung in das katalanische Semantik: Mario Horst Alsen
- Synchrone und diachrone Linguistik: Spanisch und Katalanisch im Vergleich: Franz Lebsanft
- Barcelona literarisch: Pilar Arnau i Segarra

WS 1999/2000:

- Aufbaukurs Katalanisch: Wolfgang Schlör
- Katalanisch als 2. Romanische Sprache: Pilar Arnau i Segarra
- Einführung in das Katalanische: Wolfgang Schlör
- Katalanische Literatur im 19. Jahrhundert: Mario Horst Alsen
- Streitpunkte des katalanischen Syntax: Distribution der Präpositionen «per» und «per a»: Mario Horst Alsen

Bonn

Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Katalanisch für Anfänger: Mariona Masgrau Juanola
- Katalanisch für Fortgeschrittene: Mariona Masgrau Juanola

WS 1999/2000:

- Katalanisch für Anfänger: Mariona Masgrau Juanola
- Katalanisch für Fortgeschrittene: Mariona Masgrau Juanola

Braunschweig

Technische Universität Carolo-Wilhelmina / Romanisches Seminar und Sprachenzentrum

SS 1999:

- Katalanisch 100: Mireia Ortigosa
- Katalanisch 400: Mireia Ortigosa
- Sprachpolitik in der Romania (Frankreich, Italien, Spanien): Karl-Ludwig Müller

WS 1999/2000:

- Katalanisch 100: Sònia López Alonso
- Katalanisch 500: Sònia López Alonso

Bremen

Universität / FB 10 Sprach- und Kulturwissenschaften (Romanistik)

SS 1999:

- Katalanisch I/II: Pilar Arnau i Segarra
- Katalanisch III: Pilar Arnau i Segarra
- Katalanisch IV: Lectures comentades: Pilar Arnau i Segarra
- Die Metapher aus textlinguistischer Perspektive: Katalanische und spanische Texte: Josep M. Navarro
- Iberische Romane der Gegenwart: Romane von Rosa Montero, José Saramago und Miquel Àngel Riera: Axel Schönberger

WS 1999/2000:

- Katalanisch I/II: Pilar Arnau i Segarra
- Katalanisch III: Pilar Arnau i Segarra
- La immigració a Barcelona a la literatura catalana contemporània: Pilar Arnau i Segarra
- Iberische Romane der Gegenwart (II): Romane von Juan Marsé, Lúcia Jorge und Maria de la Pau Janer: Axel Schönberger
- Aktuelle Probleme und Tendenzen der spanischen, portugiesischen und katalanischen Sprachwissenschaft: Axel Schönberger

Erlangen-Nürnberg

Friedrich-Alexander-Universität / Institut für Romanistik und Sprachenzentrum

SS 1999:

- Einführung ins Katalanische: Kurt Süß

WS 1999/2000:

- Einführung ins Katalanische: F. Balletta

Frankfurt am Main

Johann Wolfgang Goethe-Universität / Institut für Romanische Sprachen und Literaturen

SS 1999:

- Katalanisch II: Iolanda Plans i Llopart
- Lectura de textos i exercicis gramaticals: Iolanda Plans i Llopart
- Pràctiques d'expressió escrita: Iolanda Plans i Llopart
- Curs de lèxic i gramàtica: Iolanda Plans i Llopart
- Traducció català-alemany: Ricard Wilshusen
- La novel·la policíaca catalana: Tilbert Dídac Stegmann
- EuroComRom: Didaktik der Textprogression beim Erwerb romanischer Lesekompetenzen: Tilbert Dídac Stegmann
- Phonetik und Phonologie der romanischen Sprachen: Patrick Hilt

WS 1999/2000:

- Katalanisch: Stufe I: Iolanda Plans i Llopart
- Katalanisch: Stufe III: Iolanda Plans i Llopart
- Curs de lectura: Iolanda Plans i Llopart
- Traducció (català i alemany): Ricard Wilshusen
- Els últims parlaments públics de Jordi Pujol: Propostes de relectura de la constitució: Tilbert Dídac Stegmann
- EuroComRom: Simultanerwerb rezeptiver (Lese-)Kompetenz in 6 romanischen Sprachen: Tilbert Dídac Stegmann

Freiburg im Breisgau

Albert-Ludwigs-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Grundkurs Katalanisch: Eva Centellas i Oller
- Aufbaukurs Katalanisch: Eva Centellas i Oller
- Katalanisch Konversation: Eva Centellas i Oller
- «Barcelona: eine verzaubernde Stadt»: Eva Centellas i Oller
- Relevanz in den romanischen Sprachen: Claus Dieter Pusch

WS 1999/2000:

- Grundkurs Katalanisch: Eva Centellas i Oller
- Aufbaukurs Katalanisch: Eva Centellas i Oller
- Katalanisch Konversation: Eva Centellas i Oller
- Literaturbeispiele und ihre Verfilmungen: Eva Centellas i Oller
- Realitats valencianes: Geschichte und Gegenwart des País Valencià: Claus Dieter Pusch

- Einführung in die spanische, katalanische und portugiesische Sprachwissenschaft: Monika Kirchmeier

Halle-Wittenberg

Martin-Luther-Universität

SS 1999:

- Sprachkurs Katalanisch: Carme Pomar i Busqueta
- Epochen der katalanischen Literatur im Überblick: Carme Pomar i Busqueta

WS 1999/2000:

- Sprachkurs Katalanisch: Carme Pomar i Busqueta
- Die katalanische Literatur der Nachkriegszeit: Carme Pomar i Busqueta

Hamburg

Universität / Ibero-Amerikanisches Forschungsinstitut

SS 1999:

- Katalanisch Intensiv I: Assumpta Terés
- Katalanisch Intensiv II: Assumpta Terés
- Lectura i Conversa: Assumpta Terés
- Teatre català del segle XX: Assumpta Terés
- Mehrsprachigkeit und Sprachpolitik: Josep Maria Bertran
- Südwesteuropa im 12. Jahrhundert: Languedoc und Katalonien: Jan Rüdiger
- Teoria de l'Optimitat: temes espanyols i catalans: Conxita Lleó

WS 1999/2000:

- Katalanisch Intensiv I: Josep Maria Bertran
- Katalanisch Intensiv II: Josep Maria Bertran
- Lectura i Conversa: Josep Maria Bertran
- Adquisició de la Fonologia d'L1 i L2: Aspectes Prosòdics: Conxita Lleó
- Grundzüge der Generativen Phonologie: Conxita Lleó
- Col·loqui per a candidats a examen: Conxita Lleó
- Art i Cultura als Països Catalans: Josep Maria Bertran

Heidelberg

Ruprecht-Karls-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Katalanisch I: Víctor Sevillano i Canicio
- Katalanisch II: Artur Quintana i Font
- La llengua catalana a França: Artur Quintana i Font
- Vergleichende Lexikographie der romanischen Sprachen der Iberischen Halbinsel: Helmut-Peter Schwake
- Geografia lingüística: Artur Quintana i Font
- Sprachnormdiskussion auf der Iberischen Halbinsel: Rolf Kailuweit
- Cataluña y las Comunidades autónomas frente a España: historia y actualidad: Víctor Sevillano i Canicio

WS 1999/2000:

- Katalanisch I: Víctor Sevillano i Canicio
- Katalanisch II: Artur Quintana i Font
- Curs de perfeccionament en llengua catalana per a avançats: Víctor Sevillano i Canicio
- La novel·la baleàrica de postguerra: Artur Quintana i Font
- La novela (española y catalana), su contexto histórico y su adaptación cinematográfica (República, Guerra Civil y primeros años del Franquismo): Víctor Sevillano i Canicio

Köln

Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Katalanisch für Anfänger: Mariona Masgrau Juanola
- Oberkurs Katalanisch: Mariona Masgrau Juanola
- Übersetzungskurs deutsch-katalanisch: Mariona Masgrau Juanola
- Curs de conversa: Mariona Masgrau Juanola

WS 1999/2000:

- Katalanisch für Anfänger: Mariona Masgrau Juanola
- Katalanisch für Fortgeschrittene: Mariona Masgrau Juanola
- Curs de traducció alemany-català: Mariona Masgrau Juanola
- Curs de conversa: Mariona Masgrau Juanola

Konstanz

Universität / Sprachlehrinstitut

SS 1999:

- Katalanisch II: Anton-Simó Massó i Alegret

WS 1999/2000:

- Katalanisch I: Anton-Simó Massó i Alegret

Mainz

Johannes-Gutenberg-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Cultura catalana a l'Internet: Wolf Lustig

WS 1999/2000:

- Keine katalanistischen Lehrveranstaltungen

Mannheim

Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

- Katalanisch I (Anfänger): Víctor Sevillano i Canicio
- Curs de perfeccionament per a avançats: Víctor Sevillano i Canicio

WS 1999/2000:

- Katalanisch I (Anfänger): Víctor Sevillano i Canicio
- Katalanisch II: Víctor Sevillano i Canicio
- La novela española y catalana de la República, Guerra civil y Postguerra: su contexto histórico y su adaptación cinematográfica: Víctor Sevillano i Canicio

München

Ludwigs-Maximilians-Universität / Institut für Romanische Philologie

SS 1999:

- Katalanisch I: Xavier González-Vilaltella
- Katalanisch II: Xavier González-Vilaltella
- La novela «Tirant lo Blanc»: Xavier González-Vilaltella

WS 1999/2000:

- Katalanisch I: Xavier González-Vilaltella
- Katalanisch II: Xavier González-Vilaltella
- La prosa de Perucho: Xavier González-Vilaltella

Münster

Westfälische Wilhelms-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

— Katalanisch II: Joan Zamora

WS 1999/2000:

— Regionalsprachen in Spanien (unter besonderer Berücksichtigung des katalanischen): Ulrich Hoinkes

— Barcelona literarisch: Pilar Arnau i Segarra

Rostock

Universität / Institut für Romanistik

SS 1999:

— Lenguas «minoritarias» en España: Jürgen Schmidt-Radefeldt / José Carlos Andrés Maté

— Einführung in die katalanische Sprache: José Carlos Andrés Maté

WS 1999/2000:

— Katalanisch: Núria Sorribes i Salazar

Saarbrücken

Universität des Saarlandes / Neuere Sprach- und Literaturwissenschaften / Romanistik

SS 1999:

— Katalanisch für Anfänger: Víctor Sevillano i Canicio

— Katalanisch für Fortgeschrittene: Víctor Sevillano i Canicio

— La España del siglo XX: del centralismo a la España autonómica: Juan Pedro Rojas-Pichardo / Víctor Sevillano i Canicio

WS 1999/2000:

— Katalanisch für Anfänger: Víctor Sevillano i Canicio

— Katalanisch für Fortgeschrittene: Víctor Sevillano i Canicio

— La novela histórica (española y catalana) y su adaptación cinematográfica: República, Guerra Civil y Postguerra: Víctor Sevillano i Canicio

Siegen

Universität / Gesamthochschule / FB Sprach- und Literaturwissenschaften

SS 1999:

— Katalanisch für Anfänger: Josep Maria Taberner i Prat

— Katalanisch für Fortgeschrittene: Josep Maria Taberner i Prat

WS 1999/2000:

— Katalanisch für Anfänger: Josep Maria Taberner i Prat

— Katalanisch für Fortgeschrittene: Josep Maria Taberner i Prat

Stuttgart

Universität / Sprachenzentrum

SS 1999:

— Keine katalanistischen Lehrveranstaltungen

WS 1999/2000:

— Anfängerkurs: Jordi Jané i Lligé

Trier

Universität / Fachbereich II / Romanistik

SS 1999:

— Katalanische Sprache in Geschichte und Gegenwart: Norbert Weinhold

WS 1999/2000:

— Katalanische Sprache in Geschichte und Gegenwart: Norbert Weinhold

Tübingen

Eberhard-Karls-Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

— Katalanisch Anfängerkurs: Rosina Nogales

— Katalanisch Mittelkurs: Rosina Nogales

— Katalanisch Fortgeschrittene - Oberkurs: Rosina Nogales

— Entstehung und Geschichte der romanischen Sprachen VI. Grundzüge der internen Sprachgeschichte: Peter Koch

— Junktions (am Beispiel galloromanischer und iberoromanischer Sprachen): Johannes Kabatek

WS 1999/2000:

— Katalanisch Anfängerkurs: Jordi Jané i Lligé

— Katalanisch Oberkurs: Jordi Jané i Lligé

— Katalanisch Fortgeschrittene: Jordi Jané i Lligé

— Einführung in die romanische Sprachwissenschaft: Eugenio Coseriu

— Textsortengeschichte der frühen Romania: Barbara Job

Österreich

Graz

Karl-Franzens-Universität / Institut für Romanistik

SS 1999 - WS 1999/2000:

— Keine katalanistischen Lehrveranstaltungen

Salzburg

Universität / Institut für Romanistik

SS 1999:

— Katalanisch II: Einführung in Literatur und Kulturgeschichte: Kristin A. Müller

WS 1999/2000:

— Katalanisch I: Einführung in die Sprache: Kristin A. Müller

Wien

Universität / Institut für Romanistik

SS 1999:

— Katalanisch für Anfänger: Carles Batlle i Enrich

— Katalanisch 1: Grammatik, Wortschatz, Kommentar, Übersetzung: Carles Batlle i Enrich

— Linguistische und soziolinguistische Probleme der Verschriftung romanischer Sprachen (insbesondere des Französischen, Kastilischen, Okzitanischen, Katalanischen): Georg Kremnitz

— Zur Herausbildung und Entwicklung der Graphien der iberoromanischen Sprachen: Georg Kremnitz

— Arbeitsgemeinschaft romanische Sprachwissenschaft: Georg Kremnitz

— Arbeitskreis Literaturwissenschaft: Fritz Peter Kirsch

WS 1999/2000:

— Katalanisch für Anfänger: Carles Batlle i Enrich

— Katalanisch 1: Grammatik, Wortschatz, Kommentar, Übersetzung: Carles Batlle i Enrich

— Arbeitsgemeinschaft romanische Sprachwissenschaft: Georg Kremnitz

— Arbeitskreis Literaturwissenschaft: Fritz Peter Kirsch

— Die iberoromanischen Sprachen im Siglo de Oro: Geschichte und Sprachsoziologie: Georg Kremnitz

— «Dekadenzen» und «Renaissancen». Zu den Literaturen von Sprachminderheiten: Fritz Peter Kirsch

Deutschsprachige Schweiz

Basel

Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

— Einführung ins Katalanische: Gret Schib Torra

WS 1999/2000:

— Keine katalanistischen Lehrveranstaltungen

Zürich

Universität / Romanisches Seminar

SS 1999:

— Einführung ins Neukatalanische II: Anton-Simó Massó i Alegret

— Curs superior de català: textos de Pere Calders: Anton-Simó Massó i Alegret

WS 1999/2000:

— Einführung ins Neukatalanische I: Anton-Simó Massó i Alegret

— Curs superior de català: Lectura: Agustí Bartra: Anton-Simó Massó i Alegret

Glòria Sabaté (Barcelona)

Zur Heldenkonzeption im *Curial e Güelfa*

Die besondere Heldenkonzeption des spätmittelalterlichen *Curial*, die hier untersucht wird, ergibt sich aus dem Spannungsverhältnis zwischen dem «perfekten Ritter» Curial und dessen Schwächen, vor allem seinem Nachgeben gegenüber der *Cupiditas*, die ihn immer wieder aus der Bahn bringt. Es wird hier – u. a. im Vergleich zu Martorells Heldenkonzeption im *Tirant* – dargestellt, wie Curials Spannungsverhältnis erzähltechnisch dargestellt wird, indem er in zwei gegensätzlichen Dimensionen erscheint: einer «öffentlichen», die den Hofmann und guten Ritter zeigt, und einer «privaten», in der er sich mit seinen Schwächen und seiner Lächerlichkeit preisgibt; zwei Dimensionen, die sowohl durch die unmittelbare Beschreibung der Sachverhalte als auch durch das Bild Curials in den Äußerungen der anderen Romanfiguren konstituiert werden.

Christina Meissner (Bamberg)

Dén a l'exili – les metàfores veterotestamentàries a l'obra de Joan Oliver

En aquest article es analitza l'ús que fa Joan Oliver d'imatges, històries i símbols de l'Antic Testament per descriure la societat catalana sota el règim franquista. En els reculls de poemes *Terra de naufragis* (1956) i *Vacances pagades* (1960) apareixen personatges de la tradició judeocristiana, com Noè o Job, amb la funció de denunciar la dictadura com a «catastrofe Còsmica» per a Catalunya i per la cultura catalana, i també coma a expressió del profund arrelament de l'autor en aquesta cultura. En la seva novel·la *Biografia de Lot*, de l'any 1963, Oliver utilitza el personatge bíblic de Lot per mostrar, i també per ironitzar, el pragmatisme antihèroic de la burgesia catalana de postguerra; un pragmatisme que garanteix la perduració de la cultura i llengua catalanes. En un context català i en un llenguatge col·loquial, la història de Lot i Abraham esdevé una història genuïnament catalana.

Andreas Wesch (Konstanz / Freiburg im Breisgau)

Einige Divergenzen zwischen gesprochenem und geschriebenem Katalanisch

Sowohl im universellen als auch im historisch-einzelsprachlichen Sinne weist gesprochenes Katalanisch gegenüber geschriebenem Katalanisch eine Reihe von typischen Eigenschaften auf, die für eine relativ deutliche Diskrepanz zwischen den oralen und den skripturalen Diskurstraditionen verantwortlich sind. Als universelle Phänomene wären hier beispielsweise elliptische Konstruktionen und verschiedene Techniken besonderer Expressivität im oral geprägten Diskurs zu nennen. Typisch katalanisch sind dagegen etwa Vereinfachungen des Systems der enklitischen Personalpronomina, die Nachstellung der Demonstrativa oder Analogiephänomene im Bereich der Kategorien Genus und Numerus. Im Aufsatz werden anhand zahlreicher Beispiele aus mehreren Corpora die wichtigsten Divergenzen zwischen oralem und skripturalem Code in der Sprache der Stadt und der Provinz Barcelona herausgearbeitet.

Anna Oller, Núria Alturo, Òscar Bladas, Marta Payà, Marta Torres,
Lluís Payrató (Barcelona):

Ein Korpus zur Untersuchung des gesprochenen Katalanisch

Wie in anderen Sprachen, besteht auch im Falle des Katalanischen seit einigen Jahren ein großes Forschungsinteresse an Mustern authentischer gesprochener Sprache, insbesondere von spontaner und ungezwungener Rede. In diesem Artikel wird das *Corpus Oral de Català Col·loquial (COC)* vorgestellt, ein Korpus mündlicher katalanischer Umgangssprache, das mit dem Ziel erstellt wurde, Studierenden angemessenes Material zur Untersuchung umgangssprachlicher Gespräche im Katalanischen zur Verfügung zu stellen. Dieses Korpus gliedert sich in ein umfangreicheres Projekt ein, nämlich das *Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona (CUB)*, ein an der Universität Barcelona erarbeitetes Großkorpus des Gegenwartskatalanischen, zu welchem weitere Teilkorpora gehören, die die geographische, soziale und funktionale Varietät der

zeitgenössischen katalanischen Sprache erfassen. Das *COC* besteht aus 50 umgangssprachlichen Gesprächen (mit vier Muttersprachlern des Ostkatalanischen, die mehrheitlich aus der urbanen Region um Barcelona stammen), die aufgenommen, transkribiert und vereinheitlicht wurden. Zehn von diesen Gesprächen, die den sogenannten Grundblock bilden, wurden bereits korrigiert und revidiert. Diese können interessierten Forschern zur Verfügung gestellt werden.

Elke Grab-Kempf

Sobre l'etimologia dels noms de planta *borratja* i *borraina*

En aquest article s'interpreta la forma *borratja* com a arabisme direct pel fet que en àrab vulgar existeix un ètim tant formal com semànticament acceptable: *bū bur(r)ays* «borratja».

La paraula *borraina*, en canvi, es considera un manlleu transmès a través del baix llatí *borragine(m)*, que, pela seva part, procedeix de la mateixa base etimològica, l'àrab vulgar (hipano-àrab i magribí) *bū bur(r)ays* que designa la *borratja* i altres plantes afines.